

ЛЕЗГИ

Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чIал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 21 (10926) хемис 21 – май, 2020 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Дагъустандиз куьмек гуда

Чи мухбир

18-майдиз Урусатдин Президент Владимир Путина Дагъустандин руководство-дихъ ва жемиятдин векилрихъ галаз интернетдин алакъадин куьмекдалди совещание кыле тухвана. Мяркатда РД-дин Кыл Владимир Васильева, республикадин Халкъдин Собранидин Председатель Хизри Шихсаидова ва Муфтий Агмад гъажи Абдулаева иштиракна. Совещанидин сергъятра аваз коронавирус-дихъ галаз алакъалу яз Кеферпатан Кавказдин регионда арадал атанвай гъалар ва тIугъвалдин вилик пад къун патал къабулзавай серенжемар веревирдна.

- Санлай къачурла, уьлкведа гъалар яваш-яваш хъсан патахъ дегис жезватIани, коронавирусдин хаталувал гъеле ама, - лагъана Владимир Путина совещанидин иштиракчийриз салам гайидалай къулухъ. - Дагъустанда лагъайтIа, и жигъетдай авай гъалар са акъван хъсанбур туш. Гъар юкъуз инсанар и азардик начагъ жезва. Эхиримжи ийкъара региондин здравоохраненидин къурулушди вири къуватар садна, четин шартIара къвалахзава. Чалишмишвилер артухарзаватIани, тIугъвалдин къурбандрин къадар артух жезва. Инсанри медицинадин рекъяй куьмек гъа-миша ва вахтунда агакъзавач лугъузва...

Пешекарри къейдзавайвал, республикада тIугъвалдин еришар йигин хъунин себебрикай сад, гъаф къадар инсанри духтурривай куьмек геж тIалабун ва къвалин шартIара чпи-чеб сагъар хъунавал машгъул хъун я. Идалай гъейри, агъалийри карантиндин шартIарал, духтуррин меслятрал амалзавай дережадизни къимет гана кIанзава. За квевай Дагъустандиз гъихътин хилерай федеральный центрадин куьмек герек ятIа лугъун тIалабзава. Республикадив вири рекъерай куьмек ага-къарда. Захъ авай малуматралди, регионда тестар авунин, лабораторийрин къуватар артухарунин жигъетдай четинвилер

ацалтзава. И месэла энгел тавуна гъялна кIанда.

Алай вахтунда Дагъустанда медицинадин тадаракрин, духтурар тIугъвалди-кай хуьн патал алукидай махсус парталрин, абуруз алава пулдин такъатар гунин жигъетдай гъихътин гъалар ава? Чкадал гъихътин серенжемар къабулзава? - хабар къуна уьлкведин Президентди.

Владимир Васильев, куьрелди республикада авай гъаларикай ихтилат авурдалай къулухъ, тIугъвалдихъ галаз женг чIугунин карда фикир гана кIанзавай килин месэлайрал акъвазна. Дагъустандин Килин фикирдалди, сифте нубатда, вири агъалийри карантиндин къайдайрал амал авун чарасуз я. Азар квани, квачни тайинарун патал йикъан къене ийизвай тестрин къадар гъич тахъайтIа, пуд агъзурдав агакъарна кIанзава.

- Духтурар патал чара авунвай пулдин такъатрикай рахайтIа, абур коронавирусдихъ галаз женг тухузвай медицинадин гъар са къуллугъчидив агакъда, - лагъана Владимир Васильева. - Духтурар патал герек къвезвай махсус парталрин, раб-дармандин жигъетдай авай месэла-яр чна гъялзава. Къенин юкъуз и крарин гъакъиндай авай гъалар писбур туш. Чаз квевай Дагъустанда инфекцийрин госпиталь эцигун тIалабиз кIанзава. Гележегда гъалар гъикI жедатIа чизвач. Къуй госпиталь аваз хъурай, бирдан герек къведа..., - къейдна республикадин Килин.

Гугъуьнлай совещанидин сергъятра аваз Хизри Шихсаидов, Агмад гъажи Абдулаевни рахана.

Коронавирусдихъ галаз алакъалу яз Дагъустанда авай гъалар къизгъинбур тирди вичин рахуна Урусатдин здравоохраненидин министр Михаил Мураш-кодини къейд авуна. Азарлугурун къадар къвердавай гъаф жезва, медицинадин къурулушдал гъаф четинвилер ацалтзава. ТIугъвалдихъ галаз женг тухун патал, сифте нубатда, республикада койкайрин къадар артухарнава. Къенин юкъуз абурун къадар 8200-дав агакъзава. Алай вахтун-

да Дагъустанда 109 кас ИВЛ-дин (нефес къачуз куьмекдай) аппаратрик кутунва. Регионда ихътин аппаратар 635 ава. Ана авай гъалар муькувай чирун патал Дагъустандиз РФ-дин здравоохраненидин министерствонин векилар фенвай. Кыле тухвай ахтармишунри къалурайвал, республикадив медицинадин рекъяй алава куьмекар гунин игътияж ава. Владимир Васильева госпиталь эцигунин жигъетдай къарагъарай месэладин териф зани хуьзва..., - лагъана Михаил Мурашкоди.

Санлай Кеферпатан Кавказда ва кылди Дагъустанда эпидемиологиядин жигъетдай авай гъаларикай геьеншдиз Урусатдин килин санитарный духтур Анна Поповади суьгъбетна.

Совещанидин нетижар къадайла, Владимир Путина лагъана:

“Чна Урусатдин вири регионриз фикир гун давамарда, амма Дагъустанда авай гъалар къизгъинбур я, гъавилляй, сифте нубатда, республикадив герек тир куьмек гана кIанда. За уьлкведин здравоохраненидин министерстводал федеральный амай ведомствойрихъ галаз санал Дагъустанда авай гъалар хъсан патахъ дегис шарун патал медицинадин рекъяй гъихътин куьмек герек ятIа тайинарун тапшурмишзава. Роспотребнадзорди республикадихъ галаз датIана алакъа хуьн лазим я. МЧС-дал регионда санитариядин рекъяй мулкар геьеншдиз дезинфекция авун, оборонадин министерстводал Дагъустанда 200-далай тIимил тушиз чкаяр авай медицинадин центр эцигунин месэла гъиле къун тапшурмишзава”, - лагъана уьлкведин Президентди.

Эхирдай Владимир Путина Дагъустандин агъалийривай карантиндин къайдайрал амал авун, муьква жезвай Сив хуьнин сувар къалера къейд авун, арадал атанвай четин шартIара сабурувал хуьн тIалабна.

(Макъала куьруь авуна гузва. Геьеншдиз “kremlin.ru” сайтдай кIелиз жедатIа).

Нумрадай кIела:

ЧIЕХИ ГЪАЛИБВИЛИН - 75 ЙИС

70 йисалай жагъай гел

Мамед Мамедова игитвилелди чан гудайла, адан анжах 20 йис тир. 20 йиса аваз лейтенантдин чин къачун, взводдин командир хъун, са шакини алачиз, адан виклгъевиллин, жуьртлувиллин гъакъиндай шагъидвалзавай делишар я.

► 3

“ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН” - 100 ЙИС

Милли журналистика: “Дагъустандин правда”

Къе чи кIелзавай гъафбуроз, милли лезги газет, чи чIалан хазина гъи рекъерай, гъикI чав агакъайди ятIа чизвач, я чиризни кIанзавач. ЦIийи къилепай “реформаяр” тухуз кIанибур, чебни чIалан пешекарар туширбур, хейлин гъаф хъанва.

► 5

ИРС

ЧIал геьеншнин жен, къешенгнин

Тежрибалу муаллимар еке девлет, ус-тадар я тербиядинни чирвилер гунин карда. Амма а къадир аваз аквадач. Муаллим пенсиядиз экъечIайла, къвач атIузва мектебдихъай. Йисан къене, чIепай алакъдайвал, пенсионер-муаллимар сад-къве тарсуна къванни ацукъиз хъайитIа, им хъсан кардик кыл кутун жедачни?

► 6

ИГИМ

Несилри рикIера хуьзва

Вич лайихлу пенсиядиз экъечIалди са шумуд варз амаз, Абуталиб Абилова фадлай рикIе авай тамарзу тир карни къилиз акъудна: илимдин библиотека эцигна акъалтIарна. Алай вахтунда и библиотека Кеферпатан Кавказда ЧIехибурукай сад я.

► 7

САГЪЛАМВАЛ

Сагърай куьн, духтурар!

Алай вахтунда 14 юкъуз сифте сменада къвалахай сад лагъай бригада кылдин отделенида 14 юкъуз самоизоляцияда ава. И йикъара абуруз къвализ хъфидай ихтияр авач. Начагъбурукай духтуррик азар акатнаванни, акатнаванни ахтармишзава.

► 8

МЕДЕНИЯТ

Сулейманан ирс

Чна Дагъустандин поэзиядихъ Стилал Сулейман хътин чешмеяр хъунал дамахзава. Чна инлай къулухъни гъаамиша абурун адетриз вафалувал хуьда. Ада чаз са куьнигни геькигиз тежедай зурба ирс тунва.

► 9

ХАБАРАР

Илимдин къагъриман тир

Машгъур илимдин къелемдилай 180 илимдин къвалах, гъа жергедай яз нафтIадиз талуку чIихъ тешпиз авачир хътин 6 монография, 3 учебник ва технический вузра кIелзавай студентар патал 20-далани гъаф учебный пособиар хкатна.

► 12

Тимур Иванов - Дагъустанда

“Лезги газетдиз” РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, 19-майдиз Дагъустандиз Урусатдин оборонадин министрдин заместитель Тимур Иванов мугъман хъана. Ина ам республикадин Къил Владимир Васильевахъ галаз гьуруьшмиш хъана.

Гьуруьшдин вахтунда абуру Урусатдин Президент Владимир Путинан буйругъдалди Дагъустанда коронавирус акатнавайбур къабулдай инфекцийрин центр эцигунин месэла веревирдна.

Къейд ийин хьи, республикада авай члавуз Тимур Иванов РД-дин Гьукуматдин Председатель Артем Здуновахъ галаз санал жележдин госпиталдин дараматар эцигдай мулкариз килигна. Къейд ийин хьи, госпиталь Махачкъала шегьердин Хушет поселокдин, Каспийск шегьердин къилин больницадин ва республикадин хамунинни венерический азарин диспансердин мулкарал эцигун фикирдиз къачунва. Идалай гъейри, медицинадин центрадин дараматар акъалтйай куьруь муьгълетда хкаждайвал я.

Центр Урусатдин оборонадин министерствонин типовой проекдал бинеламиш хъана туькьурда. Ам диагностикадин тадаракаралди, компьютердин томографралди, инфекцийрин азарар квани, квачни тайинариз куьмекдай ПЦР-модулдин лабораторийралди ва маса аппаратралди таъминардайвал я.

Владимир Васильевахъ галаз кьиле фейи гьуруьшдал Тимур Иванова хабар гайивал, министерствонин икьтин центрай эцигунин жигъетдай тежрибани ава. Адан гафаралди, Дагъустанда эцигзавай хътин центр уьлкведин 16 регионда кардик кутунва.

Республикадин Къилин центр ахъаюнин тереф хвена. Адан гафаралди, медицинадин цийи идаради агъалияр сагъарунин ва абурув хъсан еридин куьмек агакьарунин кардик чехи пай кутада.

Гьуруьшдин вахтунда В.Васильев ва Т.Иванов мад цийи центрада кьвалахун патал республикадиз медицинадин алава къуллугъчияр желб авуниз, оборонадин министерствонин республикадин мулкарал хкажзавай объектар эцигна акъалтйаруниз талукъ месэлайризни килигна.

Гьалар кьизгъин жезва

Дербент шегьердин къилин больницадин мулкарал къетлен гьаларин режим кардик кутун мумкин я. Идакай ТАСС-диз шегьердин администрациядин векилди хабар гана.

Чешмедин малуматралди, больницадин дараматар Росгвардиядин къуллугъчийрин гуьзчивилик кутада. Къетлен гьаларин режим кардик кутун шегьерда коронавире ва стължем акатзавайбурун къадар къвердавай артух хъунихъ галаз алакьалу я.

Са шумуд югъ идалай вилик Дербентдин мэр Хизри Абакарова тлугъвалдин вилик пад къун патал шегьерда къабулзавай серенжемир талукъарнавай совещание кьиле тухвана. Х.Абакарован заместитель Заур Эминова хабар гайивал, шегьердиз коронавире чукурдай чешмейрикай сад къилин больница я. Вични, азар акатнавайбур духтуррихъ галаз алакьада хъунин нетижада.

“Медицинадин къуллугъчияр вахтунда тлугъвалдикай хуьдай махсус парталралди таъминарнавачир ва и кар себеб яз духтурарни азарлу хъана”, - лагъана Заур Эминова.

Ада гьакъни къейд авурвал, 30-мартдилай 15-майдалди Дербентдин къилин больницадиз коронавире ва стължем акатнавай 550 кас агакьарна. Асул гьисабдай, абур Дербент шегьердин, райондин ва Меьгарамдхуьруьн райондин агъалияр я. Лабораторийрин ахтармишунар кьиле тухвайдалай къулухъ абурукай 478 касдик - стължем, 52 касдик коронавире квайди тайин хъана. Гъа и девирда азарханада 50 кас телеф хъана (48 - стължемдик, 2 - коронавиредик).

* * *

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 20-майдиз Дагъустанда коронавире акатнавайбурун къадар 3643-дав агакьнава. Гъа са вахтунда духтуррилай начагъ хъанвай 2266 кас сагъар хъийиз алакьнава. Санлай къачурла, республикада 38722 кас ахтармишнава. 4414 кас лагъайтла, карантиндал ала. Коронавиреудин республикада 36 кас кьенва.

Гъар са аялдиз - 10 агъзур манат

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Мукъвара Россиядин Президент В.Путин 2004-йисан 11-майдилай 2017-йисан 30-июналди дидедиз хъанвай гъар са аялдиз са сеферда 10 агъзур манат пул гуникай малумарнай. Идахъ галаз алакьалу яз редакциядиз гзаф къадар кагъазар ва зенгер атана. Агъалийри и пулар къачуниз талукъ яз жуьреба-жуьре суалар гузва. Гзафбуру “Гьихътин документар лазим я?” лугъуз, хабар къазва. Чна Россиядин Пенсийрин фондунин Дагъустанда авай отделенидин пресс-къуллугъдин регъбер Альбина Сункъулиевадивай и месэладиз талукъ са жерге суалриз жаваб гун тлалабна. Ингъе ада чаз гъилегилди гайи жавабар...

10 агъзур манат пул къачун патал арзаяр алай йисан 1-октябрдалди къабулда. Арзаярни “Госкьуллугъар” порталдин куьмекдалди гуз жеда. Пул анжах РФ-дин мулкара яшамиш жезвай чи уьлкведин ватандашриз гуда. Аялдизни РФ-дин гражданство хъун герек я. Эгер хизанда 3-далай 16 йисал къведалди яшда авай са шумуд аял аватла, арзада гъар са аялдикай делилар къалурна кланда.

Арза сада - я дидеде, я бубади, гьакъни хвавиле ва я рушвиле къа-

булнавай дидеде ва я бубади гуда. Ам ацлурун патал аял хунин гьакъиндай гузвай шагдаатнама, банкдин счѣтдин делилар, арза гузвай касдин паспорт, СНИЛС лазим къведа. Эгер квехъ аял хунин гьакъиндай РФ-дин ЗАГС-дин органди ганвай шагдаатнама авачтла, квевай Россиядин Пенсийрин Фондунин муштерийрихъ галаз кьвалахдай къуллугъдиз зенгна чириз жеда. Банкдин счѣтдин реквизитар, БИК ва корреспондентский счѣтдин нумра къалурун лазим я.

Дикъет це! Гзафбуру банкдин картадин винел патал алай нумра къалурзава. Им дуьз туш. Арзада банкдин счѣтдин 20 рекъемдикай ибарат тир нумра къалурун герек я. Имни интернет-банкдикай менфят къачуна чириз жеда.

Маса документар галкьлурун герек туш. Пул маса касдин счѣтдиз ракурзава. Ам анжах арзада къалурнавай касдин картадиз хкведа.

Пул гунин гьакъиндай къарар Россиядин Пенсийрин Фондунин Дагъустанда авай отделениди (ОПФР) арза къабулдайдалай къулухъ кьвалахдин 5 йикъан вахтунда къабулда. Ам къабулуникай квевай “Госкьуллугъар” порталда, хсуси кабинетда чириз жеда.

Пул тагунин себебрик акатзава:

- аял винидихъ къалурнавай яшарик акат тавун;
- аялдин гьакъиндай дидебубавилин ихтияррикай магърумарун ва я абур сергъятламушун;
- пул гун патал арзада къалурнавай аял кьенвайди яз хъун;
- арзада къалурнавай делилар дуьм-дуьзбур тахъун.

Са сеферда гудай пул 2020-йисан 1-июндилай къулухъ арзада къалурнавай картадиз хкведа.

И месэладин патахъай маса суалар пайда хъайитла, агъалийривай абур пенсийрин фондуниз атана чириз жеда. Алай вахтунда арадал атанвай эпидгъалар фикирда къуналди, ОПФР-дин РД-да авай отделениди кьвалах Интернетдай виликамаз нубат къуналди кьилиз акъудзава.

Муфтий дагълух хуьрерин гьаларикай рахана

Дагъустандин муфтий Агъмад АБДУЛАЕВА малумарайвал, коронавиреудин тлугъвалдихъ галаз алакьалу лап муракаб гьалар республикадин дагълух хуьрера арадал атанва. Адан гафаралди, хуьрера авайбур анжах медпунктар я, анра хаталу азарикди начагъ хъанвайбур сагъардай мумкинвилер авач. Азарлур бур къаткурдай мумкинвилер тахъунилай гъейри, анра медицинадин къуллугъчиярни бес жезвач. Идан гьакъиндай Дагъустандин муфтий Агъмад Абдулаева РФ-дин Президент Владимир Путина Дагъустандин руководствонин ва жемиятдин векилрихъ галаз совещание кьиле тухвай вахтунда лагъана.

“Исятда Дагъустанда гьалар лап четинбур я, дагълух хуьрера анжах къезил азарикди начагъ хъанвайбуруз куьмекар гудай медпунктар я кардик квайбур. Залан

азарри аклажарзавайбур гьамиша районрин центрайриз, Махачкъаладиз ва маса шегьерриз ракурзавайди я. Исятда им наумкин кар я, вучиз лагъайтла вири азарханаяр ацланва, гъавилей кьенвайбурун къадарни гзаф я. Статистикадин делилралди, республикада 700-далай гзаф ксар, 50 къван медицинадин къуллугъчиярни кьенва. И рекъемар, гъайиф хьи, югъ-къандавай артух жезва”, - лагъана А. Абдулаева.

Адан гафаралди, яргъара авай дагълух района коронавиреудикди кьенвайбурун къадардин статистика асул гьисабдай кьиле тухузвач. “Чпин кьвалера рекъизвай инсанрин къадар садани тайинарзава. Абур рекъизва, адетдин къайдада кучукзава, амма садани гьисабзавач”, - гъавурдик кутуна муфтийди.

Ада алава хъувурвал, дагълух мулкарин агъалийриз Муфтиятдин къуллугъчийри куьмекар гузва. “Азарлу туширбур ва я сагъ хъхъанвайбуру кьвалахзава, Дагъустандин хуьрериз физва, психологиядин жигъетдаини куьмекзава, абуру медикаментарни, недай суьрсатарни, кислороддин аппаратри тухузва. Ибур вири халкъдин куьмекдалди кьватлавай такъатрихъ ийизвай мергъяматлувилер я, инсанри Муфтиятдихъ галаз алакьа хуьналди сада-садаз куьмекар гузва”, - лагъана Агъмад Абдулаева.

Чалайни аслу я!

Юнус БАЛАБЕГОВ, РД-дин Халкъдин Собранидин Председателдин меслятчи, РД-дин Общественный палатадин АПК-дин, хуьруьн мулкар вилик тухунин, экологиядин, тлебнат хуьнин месэлайрин рекъай комиссиядин председатель

Алай вахтунда чна цийи шартлара уьмуьр тухуз чирзава. И шартларни акъалтйай фендигар коронавиреудин тлугъвалди арадал гъанва. Инсаф течидай, вич гъеле ахтармиш тавунвай ва вилиз таквадай душманди чавай чи мукъабур, багърияр, чирхчирар къакъудзава. Ихътин шартлара, зи фикирдалди, карантиндин къайдайрал амал авунихъ, кьвалей къежел экъечл тавунихъ еке метлеб ава. И кар авуналди чна тлугъвалдин винел гъалибвал къачуник чи пайни кутада.

Лагъана кланда, тлугъвалдихъ галаз женг тухун патал Дагъустандин гьукумдин килевайбуру хейлин серенжемар къабулзава. Кьилди къачуртла, республикадин азарханайра койкайрин къадар артухарзава. Къенин юкьуз абурун къадар 8 агъзурдав агакьарнава. Медицинадин 69 идаради коронавире акатнавай азарлур бур къабулзава, сагъар хъийизва.

Къетлендиз духтуррин зегъмет къейд авуна кланда. Абур и четин макъамда, чпин уьмуьрни хаталувилик кутуна, азарлурбурухъ гелкъезва. Гзафбурувай чпин хизанрин, багърийрин патав хъфиз жезвач. Югъди-йифди тлугъвалдихъ галаз женгина ава.

Дагъустандин коронавиреудикай хуьдай махсус тадарак (маскаяр, бегълеяр, махсус парталар, ИВЛ-дин аппаратар ва мсб.) маса къачузва. И четин девирда гьукумди, жемиятди, бизнесди сад хъана кьвалахзава, игътияж авайбуруз куьмекдин гъил яргъи ийизва. Са гафуналди, сад жезва. И карди бегъерни тагана тадач.

За мад сеферда чи ватангълирийвай республикада тайинарнавай къайдайрал амал авуниз звер гузва. Чи сагъламвал чалайни аслу тирди рикелай алудмир!

Митридат дагъдал Яру пайдах акТурунай дирибаш Клиривидиз “Яру гъетрен” орден ганай

Мегъамед ИБРАГЪИМОВ

Къурагъ райондин Клирийрин хуьрай тир Лейли Батмановади уьмуьрдин юлдаш Батман рагъметдиз фейидалай къулухъ текдиз ругуд веледдиз - къве хъизни къуд рушаз тербия гузвай. Лейли дидеди виклеъ лекьер хъиз Чехи авур къве хъизни - Лукъманазни Хидираз - Ватандин Чехи даяведа иштиракун къисмет хъана. Къведни даяе куьтягъ хъайила сагъ-саламатдиз Гъалибвал гваз хайи хуьруьзни хтанай. И макъалада чаз абурукай садан - Лукъман Батманован женгерин рекъикай суьгъбетиз кланзава.

17 йис тирла ам бубадикай магърум хъана. Къалин хизанда Чехи хва хъуниз килигна, ам 1934-йисуз къазанмишиз Бакудин нафтиадин мяденриз фена. Яшар тамам хъайила, адаз Яру Армиядин жергейриз къуллугъ ийиз эвер гана. Им 1938-йис тир. Рикле Чехи къастар авай дагъви гадади Ленинградда артиллериядин полкунин мектебда келиз гатунна. Амма адаз инаг акъалтларун къисмет хъанач: белофинрихъ галаз даяе гатунна. И даяведа къалурай виклеъвилерай Лукъман Батмановаз “Женгина лайихлувилерай” медаль гана. Гуьгъуьнлай ада къуллугъдин рехъ Выборг шегъерда давамарна.

гъерекатзавай чи аскер душмандин гуьлпеди яна вегъена. Полкунин командирди пайдахдин гуьгъуьнлиз зун ракъурна. Дагъ гитперчийри, къеле хъиз, мягъкемарнавай. Амма чи къушундин гъужумдин хура немсеривай дурум гуз хъанач. Абуру катна. За цлаярарни гумарай тухвай Яру пайдахди шегъердин винел лепе гана. Гъа и кардай зун Красный звездадин ордендиз пайихлу хъана...”

Лукъман Батманова Севастополь шегъер патал киле фейи женгерани иштиракна. Виринра хъиз, инани къати ягъунар авай. Душманди клусни инсафзавачир, абуру шегъер вири патарихъай къунвай. Гъалар пайгардикай хкатнавайди къатлай Советрин къушунрин командованиди тади гъалда душманрин сирер чирна кланзавай. И месэла килиз акъудун патал разведчикар кардик кутуна. Рекъе тур разведчикар, кар туьклубн тийиз, сад-садан гуьгъуьналлаз хквезвай. Эхирни жавабдар везифа дирибаш клиривидал ихтибарна. Ийфен вахтунда ам, мад са шумуд разведчикни галаз, фронтдин цярцелай элячйна. Абуру фашистрин сенгердиз мукъва хъайила, жидайрин женг киле фена. Нетихада разведчикри немсерикай сад есирда къуна. Командованидиз герек тир вири делиларни гъадавай жагъанай...

Ватандин къегъалар

Лукъман Батманов

Султанхалум Батманова

Зейнудин Батманов

Ватандин вилик хивевай пак буржи намуслувилелди тамамарайдалай къулухъ ам хуьруьз хтана. Ина къил хуьн патал машгъул жадай кеспи гъат тавур ам мад Бакудиз - нафтиадин мяденриз хъфена. Им 1940-йис тир. Яру Армиядин къушунрай хтана са йисни алат тавунмаз, адакай мад аскер хъхъана: Ватандин Чехи даяе гатуннайла Лукъман Батмановаз хуьруьз, мукъва-къилийрин патав хкведай мумкинвални хъаначир, ам Бакудай фронтдиз рекъе гъатнай.

1991-йисан 9-майдиз акъатнавай “Коммунист” газетда чапнавай Шамсудин Исаеван “Ялаврай экъечйна” макъалада Лукъман Батманова даяедин йисар икI риклел хкизва:

“Чи часть Ирандиз акъатна... - Ирид вацра Ардебиль шегъерда акъвазна. Им Ирандиз фашистар ахъай тавунин мураддалди къабулнавай серенжем тир. 1942-йисан январдиз часть анай къати женгер физвай Новороссийскдиз тухвана. 18 лагъай армиядик акахъна. Шегъердин са пай чав, муькуь пай немсерив гвай. Ина артиллериядин батальонда разведчик хъана...”

Ийфен вахтунда клириви авай къушунрин са шумуд десте гимийра аваз Тамань шегъердиз акъудна. Ина къизгъин женгер киле физвай. Дестейриз куьмек яз гуьгъуьнлай цийи къуватарни хтана. Са шумуд юкъуз давам хъайи ягъунрин нетихада яру аскерилар шегъер фашистрикай азад ийиз алакъна. И женгина къалурай виклеъвилерай Лукъман Батманов нубатдин медалдиз лайихлу хъана...

1944-йисуз клиривиди къуллугъзавай часть Украинадин 4-фронтдик кухтуна. Ингъе а вахт рагъметлу ветеранди вичи гъикI риклел хканатла:

“Керъ патал залан ягъунар киле физвай. Шегъердин килихъ галай Митридат дагъдал пайдах актурун патал вилик кваз

Даяе куьтягъ хъайила Лукъман Батманов Чехословакиядин Горный Ельня шегъерда авай. Гъалибвални ада ина къаршиламишна. 1946-йисуз ам хайи хуьруьз багърийрин патав хтана. Хейлин йисара алишверишдин къурулушда, Советрин Союздин Игит Эсед Салигован тварунихъ галай колхозда кваллахна.

Ватандин Чехи даяведа къалурай виклеъвилерай дирибаш клиривидиз “Яру Гъед” орден, “Кавказ хуьнай”, “Германиядин винел Гъалибвал къазанмишунай” медалар ва хейлин маса шабагъар гана. Идалай гъейри, даяедин йисара Лукъман Батмановаз Советрин Союздин Маршал, Верховный Главнокомандующий Сталина са шумуд сеферда чухсагъул малумарнай. И кардиз талуьк документар ва баркаллу бубадин вири шабагъар багърийри багъа ядигарар яз хуьзва.

Лукъман Батманован уьмуьрдин юлдаш Султанхалум Азизовадини (ери-бине Ругунрин хуьрай я) Чехи Гъалибвилик вичин пай кутуна. Ада гъатта вич Яру Армиядин жергейриз тухун патал арзани хкъенай, амма къабулначир. Даяедин йисара виклеъ дишегълиди, хейлин масабурухъ галаз санал, Дербентдин патав сенгерар мягъкемарна, далу пата гъакъисагъвилелди зегъмет члугуна.

Лукъман ва Султанхалум Батмановрин чешнелу хизанда 6 велед Чехи хъана. Урусатдин Игит Зейнудин Батмановни абурун мукай лув гайи лекерикай сад я. Ич тарцивай яргъаз аватдач лугъудайвал, къегъал буба Лукъман Батмановахъни къегъал рухвар хъана. Къанлуьрин вилик клусни ажувал къалур тавур Зейнудинан игитвал чи Чехи уьлкведин миллионралди агъалийриз чешне хъанва. Къуй вичиз Аллагъди рагъметар гурай! Ватандин къегъал рухвар рекъидайди туш, абуру гъамиша халкъдин риклера яшамиш жезва.

70 йисалай жагъай гел

Мадина МАМЕДОВА

Ери-бине Сулейман-Стальский райондин Агъа Сталрилай тир Мамед МАМЕДОВ военный училищедин курсант тир. Ватандин Чехи даяе гатуннай сифте йикъара ам фронтдиз тухванай.

“1942-йисан майдин вацра Яру Армиядин лейтенант Мамедов Мамед Эмирович гел галачиз квахъна”, - лагъай хабарди адан хизан къарсурнай, риклера гуьлле галуькай хътин хер хъанай.

Амма лейтенантдин багърийар Аллагъдиз язух атана. Тамам 70 йис ала-тайдалай къулухъ Мамед Мамедован женгинин рекъикай, ада даяведа тур гелерикай малум хъана.

Смоленск шегъер фашистрикай азад авун патал гъаф къати женгер киле фенай. И мулкара гъаф ивиар экъична, чи йикъарани инин чиликай даяедин йисарин яракъар жагъизма...

Вяземский райондин Кайдаково хуьруьн мукъварив “Долг” тивар алай отряд-

ди ахтармишунрин кваллахар киле тухуьвай. И вахтунда абуру Советрин гъаф аскерар санал кучукнавай стхавилин сурур жагъана. Анайни даяедин йисара телеф хъайи аскерриз талуьк цийи делилар винел акъатна. Абурун арада къегъал лезги хва, взводдин командир, лейтенант Мамед Мамедовни авай.

Къилди къачуртла, адан аскервилини хуси медальон, адакай куьруь малуматар жагъана. Гъа икI, 70 йис арадай фейила, багърийриз чпин къегъал хъин къисметдикай, ада регъбервал гузвай взводди немсерин са шумуд сеферда чпелай артух къуватлу къушунрихъ галаз тухвай риклелай алат тийидай хътин женгиникай, аскеррин къегъалвилерикай чир хъана. Мамед Мамедова игитвилелди чан гудайла, адан анжах 20 йис тир. 20 йиса аваз лейтенантдин чин къачун, взводдин командир хъун, са шакни алачиз, адан виклеъвилини, жуьртлувилини гъакъиндай шагъидвалзавай делилар я.

Къейд ийин хъи, лезги хъи регъбервал гузвай взвод фашистрихъ галаз киле фейи къати женгина телеф хъана. Вирив взвод “Поле памяти” тивар алай мемориалдин комплексда аскеррин сура-ра фаракат авунва.

Гел галачиз квахънавай чпин багъридикай делилар жагъуни Мамед Мамедован мукъвабурук дамаддин гъиссер кутуна. Абуру адан суралай накъв хъана. Гила виклеъ лейтенантдиз хайи Ватан-дани эхиратдин квал къисмет хъана.

Гъайиф хъи, даяведа гел галачиз квахънавай гъаф аскеррин къисметар чаз гъеле малум туш...

Ордендин сагъиб

Ума РАГЪИМОВА

1941-1945-йисара фашистрин Германияди чи халкъарин къилел мусибат къурна. Даяведа инсанрин къилел атай дуьшуьшар, гуьжар, гъам-хажалатар, гъелбетда, садрани риклелай алатдач. Чи уьлкведин халкъари хъиз, лезги рухварайрини, рушарини и даяведа чпин игитвилини чешнеяр къалурна. Абурун арада зи буба Ягъияни авай.

Ягъияев Гъасанбеган хва Ягъия 1923-йисуз Къурагъ райондин Кепиррин хуьре лежбердин хизанда дидедиз хъана. Мектебда ада хъсандиз клелна. Хизанда 4 аял авай: Ягъия, Гуьлагъа, Муьгъудин ва Рувайт.

1941-йисуз Ягъиядин 18 йис тир. Даяедин ван хъайила адан киле авай фикир ватан, хайи хуьр, квал душманрикай хуьн ва азад авун тир. Ягъияни, вичин буба Гъасанбег хъиз, гуьгъуьлувилелди фронтдиз фена. Вичин яшар тлимил тиртлани, къерехда акъвазун адан рикли къабулнач.

Ам Яру Пайдах авай гвардиядин

стрелковый 86-дивизиядин разведчик тир. Крым хуьн патал киле фейи къати женгера гъафбуру чанар гана. Донбасс, Одесса, Николай, Краков шегъерра лап зурба, къизгъин ягъунар киле фена. Гъа и ягъунра зи рагъметлу буба Ягъиядини иштиракна. 1943-йисан зулухъ чи къушунар Днепр вацун лап муькуь агатна. Гъяркъуь вацалай сифте элячлиз ашкъи малумарай виклеъ аскеррин арада залан хирер хъайи жегъил, амма тежрибалу разведчик Ягъияевни авай. Днепр

вацалай элячидайла къетлендиз тафаватлу хъунай ам Советрин Союздин Игит лагъай тивар гуниз къалурнай, амма...

Женгера къалурай къегъалвилерай адаз “Яру гъед”, Ватандин даяедин орденар, “Дирибашвилай”, “Берлин къачунай”, “Будапешт къачунай”, “Германиядин винел гъалиб хъунай” медалар гана.

Даяедай хтайдалай гуьгъуьнлиз ада вичин уьмуьрдин юлдашдихъ галаз 5 аял Чехи авуна. Абурукайни Ватандиз къуллугъдай вич хътин веледар хъана.

1992-йисан 17-январдиз Ягъияев Ягъия рагъметдиз фена.

Чна адал дамахзава

Алван РАМАЗАНОВА

Немсерин чапхунчийрихъ галаз Ватандин азадвал патал женг члугурбурун жергедик кваз чи райондайни гзафбуру кьегалвилелди иштиракна.

Абурукай сад Къурагърин хуьрай тир **МУСАЕВ Багъаудин Мусаевич** тир. 1939-йисан сентябрдиз, 22 йисан яшда аваз, адаз Яру Армиядин жергейриз эверна. Дяве башламишайла, ада стрелковый 657-полкунник кваз Баганяйдинни (Литва) Польшадин часпардал Шауляйдихъ физвай пад хуьзвай. Садлагъана немсерин чапхунчийри гъужу-майла Прибалтикадин сергъятар хуьзвай чи къушунар, гзаф хкатунар аваз, Ленинград галай патахъ къулхъди финиз мажбур хъана. 1941-йисан августдин сифте килера Багъаудинал хер хъана. Госпиталда пуд гъафте акъудай ам фронтдиз хъфена.

1941-йисан сентябрдиз стрелковый 125-дивизия Ленинграддихъ рекъе твазва ва ада Колпинодин патав сергъятар хуьдай позиция къазва. 1942-йисан январдиз Красный Бор патал женгера Багъаудин Мусаевал мад хер жезва, стрелковый 657-полкунин са пай аскерар телеф жезва.

Сагъ хъхъайдалай гуьгъуьниз Багъаудин Мусаев Дубровка поселокда авай Ленинграддин Фронтдин 67-Армиядик акатзавай 11-бригададиз рекъе твазва.

1942-йисан сентябрдиз старшина Багъаудин Мусаева 1-автоматчикрин ротадин командир яз "Невский пятанок" лугъудай чка азадзавай женгера иштиракна. И женгера къалурай кьегалвилерай 1942-йисан 26-октябрдиз адаз "Яру гъед" орден гана.

"1942-йисан 30-сентябрдиз 5-октябрдалди ада вичин дирибашвал ва игитвал къалурна, Арбузово къадайла ада подразделенидиз регъбервал гана ва вичи кьве ДЗОТ хъиткъинарна, немсерин са шумуд аскер тергна.

1942-йисан ноябрдиз Багъаудин Мусаев военный писатель Павлов Лукицкийдихъ галаз гуьруьшмиш жезва. Гуьгъуьнлай писателди Ленинграддин блокададикай "Ленинград действует" таб акъуднай. Ана кьурагъвидиз талуьк хъинарни ава.

"Дагъустанви, Къурагърин хуьрай тир "Яру гъед" ордендин сагиб старшина, лез-

ги Багъаудин Мусаевич Мусаев батальон-давай вирибуруз дирибашвилай клан тир", - кьейднава ктабда.

Дяведин вилик квай йисара ам вичин районда райземотделда ислягъ бухгалтер тир.

Гуьрчег, кьелечл чин алай, ачух рикл авай кас хъиз аквазвайтлани, ам туьнт хесетрин итим тирди чир жезвай. Сад хътин лацу сарар къалурна, хъуьрейла, къвалав авай виридак хвеш акатдай. Зун адахъ галаз яргъалди рахана, адан ачух ва намуслу чин акурла, заз гзаф хуш хъана.

Прибалтикада хер хъайи хъуьтлуьз старшина лап зайиф хъана, ам госпиталдилай гуьгъуьниз "лацу билетни" гваз сагъар хъийизвай батальондиз рекъе тунай. Амма бригададин командиррин гуьруьшдал ада вич сифте женгериз тухун тлаабнай.

Са гъафтеда "пятачокдал" хъайидалай къулхъ ада муьжурд аскерни галаз са шумуд гъужум авуна, младший политрук Акимовлахъ галаз немсерин са шумуд танк тергна. Минайрин клусар меттен кланик фенвайтлани, сад лагъай ротади хъ галаз операциядин эхиримжи йикъалди чпи къунвай сенгер хвена...

"1943-йисан 12-январдиз 30-январдалди "Искра" операциядин сергъятда аваз Багъаудин Мусаева 67-армиядик кваз женгера иштиракна. Ленинград галкъадай акъудуникни кьурагъвиди вичин пай кутуна.

Младший лейтенант Багъаудин Мусаев 1943-йисан 13-февралдиз Ватандин Чехи дяведин 1-дережадин ордендиз лайихлу хъана.

1943-йисан 18-январдиз немсерин группировкайри чи сенгерар хуьзвай подразделенидал гъужумайла, Мусаеваз душмандин далу патаз фена, абурун дяведин кьайдаяр члурунин буйругъ гана. Вичин подразделенидин къуватар тадиз кьайдадик кутуна, далу патаз фена, ада душмандик къалабулх кутуна.

Юлдаш Мусаева вичин аскеррихъ галаз душмандин 300-дав агакьна къван фрицар ва офицерар тергна, 20 автоматчикни галаз 196 кас есирда къуна.

1943-йисан февралдиз Багъаудин Мусаевал залан хер хъана ва ам Молотовский областдин Кизел шегъерда (алай вахтунда Пермский край) авай госпиталдиз рекъе туну, ана ам 1943-йисан июналдиз сагъар хъуьнуна. 1943-йисан 13-июндиз, сагъламвилеиз килигна, Багъаудин Мусаев армиядай ахъайна.

Гъа инал чи игитдин женгинин рехъ куьтягъ хъана, ам вичин Ватан тир Къурагъиз хтана. Ада хейлин йисара райондин идарайра жавабдар къуллугъар кьилиз акъудна.

Ватандин Чехи дяве куьтягъ хъайила, ада вичин дяведин юлдашрихъ галаз алакъа кवादарнач. Ам мукъвал-мукъвал Ленинграддиз физвай, абурухъ галаз гуьруьшмиш жезвай, военный парадра иштиракзавай.

Ватандин Чехи дяведа къалурай кьегалвилерай Багъаудин Мусаеваз Ватандин Чехи дяведин 1-дережадин орден кьве сеферда, "Ленинград хуьнай", "Ватандин Чехи дяведа Германиядал гъалибвал къачунай" медалар гана.

Дяведа дирибашвал къалурай Багъаудин Мусаевал чна, акъалтзавай несилди, дамахзава. Чна абурун кьегалвал садрани рикелай ракурдач, абуруз кьил агъузна икрамда.

Гъажни КЪАЗИЕВ

- Яраб Ватан душмандикай хуьз фейи зи хъиз сагъ-саламатдиз вичин балайрин кьилел хкведай кьисмет жедатла? Яраб ирид вахахъ авай са стха чаз акъадатла? Яраб лишан кутуна фейи рушаз Сад Аллагъди вичин кланидахъ галаз цийи хизан кутадай мумкинвал гудатла?

Хайи Ватан рикъеваз

Дяведин йисара миллионралди дидейрин, балайрин, сусарин, вахарин тлаабунар, мефтерив секинвал вугун тийизвай суалар гъа ихътинбур хъанай. Ватандин Чехи дяве куьтягъ хъайидалай инихъ Чехи Гъалибвилин 75-гатфар алукънаватлани, са бязибурун вил, дяве фейи чилирикайни стхавилин сурарикай, эхиратдин квалер хъайи кьегал рухвайрикай къени атланвач жеди.

Ватан душмандикай хуьн патал Къурушдизлай 575 кас фронтдиз фена, гъайиф хъи, абуруз виридаз элкъвена хкведай кьисмет хъанач. Дяведиз фейи 575 касдикай 359 кас хтанач, хтайбурукайни чехи пай бедендик гуьллеярни гранатрин клусар кумай набутар тир, гъабурун жергедай яз Алхасов Нямет Абдурагъмановичи.

Няметаз Ватандин Чехи дяве башламш жедалди СССР-дин Яракълу Къуватрин жергейриз къуллугъиз эвер ганвай, ам Монголиядин Халкъдин Республикадиз акъатна ва Дальневосточный Краснознаменный военный округдин сергъятар хуьдай заставада аскервал ийиз эгечина. 1943-йисуз дяведин къати вахтунда Нямет Алхасова къуллугъзавай частар Рагъэкъечдай патахъай Рагъакидай патахъ жкиз эгечина. Нямет генерал, гуьгъуьнлай Советрин Союздин маршал Иван Христофорович Баграмяна команда гуьвай 11-нумрадин Гвардиядин армиядиз акъатна.

Гъеле Монголиядин сергъятра къуллугъзавай пуд йисуз Нямета разведчиквал авунвай, гъавилай адал разведотряддин командирвал ихтибарна, ада вич гъамиша виклеь, рикли кичлевал гъисс тийидай аскер яз, халисан дагъви хъиз къалурзавай.

1943-йисан хуьтлуьн вахт тир. Сержант Алхасован отряддиз немсерин офицеррикай са кас ("язык") есирвиле къуна галаз буйругъна. Нямет вичин юлдашни галаз

буйругъ кьилиз акъудиз фидайла, абуру немсери чилик кутунвай фугасдин бомбадал расалмиш хъана, ам пад хъайила, Нямет контузия хъана ва юлдашдални залан хирер хъана. Ятлани, ада Нямет вичин клула аваз частунив агакьарна, тади гьалда абуру кьведни госпиталдиз рекъе туну. Нямет Абдурагъманович ругуд вацра госпиталда къаткана, сагъ хъхъайла элкъвена мад вичин частуниз хтана. Гила абурун частуни Япониядин милитаристрихъ галаз женгер тухузвай. Хинган ва маса шегъерра женгера къалурай кьегалвилериз килигна дивизиядин командир, полковник Захарова сержант Алхасов Няметав III дережадин "Баркаллувилин орден" вахкана.

Ватандин Чехи дяведа къазанмишай Чехи Гъалибвилик, са шакини алачиз, Нямет Абдурагъмановичан лайихлу пайни ква. Ам III дережадин "Орден Славы", II дережадин "Орден Отечественной войны" орденрин, "За Победу над Германией", "За победу над Японией", "Ветеран труда", "За доблестный труд", цудралди юбилейдин медалрин, СССР-дин Главнокомандующий И.В. Сталинан къулар алай чухсагъулдин чарарин, Дагпотребсоюздин Гуьрметдин грамотайрин ва маса шабагърин сагиб хъанай.

Алхасов Нямет 1946-йисуз хайи Къурушдал хтана, гъа вич фронтдиз фидалди Тельманан тварунихъ галай колхозда авур

чубанвал давамар хъуьнуна. Къурушар Хасавюрт райондиз куьч хъайила, Нямет бубадини цийи майишат кутуник вичин лайихлу пай кутуна, гуьгъуьнлай хуьре Сельпо ачухайдалай къулхъ ам алишверишдин рекъел элячина, саки 20 йисуз ада Райподин къуллугъчи яз зегъмет члугуна.

Нямет Абдурагъмановича акъалтзавай несил патал тербиядин, ватанпересвилни квалахни тухванай, ада мукъвал-мукъвал армиядиз физвай жегилприз, школайра клелзавай аялриз Ватан клан хъунин, адаз гуьрмет авунин гъакъиндай насигъатдин гафар лугъудай. Нямет бубади гъина зегъмет члугунатлани, вичин везифаяр анжах намуслудаказ кьиле тухвана, жематдин патай гуьрметни кесер къазанмишна.

1949-йисуз Нямет бубадини Гъажиханум бадеди цийи хизан арадал гъана, абуру са гадани кьве руш чехи авуна, хайи ватандал, жематдал, зегъметдал ашукъбур яз тербияламишна, шегъре рекъел акъудна. Абурун хва, Дагъустандин лайихлу муаллим, Насир Няметович Хасавюрт районда твар-ван авай ингилис чалан муаллим-таржумачи, дипломат яз машгъур я. Рушар Забиятахъни Жевгъератахъ чпин хизанар ава.

Чун патал Гъалибвал къазанмишай Нямет Абдурагъманович хътин кьегал рухваря садрани, садани рикелай алудна виже кьведач. Алай йисуз фронтовик, рагъметлу Нямет бубадин багърийри адан 100 йисан юбилей кьаршиламишзава, мубаракрай!

Къуй акъалтзавай несилдиз Нямет бубаяр хътинбуруз акур йикъар садрани такурай, къуй дуьньядин винел гъамиша ислягъвили агъавалрай!

Алхасов Нямет буба 1988-йисуз 68 йисан яшда аваз кечмиш хъана. Аллагъди рагъмет гурай вичиз.

Агъмед МАГЪМУДОВ

Къурагъай Ватандин Чехи дяведин кьизгъин женгера иштиракун кьисмет хъайибурун арада **АБДУЛЛАЕВ Абдулла-гъан** хва Хидирнебини авай. 1939-йисуз адаз Яру Армиядин къушунриз эвер гана. Виклеь кьурагъвиди Украинадин мулкарал пехотадин къушунрин разведкадин ротада намуслувилелди къуллугъзавай. Дяве гатлунай сифте йикъалай ам душмандихъ галаз кьиле физвай женгерик экечина.

1942-йисан гатуз Сталинграддиз мукъва мулкара Хидир-

неби Абдуллаевал гуьлледин хер хъана. Дяведин сад лагъай хер. Гъа и йисан октябрдин вацралди ам сагъламвал мягкемар хъийиз госпиталда амукъна. Кивачел ахкъалтай дирибаш аскер элкъвена фронтдиз хтана. Кьисметди ам мад Сталинграддин патарив ахкъуднай.

Хидирнеби Абдуллаева Дондал алай Ростов, Донбасс, Запорожье, Одесса ва хейлин маса шегъерар душмандикай азад авунин женгера иштиракна. Гзаф ягъунра ада акъалтлай виклеьвал къалурна. Мисал яз, Польшадин мулкарал женгер кьиле физвай члавуз кьурагъвиди къуллугъзавай разведкадин десте душмандин далу патаз фена ва абуру немсерин кар алай офицеррикай сад есирда къуна. Гъа и кар сеbeb яз, Хидирнеби Абдуллаеваз «Яру Гъед» орден гана.

"Яру Гъетрен" ордендиз ам кьвед лагъай сефердани лайихлу хъана. Берлин къачудайла къалурай виклеьвилерай.

Гъалибвал гъайибурукай сад

Дяве куьтягъ хъайи 1945-йис Хидирнеби Абдуллаев патал агъурди хъанай. Адахъ нубатдин сеферда душмандин гуьлле галуьна. Залан хер хъанвай ам мад госпиталдиз аватнай. СССР-дин оборонадин министерстводин архивдай ганвай справкада кьейднавайвал, госпиталдай ам 19-майдиз аххъайна.

Ватандин Чехи дяведин женгера къалурай дирибашвилерай ам «Яру Гъетрен» орденрилай гъейри, Баркаллувилин ордендизни, «Жуьрэтлувилай» медалдизни ва хейлин маса шабагъриз лайихлу хъана.

Дяведилай къулхъ хайи хуьруьз хтай ада хизан кутуна, кьве хва Чехи авуна, уьмуьрдин шегъредал акъудна, яргъал йисара районда комитетдин председатель яз квалахна.

Хидирнеби Абдуллагъович 1994-йисан 4-декабрдиз рагъметдиз фена. Хизанри, мукъва-къилийри чпин гъунарлу Чехи бубадин экуь къамат эбеди яз риклера хуьзва.

Мердали ЖАЛИЛОВ

(Эвел - 19-20-нумрайра)

“Дагъустандин правда” газетдин 1951-йисан 5-майдин Печатдин йикъан нумра къачуртлани, ана чкадин (Дагъустандин) авторрикай ихътин тиварар ава: А.Коркмасов, Н.Дорофеев (фотокорр), А.Арбулиев, А.Светашов, Акай Гъажиева, С.Ахмедов (тиварар газетда авайвал хвенва). Ибурукай лезги автор С.Агъмедова Ахцегъ райондин Лга-Пиркент хуьруьн клубдикай кхьенва. Аникай халкъди (зегъметчийри) ял ягъун, чпин чирвилер хкажун патал рикл алай макан хъанва лугъузва. Клубдин заведующий Шихбабаеван тарифнава... Къуд чиникай ибарат газетда и са гъвечи информация?... Лга-Пиркент хуьр Ахцегъ райондин Чеперин хуьруьн патав, Шалбуз дагъдин зияратриз мукъва чкадал алайди тир. Гила ам амач...

“Дагъустандин правда” газетдин 6-майдин акъатнавай нумрада (ам радиодин йикъаз талукъарнава) Дагъустандин авторрикай Ш.Шихсаидован (Буйнакский райондай), Огнидай шуьше цурурдайбурукай куьруь ха-

дайбурун агалкъунрикай) куьруь-куьруь хабарар ава.

Инани лезги жематдин руьгъ, рикл тухардай хътин бес къадар жанлу материалар авачирди инал гъанвай сиягъдай аквазва.

Санлай газетди партиядин ва государстводин гаф, руьгъ, рикл клелзавайдаг агакъярзава.

Газетдин члал, таржумайрин дережа гуьнгуьна гъатзавайди гъисс тавуна туш. Ятлани гъеле чи орфографиядин жигъетдай, иллаки кьве паюникай ибарат гафар-тиварар (Къасумхуьр, Юкъван-Стлал, Мегъарамдхуьр) кхьинин сад тир тартиб арадал татанвайди аквазва.

Таржумайрани алай вахтунда рехъ тагудай хътин бязи кхьинар гъалтзава. Месела “печатдин работникрин вири Москвадин Сообрание”, “Медицинадин работникрин РСФСРдин заслуженный духтурвилин гуььрметлу тивар гун”, “Республикадин туберкулезный диспансердин главный врач”, “Волгадинни Дондин къанал расзавайбурун пай кутун” ва икл мад. Ибур тек са нумрадин са чинилай гъалтнавай гафар я. Газетда санлай?..

Ихътин гекигуни алай вахтунда чун фенвай рехъ, члалан нормаяр къайдадик акату-

“Дагъустандин правда” газетдин гъар са нумрада хуьруьн майишатдин, балугъчивилин, промышленностдин, образованидин, культурадин хилерин пешекаррин, юкъван ва килин звенодин руководителрин (колхозрин, управленийрин, карханайрин, министерствойрин) макъалаяр гзаф гъалтзава. Им, чна винидихъни къалурнавайвал, а девирдин истемишун тир. Халкъдин гегъенш къатарив газетдин куьмекдалди цийи техникадинни технологийрин, хуьруьн майишатда тараринни майвайрин, магъсулрин фад битмиш жедай, бегъерлу сортар, жинсер арадал гъунин, хуьнин, артмишунин дуьз ва дерин чирвилер агакъярна кланзавай. Масакла социализмдин акъажунрин руьгъ кутаз жедачир.

Идалайни алава, дуьньяда килие физвай муракаб гъаларикай, чун экъечинавай къетлен тарихдин рекъерикай дуьз чирвилер хъун, сиясатдин къаришмайра кил квадар тавун, советрин инсандин михъи ахлакъдинни къанажагъдин къамат арадал гъун - ибурни СМИ-рин такъатрилай гзаф аслу крар тушни мегер!

СССР хътин уьлкве чукурайбуру сифте нубатда информациядин майдандикай менфят къачурдал шак алач.

ларни акъудда. Ибурал гила интернетни, телевиденини алава хъанва. Идеологиянин гъиле аватла, гъам къуватлуни жезва. Амма чаз чи культура, литература, печать, члалан чешмеяр багъа я. Газетдин тарихни гъавилляй кхьин ва чирун, къевезмай несилприв агакъярун члехи, жавабдар везифадиз элкьвенва.

Идеологиядин кваллах гихътинди тиртла, гихътинди хъун лазим ятла, “Дагъустандин правда” газетдиз а йисара акъатай гзаф материалри, иллаки компартиядин ва Советрин Гьукуматдин виридалайни члехиди яз хъайи “Правда” газетдиз акъатиз ва вири милли члаларизни элкъуьриз (им а члаван адет тир), чап ийиз хъайи килин макъалайри хъсандиз раижзава. Лезги члалазни абур вини дережада аваз таржума авунва.

Зи фикир “Дагъустандин правда” газетдин 1951-йисан 19-июндин нумрада чапнавай хуси корреспондент Х.Мигодован “Партийный умуьр” рубрикадик кваз чапнавай “Сифтегъан парторганизация ва коммунистриз политикадин рекъай тербия гун” макъалади желбнава. Авторди а члаван гъакикъатди коммунистрин вилик эцигзавай жавабдар-виликай ва гъар сада авуна клани кваллахрикай политикадин жигъетдай вини дережада аваз кхьенва.

Макъаладай са къейд: “...Махачкъаладин нефтьпромысладин парторганизациядин вичин гъар йикъан кваллахда коммунистрин, инженервилинни техниквилин работникрин ва интеллигенциядиз марксизмдинни ленинизмдин образование гунин кардиз еке фикир гузва...”.

Парторганизациядин гъар са активистди зегъметчи коллективда тухузвай тербиядинни политикадин, чирвилер гунин тежриба гихътинди ятла раижнава, къимет ганва.

Гъа и нумрада хуси корреспондент И.Ханбалаева Къасумхуьруьн райондин школайри цийи клелунин йисаз гъазурвилер акунин гъалар веревирднава.

Хейлин школайра авай кимивилер раижнава, мектебар аялар къабулуниз фад ва еридивди гъазур хъунин рекъер къалурнава. Аялрихъ галаз санал муаллимрин дуланажагъдин шартларни хъсанарна кланзавайди рикел гъанва.

Гъвечлиди ятлани, а шартлара ихътин макъалайри вижевайдиз ван авурдал шак алач.

Идеологиядин кваллахдин таъсирлу такъатрикай сад художественный литература тирдал шак алач.

Гъикъван мумкинвилер тлимилбур тиртлани, “Дагъустандин правда” газетда тивар-ван авай ва цийиз къелемар гъиле къазвай (абур-рук лезгиярни квай) члалан эсерар авай чинарни чапзавай.

Ингъе 1951-йисан 24-июндин нумрадин 3-чин литературадинди я. Ина авай эсерар: “Агитатордин суьгъбет (Къ.Къазиев), “Критика ва библиография” рубрикадик кваз жегъил шаирар тир Къ.Рамазанова ва А.Саидова а члаван машгъур шаир Абдул Муталибован “Экуьнин ярар” шииринни поэмайрин ктабдиз ганвай рецензия, “Чирхчир” лакабдик кваз кхьенвай “Де аквада чаз” фельетон, шаирар тир Ш.Къафланован, Къ.Рамазанован, Ш.Тагирован шиирарни ава. Гъардан сад.

Къилин фикир авторри чпин эсерра ва веревирдерани кхъизвай шейэрин идейни-вилин ва устадвилин дережаяр хкажуниз ганва.

“ВКП(б)-дин ЦК-дин вичин 1946-йисан къарарра, советрин обществодин умуьр, советрин къенин йикъан инсанрин патриотвилин къаматар бегъемвилелди къалурзавай художественный гуьрчег ва дерин идея квай произведенийяр яратмишун чарасуз тирди къалурнава”, - рикел хканва газетда чапнавай рецензияда адан авторри.

За къатлузвайвал, ихътин истемишунин метлеб къени квахънавач.

Журналистикадивай, публицистикадивай а идейнивал генани клевелай истемишзавайди рикел хуьн кутугнава.

“Дагъустандин правда” газетди а истемишун килиз акъудуниз вири йисара вафалувал хвейидал шак алач.

Милли журналистика: “Дагъустандин правда”

Писателрин са десте

бар (автор “Чи корр” къалурнава), М.Мусалаеван (Дахадаев райондай), Д.Иванован (Махачкъаладин вагонрин деподай), Мегъарамдхуьруьн ва Къасумхуьруьн районрин МТС-рин работникри ва хуьруьн майишатдин пешекарри ВКП(об)-дин Дагъустандин областной XX партконференциядин къаршидиз чпин собранийрал къабулнавай мажбурна-маяр (авторар алач), Г.Дорофеевкодин (Дербентдин 55-нумрадин балугърин заводдай), М.Саидован (Дагъустандин дагълух чкайра консервийрин зоводар сезондиз гъазур хъуникай), Г.Подопригорадин (Хасавюрт райондай) Г.Къурбанован (Къули райондай), Д.Абдурагъманован (Къизилюрт райондай), А.Мирзабегован (Талги курортдикай), И.Ханбалаеван (Къулан Стлалрин гамар хра-

нин дережа гихътинди ятла аннамишдай мумкинвал гузва. Яни чи журналистриз милли газет акъудун, хуьн, печатдин хел тухун регъятди хъайиди туш.

Къе чи клелзавай гзафбуруз, милли лезги газет, чи члалан хазина гъи рекъерай, гъикл чав агакъяйди ятла чизвач, я чиризни кланзавач. Цийи кылелай “реформаяр” тухуз кланибур, чебни члалан пешекарар туширбур, хейлин гзаф хъанва. Амма чна абуроз чи газетдин, гъакни чи члаланни литературадин тарих, а тарих арадал гъайи, ам ахтармишай, члалан илимдин, журналистикадинни публицистикадин, литературадин илимдин бинеяр кутурбурун тиварар чирун, гуььрметунивиди рикел, мецел гъун, абурун ирс чирун теклифзава.

Идеологиядин къуватар душмандин гъиле гъатайвалди, ада рикелай тефидай кар къада. И кар а девирдин политикризни, политологизни, руководителризни хъсан чизвай, иестемишни ийизвай.

Перестройчикри жуван гъилевай яракъ душманрин гъиле вугана. СМИ-рин кар алай такъатар, яб тагана, са къерехда туна. Чун хътин къадардиз тлимил тир халкъарин газетринни журналрин, учебникринни ктабрин гъал, чапханаар такур жуьре усаларна, гзафбур терг жедай чкадал гъана. Гилан аямда ктабрин алишвериш амач, кхъизвай авторар, члалар, литератураяр, культураяр ахтармишзавай ксар къекъверагриз элкъуьрнава. Гъелбетда, ихътин шартлара пул гвай ни хъайитлани чпин жуьре газетарни, журна-

Чал гегъеншни жен, къешенгни

**Нурудин НАСРУЛЛАЕВ,
РД-дин лайихлу муаллим,
писатель**

“Лезги газетдин” 2020-йисан пуд лагъай нумрада авайвал, ДГУ-дин РДО-дин лезги чӀалан сад лагъай курсуна кӀелзавайди кве руш ялда. Кве кас курсуна - чи вири лезги хуьрерай?! Им чи адалатлу лезги халкъдиз кутугай гьал, дамах ийиз жедай себеб жезвани? ЧӀал хуьда лугуьз, конференцияр, олимпиадаяр тухуз, кӀватӀ хунар жезва. Им хъсан я, бес нетижа?..

И важиблу месэла са муаллимрин ваь, диде-бубайринни, кыле авай кьуллугъчийринни, чи виридан хиве авай чарасуз месэла я. ЧӀал - чӀехибурулай амай веси, рафтарвилеринни гӀиссерин гъава я. ЧӀал чир хуьн - им жувахъ кьетливал хуьн, жуван халкъдиз, Ватандиз вафалу хуьн я. Ватан виридаз сад я! Жегилжаванар, акьалтзавай несиларни чаз, чи яшайишдиз, рагъ хъиз чарасуз я. ГьикӀ чна, чӀехибуру, кьуртӀа, адетар кутуртӀа, гьакӀ жегиляр тербияламишни жеда. КӀуфал лезги манидин аваз алаз, гележегда эвез яз, чаз Эминни жеда.

ЧӀал тербиядин тарцин емиш я. Тербиядин кӀвалах буш хъайила, аял бейгъал жезва, ам жаванвилини гъафил хиялри вичин гадавилин регъятвилерихъ ялда. ГьакӀ хъайила, тербия вичин тавунив, вини дережадив агакьун патал, вири дережайра ахтармишунар чарасуз я. Чандин сагъламвал патал гьикӀ профилактика герек ятӀа, обществодани датӀана ахтармишунар кыле тухун герек я.

Гуьрметлу вахар-стхаяр, диде-бубаяр, муаллимар, куй чи балаяр зигъиндиз хци, руьгъдиз мягъкем, кӀелунрал рикӀ алайбур хъурай! Ягъалмиш жемир, кӀела лагъ аялриз, ашкьи кутур! КӀেলাйди масадахъ

муьгътеж жедайди туш. Ктабдихъ лалди чӀалал гьйдаи гьунар ава!

Мектебра лезги чӀалай пуд сят тарсар я авайди - тӀимил я!

И пуд сятна аялдин мез ачух, чӀал гегъенш-къешенг хъана, ктабди-кай дуст къаз алакьдани? Чи зарийрин гьикъван хъсан эсерар ава аялрин ктабра! Яраб гъабур къванни кӀелна, аялвилини шадвилер ийиз агакьзаватӀа, рикӀ телефонра авайбурун?

Пенсиядиз экъечӀзавай муаллимерик, чпин зегъметдин лайихлувилериз килигна, муаллимар-методистар, образованидин отличникар, гуьрметлу работникар, лайихлу тӀварар авайбур ква. И виниз тир тӀварар гьукуматди хъсан, тежрибалу, уstad пешекарриз гузвайди я. ТӀварцӀел дамах авун патал ваь. Муаллим вич чешне хуьн паталди. Тежрибалу муаллимар еке девлет, уstadар я тербиядинни чирвилер гунин карда. Амма а кьадир аваз аквадач. Муаллим пенсиядиз экъечӀайла, кӀвач атӀузва мектебдихъай. Йисан къене, чӀেলাй алакьдайвал, пенсионер-муаллимар сад-къве тарсуна къванни ацукъиз хъайитӀа, им хъсан кардик кыл кутун жедач-ни? Яшар хъанвай кас тарсуна ацукънавайла, вични патай атанвай, аялар дикъетлу жеда. Муаллимдинни кыл vine жеда. КӀанзавайди пенсионер-муаллимрин сагъламвилиз, чпин разивилиз килигна вилик-кылик квайбуру ихътин цӀийивал тешкил авун я.

Гьукуматди фикир гузва тербия, чирвилер хкажун патал. Президентин цӀийи кьарарралди пуларни хкажда лагъанва. Белки, диде-бубайрин, муаллимрин саяйвал артух жен. Белки, умуд кваз, кьведай кӀелунин йисуз ДГУ-дин филфакдин РДО-да чи лезги чӀал чирзавай кве кас ваь, гьар са райондай кве кас къванни жен...

Мирзяли МАГЪАМДАЛИЕВ

Чи миресдиз

Мирес, вуна ички хъвамир,
Вун хъи луьл пиян жезава.
АцӀана физ, буш жибин гваз
Хквез, кӀвале кьал жезава.

Хъвайи къванди хквез сивел,
ПӀуз сарав къаз, ярх жез чилел,
Шит рахунриз, нагъв кьвез вилел,
Ви чанда на тӀал твазава.

ЧӀехидаз гьич гузамач яб,
Дуьз гаф чизмач, рахун я таб,
Ви гуьгъуьна аялни паб
Акваз, чи рикӀ тӀар жезава.

Инсан я вун, гъавурда гьат,
И гафар ваз ван жезава.
Лугъудай къван чи миресдиз
Зи мез, Аллагъ, лал жезава.

Пис папан хесетар

Пис паб гьимир. Герек туш,
Ада ви тӀвар русвагъда.
Вахтсуз чӀарар жез лацу,
Вун абурдай аватда.

Пис папа, ваз авайди
Авач лугуьз, ван твада.
Авур хъсанвал вуна,
Унач лугуьз, кьал твада

Ви кӀвал, хизан нин патав
АгатайтӀан жакьвада.
Мердимазардин вилиз
Хъсанди пис аквада

КӀвале хъайи ихтилат
Куьчедай ваз ван жеда.
Шумуд кӀвализ чарадан
Адакай мугъман жеда.

Дуьз рекьел ви тӀвал гьйда
Зегъерлу а иланди.
Физ маса гуз, вахъ галаз
Душманарда жуванди.

За лугуьзва квез, дустар,
Гьич кӀан жемир и жуьре.
Гьич адаз авуртӀани
Акьул тваз жедач кыле.

Интермедия

Гьасановрин колхоз

(Вичин кабинетда столдихъ ацукъна Гьасанов са квел ятӀани машгъул я. КъецӀелай хъуьнуьк папкани кваз са мугъман гъахъда)

Мугъман - Салам
Гьасанов - Алейкумсалам.
Мугъман - Куьне багъишламиша, вун и колхоздин председатель юлдаш Гьасанов яни?

Гьасанов - Ваь, председатель зи амле я. Зун экономист Гьасанов я.

Мугъман - Зун кье мад и гьаят-да са Гьасановал гьалтна эхир. Куь колхоз вири Гьасановринди яз тахъуй гьа?

Гьасанов - Ам чи муькуь имидин гада Гьасанов я. Чахъ са вах Гьасанова мадни ава.Белки, вал гьалтайбур гъабур я жеди.

Мугъман - Гъабуруни и колхоз-да кӀвалахзавани?

Гьасанов - Эхъ. Гада суьрсетрин складчи, вахни кассир я.

Мугъман - Огьо!.. И колхоздин тӀварни Гьасанов эхцигнайтӀа, гьикъван “гуьзел” жедай...

**Шайдабег МИРЗОЕВ,
РСФСР-дин халкъдин марифатдин отлич-
ник, РД-дин илимдин лайихлу деятель,
ДГПУ-дин профессор**

ХАЛКЪДИН МУЗЫКА. ИкӀ лагъайла, чи рикӀел кӀанзни-такӀанз шумудни са асирра лезги халкъдин руьгъдин даях хъайи гуьзел сесер, манияр, макъамар, гъаваяр, музыкадин алатар (чуьнгуйр, зуьрне, кфил, балабан, кеменчи, далдам, тафт, тар) кьвезва. Ибур вири кьенин несилдиз чи ата-бубайри багъишнавай, гзаф гуьзел, руьгъдиз пара таьсир ийизвай, миллетдиз багъа аманатар я.

Инсан гуьрчег халича, иер суьрет кьатӀун тавуна, элячӀна фидай вахтар жеда, белки. Амма гьич садни, гьвечӀидини, чӀехидини, эркекни, дишегълини, гьатта бязи вахтара гзаф кьадар гъайванарни, саки кьушарни, яшайишдин гуьзгуйдай аквазвайвал, музыкадин гуьзел аваздин, манийрин ширин сесинин таьсирдик акат тавуна амукьдач.

Музыка пара еке кьуват я, са гьакӀан ваь, кьетӀен жуьреда инсандиз таьсир ийизвай кьуват я. Татаррин машгъур шаир Г.Тукая лагъанай: “Халкъдин манияр я душманрин тупаривай, я хъелери-вай кукӀвариз хъанач. Абур, гзаф бедбахтвилериз дурум гана, халкъдин зигъинда мягъкем хъана. Абур кьени амазма ва гъамишалугъ амукьда”.

Урусрин халкъдин манийрин хор арадал гъайи М.Е. Пятницкидизвай “халкъдин манияр эстрададин манийрилай квелай аслу я?” лагъана, хабар кьурла, ада икӀ жаваб ганай: “Эстрададин манийри инсан шадарзава, халкъдин манийри лагъайтӀа, инсандин руьгъ хкажзава, адаз инсанвилини рехъ кьалурзава”.

Халкъдин музыка

Заз жуван и макъалада лезги халкъдин музы-кадикай, вичин хуси тербиядинни ахлакъдин руьгъ кутазвай, педагогикадин алатдикай хъиз, тарихда гьикӀ менфят кьачунатӀа ва кьачузватӀа, суьгъбет ийиз кӀанзава.

Музыкадин куьмекдалди чи лезги диде-бубайри чпин аялрик лап таза чӀавалай гуьзелвилини гьиссер кутаз хъана. Дидейрин тербиядин тежрибадай аквазвайвал, ширин лайлайдин сес хъайила, кьеплиник квай таза аялдин кьал-кьиж, шелхвал акъвазда, ам пагъ атӀана, юзанни тийиз, серсер хъана амукьда. ИкӀ аялди тебиатдин, хайи диде-дин гуьзелвал гьиссзава.

Лезги халкъдин тежрибада аялриз таьсир авун патал музыкадикай менфят кьачузвай дуьшуьшар гзаф гьалтзава. Чи гьар йикъан яшайишдай акваз-вайвал, таза аялрихъ гелкьвезвай саки вири де-кьикъайра (пек-лек дегӀишардайла, партал-перем алуӀкӀдайла, эхъуьрдайла, тӀуьн-хуьн гудайла, гьилерал кьугъунардайла) диде-бубайри аялриз рифмадалди туьӀкӀуьрнавай келимаяр, шиирар, манияр лугуьз, кьугъунар, кьуьруькар ийиз жеда. Ибурухъ виридахъ аялдин гуьзелвилини гьиссер арадал атуна еке метлеб жезва. ИкӀ чӀехи хъана кӀвачел акьалтай аялар чпин кьугъунар рифма авай гьисабунрилай, манийрилай башламишиз, кьугъунрик маниярни кьуьлер кутаз, чпин гьиле-ралди са жуьре музыкадин алатар туьӀкӀуьриз ва макъамар ягъиз алахъда. Им гьвечӀизамаз кутур гуьзелвилини гьиссери аялдин руьгъда милайим-вили цӀирер ийизва лагъай чӀал я.

Халкъдин музыкадин гуьзелвал аялрив рикӀи-вай гьисс ийиз тунин мураддалди чи бубайри ва ата-бубайри фагъумнавай ихътин кьайдаярни ава: месела, гатфарин кыляй тарари, кулары кьеж кьачуз башламишайла, кьайгъудар чӀехибуру аялриз цӀвелин, хъархуьн тӀваларикай писпияр, нацӀарин балабанар, кфилар, тарцин чкалдин зуьрнеяр рас-дай. Яшлу арифдарри рикӀел хкизвайвал, вилик-дай лезги хуьрера кӀвалин чӀерейрал, гьенерал чпи туьӀкӀуьрнавай далдамар, зуьрнеяр, балабанар ядай аялрин кӀватӀалар кими жедачир. Ихътин серенжеми гьвечӀизамаз аялрин руьгъда гележегда музыкантвилини, манидарвилини пешекар хуьн тайинардай дуьшуьшарни тӀимил хъанач. Къени гзаф музыкантри ва манидарри (чун халкъдин музыка-дин алатар ягъиз жедай уstad музыкантрикай ва манидаррикай рахазва) чпин уstadвилини бине эци-гай вахтарикай рахадайла, аял вахтар, гьвечӀиза-маз чеб гьейранарай халкъдин манияр, макъамар, гъаваяр ва абур уstadвилелди тамамарай мани-дарар ва музыкантар кьалурда. И жергедай, са шакни алачиз, чи халкъдиз пара гуьрметлу ва эрзиман композиторрин: классический музыкадин бине эцигай Готфрид Гьасанован, Сейфуллагъ Ке-римован, Зейнал Гъажиеван, Уруж Абубакарован, Мегъамед Гьуьсейнован, Маина Абдулмуталибо-вадин; машгъур лезги ашуькрин: Абдулан, Шири-

нан, Нусретан, Адилан, Сакитан, Шемширан, Али-ханан; уstad чӀагъанчияр тир Ражаб Сафарован, Исамудин Агъмедован, лезги миллетдиз пара хуш манидарар тир Рагъимат Гъажиевадин, Дурия Ра-гъимовадин, Гъава Аплагъвердиевадин, Суьлгъия Гъажиевадин, Ризабала Агъабалаеван, Фаризат Зейналовадин, Роза Магъсумовадин, Рая Абдура-закьовадин, Тамара Исрафиловадин ва гзаф ма-сабурун тӀварар рикӀел хуьн чарасуз я.

Виридаз малум тирвал, зегъмет чӀугвадайла ийизвай кеспидихъ галаз кьадай мани, уьфт, му-зыка ягъайла рикӀни алахъда, инсанрин дуствилини алакьаярни мягъкем, зегъметни кьезил жеда. Гъа икӀ, гьар са инсандин ахлакъ, гуьзел гьиссер, на-мус-гъейрат вахтунда гуьнгъуна тун важиблу тир-вилай, лезги чӀала, халкъдин медениятда гамар храдайбурун, чубанрин, кӀелербанрин манияр, кьуь-лер арадал атана. Аялар чӀехи жердавай ван кьвез-вай сесери, макъамри, манийри, кьуьлери ийизвай таьсир мадни гужлу жез хъана. Идан себебни ам тир хъи, лезги аялриз чпин гьеле гьвечӀи уьмуьрда пакаман кыляй зуьрнедал язавай “Экуьнин сегъе-рар”, мехъеррин береда язавай “Свас бубадин кӀвалай акъуддай гъава”, “Чамарар кьаршиламиш-дай гъава” ва гъа икӀ са кьадар чеб тайин вакияи-риз талуьк музыкадин макъамар ван кьвез хъана. Халкъдин музыкадин важиблувал, уьмуьрда шак-суз лазимвал лезги халкъдин суварри (Пинийрин сувар, Цуькверин сувар, Сифте туьрез вегъинин сувар), гад агудна куьтягъайла, зулун кыляй ийиз-вай жегилрин мехъерри ва гьакӀни гьар йикъан яшайишдини мадни хкажиз хъана.

Къачун чна лезги мехъеррик, аялдиз таьсир авун, ам музыкадинни кьуьлерин кьайдайрал желб

авун патал гзаф вахтара диде-бубайри, мукьва-кы-лийри кьуьлуьник 5-7 йиса авай эркек аялар кутада. Аялри чпин таяр рушариз, мукьва - кыли дишегъ-лийриз кьуьлуьник теклифда ва, лап чӀехибуру хъиз, халкъдиз кутугай ахлакъдин амалралди кьуьлер ийиз чалишмиш жеда. Гъа икӀ, межлисрани кваз аялрин винел тухузвай гуьзчивили аялрив неинки халкъдин музыкадин назик сесер рикӀивай гьисс ийиз, руьгъдик кужумиз тазва, гьакӀни абурун гуьзел-вилини гьиссер деринарзава. Аялрин ахлакъ дуьз-гуьнламишуниз, абуроз чпиз чеб жемятдин арада тухудай кьайдаяр чирунизни еке куьмек гузва.

Гуьзелвал гьисс ийиз тазвай кьайдайрихъ га-лаз санал виш йисарин тарихди халкъдин тежри-бада са кьадар авазар яшайишда ишлемишдай амаларни туна. Месела, лап куьгъне вахтарилай кьедалди арифдар зегъметчийри музыка гъайван-риз таьсир авун патал, абурун иштагъ ачухарун патал ишлемишзава. Къачун чна чубандин кфил. Адан хуш сесиналди камаллу чубанрилай суьруь вичин патав агуд хъийиз, са уьруьшдай маса уьруь-шдиз гьализ, гъайванрин иштагъ ачухариз алакьза-ва. Чубанри филлдай “Хеб цӀаракъа фидай”, “СтӀалрин” гъаваяр ядайла, гьар са инсандин руьгъ хкаж жеда. Я тахъайтӀа къачун чна маса мисал: таьсирлу гуьзел уьфтинин гъавадалди халкъдин бязи зегъметкеш уstadривай кьизмиш хъайи балкӀан секинариз, верчерал, гуььндуьшкайрал гьужум ийиз гьазур жезвай чинеруррик, чалагъанрик кьур-ху кутаз алакьда. Бязи уstadриз гьатта гъайванриз яд, ем гудайла ийидай сесер, ядай уьфтер, макъа-марни кваз чиди. И мисалри музыкадихъ авай еке кьуват мад ва мад субутарзава.

Халкъдин уstadри уьфтералди, махсус сесе-ралди, ширин макъамралдини гъавайралди ийизвай таьсир инсандин яшайишда важиблу тирдаз кьенин йикъан илимди тайин тир фикир гузва. Месела, фи-зиологри кьейдна хъи электронный аппаратурадин куьмекдалди мускулрин кӀвалахдиз рикӀиз хуш ту-шир музыкади тагудай таьсир ийиз, рикӀив гъалаба кьачуз тазва, инсандин гуьгъуьл чӀурзава. Акси яз, хъуьтуьл, шад авазри гьиссерин кьуват хкажзава, рикӀ аладарзава, гьатта дамаррин давление кьай-даламишзава. Вири и мисалри кьалурзавайвал, ин-саниятдин тарихда зегъметчи халкъди вичин рикӀиз хуш музыка арадал гъана, адахъ авай зурба кьуват, макъамрин, хуш сесерин чарасузвал, дериндай кьа-тӀана ва вичин яшайишда ишлемишиз хъана.

Гьелбетда, са кьуьруь макъалада музыкадин рекъяй халкъдихъ авай вири тежриба ачухун пара четин я. Амма кьейд авун лазим я хъи, камаллу агъсакъалри, арифдар инсанри яшайишда музы-кадикай кьачур менфят, адан важиблувал, адаз “кхъенвай” рехъ кьенин жегил несилдик ахлакъ-динни гуьзелвилини гьиссер кутун патал чарасуз фикир гана кӀанзавай месэла я.

“Аял - кьепинамаз, дана - епинамаз”, - лугуь-да лезгийри.

Абуталиб Абилович Абилован - 100 йис Несилри риклера хуьзва

Хазран КЪАСУМОВ

Уллу-Гъетягъар. Неинки Сулейман-Стальский районда, гьакӀни Дагъларин уьлкведа баркаллу ва еке тарих авай и хуьруьн тӀвар къунмазди, хиялдиз инай акъатай, хайи район ва республика яргъарани машгъур авур инсанрин тӀварар къведа: пачагъдин девирдин полковник Казим Рамазанов, Дагъустандин государственный университетдин сифтегъан ректор **Абуталиб АБИЛОВ**, тарихдин илимрин доктор, шаир Рамазан Юсуфов, РД-дин юстициядин министр хъайи Къагъир Фаталиев, РСФСР-дин, Азербайжандин, Дагъустандин прокуратурайра кӀвалахай Куькуьл Гъабибов, композитор, РСФСР-дин культурадин лайихлу работник Сейфуллагъ Керимов, Россияда ва вири дуьньяда машгъур "Морж" Расул Селимов, Азербайжандин Игит Фамил Эскендаров... Алимрин, чӀехи дережайрин руководителрин, чӀехи чинар авай офицеррин, орденринни медалрин, лайихлу тӀварарин сагъибрин къадарни гзаф я.

Къенин суьгъбет алай йисуз вичин 100 йисан юбилей кьейдзавай профессор, тарихдин илимрин доктор, РСФСР-дин илимдин лайихлу деятель, Россиядин Федерациядин высший школадин лайихлу работник Абуталиб Абилович Абиловакай я.

Ам 1920-йисуз Абил ва Къизханум Абиловрин хизанда дидедиз хъана. Хуьре 7 йисан школа акъалтӀарай жаван Дербентдин хуьруьн майишатдин техникумдиз гъахъна. Анаг агалкъунралди куьтягъай жегъил пешекардин вилик ватандин меркез Москвадин Тимирязеван тӀварунихъ галай хуьруьн майишатдин академиядин варар ахъа хъана. 1940-йисуз академиядин студент хъайи А.Абилова ина анжах са йисуз чирвилер къачуна. Ватандин ЧӀехи дяве башламыш хьун себеп яз, диде-бубадин, хизандин гъакӀиндай кӀайгъударвал ва жавабдарвал хиве гъатай ам хуьруз хтана ва адакай школада муаллим хъана. Гъа са вахтунда чирвилер къачуни карни давамарна. 1943-йисуз А. Абилова СтӀал Сулейманан тӀварунихъ галай Дагъустандин педагогический институт акъалтӀарна. И йисуз ада Къасумхуьруьн райкомдин пропагандадин ва агитациядин отделдин заведующийвиле кӀвалахиз башламишна. Са йис арадай фейила республикадин жегъилри адаз еке ихтибар авуна: Абуталиб Абилович ВЛКСМ-дин обкомдин секретарвиле хъана. Гъа и къуллугъдилаь ам ВКП(б)-дин ЦК-дин Высший партийный школадиз чирвилер къачуз рекъе туна. И школа акъалтӀардалди са шумуд варз амаз Абуталиб Абилован ВКП(б)-дин Дагъустандин обкомдин сад лагъай секретарь Азиз Алиев ва Совнаркомдин Председатель Абдурагъман Даниялов мугъман хъанай. Абуру А. Абилован вилик республикадиз ВЛКСМ-дин обкомдин сад лагъай секретарвилеин къуллугъдал хтунин теклиф эцигна. Гъа икӀ, Высший партийный школа куьтягъдалди кьве варз амаз, чи вата-

нэгълиди анаг яру диплом къачуналди, вахтундилаь вилик акъалтӀарна. 1948-йисан апрелдин вацра ВЛКСМ-дин обкомдин сад лагъай секретарвиле хъагъай 28 йисан яшда авай жегъилрин регъбердин гъакъисагъ зегъмет "Зегъметдин Яру Пайдахдин" ордендиз лайихлу хъана.

Къве йисуз КПСС-дин ЦК-дин патав гъай марксизмдинни ленинизмдин институтдин Дагъустандин филиалдин директорвилеин вези-

фаяр тамамарайдалай гуьгъуьниз, 1954-йисуз Абуталиб Абилович Абилов Дагъустандин педагогический институтдин директорвиле тайинарна. 1957-йисуз институт В.И. Ленинан тӀварунихъ галай Дагъустандин государственный университетдиз элкъуьрна. Вичин кӀвалахдин "асул чкадиз" элкъвей университетда Абуталиб Абиловича пенсиядиз экъечӀай 1987-йисалди кӀвалахна. Гъа ина алимди вичин алакьунар, тешкилатчивилин еке бажарагълувал, вири къуватар жегъил пешекарар тербияламишуниз, абурун пешекарвилеин дережа кхажуниз ва вуздин материально-технический база тешкилуниз гана. Лугъун лазим я, Абуталиб Абилов педагогический институт университетдиз элкъуьруниин кӀеви терефдарни тир. Университет ачухуни неинки Махачкъала шегъердин, гъакӀни санлай Дагъустандин студусни кхажна, ида образование ва илим вилик финиз екедаказ куьмекна. ГъикӀ лагъайтӀа, университет региондин илимдин вири мумкинвилер санал кӀватӀай вуздиз элкъвена. Вич тешкилай 1957-йисуз университетда 146 преподавателди (абурукай 36 кас илимрин кандидатар, доцентар ва 1 кас илимрин доктор, профессор тир) кӀвалахзавайтӀа, 10 йисалай ана кӀвалахзавай 405 преподавателдикай 11 кас илимрин докторар ва кандидатар тир. Абуталиб Абилович пенсиядиз экъечӀай 1987-йисуз университетда 46 профессорди ва 300-далай виниз илимрин кандидатри кӀвалахзавай. Дагъустандин культурадин тарих чириз эгечӀай алимрин сифте жергеяра хъайи Абуталиб Абиловича 1960-йисуз тарихдин илимрин докторвилеин тӀвар къачуна. Илимдин рекъай адан руководстводик кваз чи уьлкведин жуьреба-жуьре миллетрин векилар тир 30 касди илимрин кандидатвилеин ва докторвилеин диссертацияр хвена.

Вич лайихлу пенсиядиз экъечӀдалди са шумуд варз амаз, Абуталиб Абилова фадлай рикле авай тамарзу тир карни кьилиз акъудна: илимдин библиотека эцигна акъалтӀарна. Алай вахтунда и библиотека Кеферпатан Кавказда чӀехибурукай сад я.

Абуталиб Абилович Абилова гъамиша общественный кӀвалахни тухвана. Са шумуд йисуз ам "СССР-Индия" ва "СССР-Цейлон" дуствилин обществойрин вице-президент яз хъана. И йисара ам кьилди вич ва чи уьлкведин, республикадин делегациядин кьил яз, шумудни са сеферда Индияда, Цейлонда хъана, гъа уьлквейрин делегацияр чи республикада къабулна.

Профессор А. Абилован кӀвалахдиз гъукуматди еке тир кьиметни гана: адахъ "РСФСР-дин илимрин лайихлу деятель", "Россиядин Федерациядин высший школадин лайихлу работник" лагъай гъуьрметдин тӀварар, "Зегъметдин Яру Пайдахдин" къуд, Халкъарин Дуствилин орденар, гзаф къадар медалар авай. Россиядин Президентдин буйругъдалди, Абуталиб Абиловича, высший образованидин хилӀай Ватандин вилик кетӀен лайихлувилерай, ам материальный жигъетдай таъминарун тайинарнавай.

Виниз тир дережадин тешкилатчи, алим А.А. Абилов санлай 35 йисуз ДАССР-дин Верховный Советдин депутатвиле хъана, адакай халкъдин образованидин ва культурадин рекъай гъамшалугъ Комиссиядин Председателни хъана. Пуд йисуз ада КПСС-дин Дагъустандин обкомдин секретарвилени кӀвалахна.

Мад са кӀвалах кьейд ийиз кланзава. Абуталиб Абиловичан кар адан веледри давамарна. ИкӀ, Абилова Гуляра Абуталибовна биологиядин илимрин кандидат, Абилова Фируза Абуталибовна филологиядин илимрин кандидат, Абилова Наида Абуталибовна физикадинни математикадин илимрин кандидат я.

- Санлай Сулейман-Стальский район хъиз, адан гъар са хуьрни алимралди машгъур я, са бязи хизанра алимрин тамам тухумар арадал атанва, и кардал чна шадвал ва дамахни ийизва, - лугъузва муниципальный райондин кьил Нариман Абдулмуталибова. - И жигъетдай хуьрерин арада Уллу-Гъетягъри, и хуьруьнвийрин арада Абуталиб Абиловича ва адан веледри кьетӀен чка къазва. Абуталиб Абиловичан илимдин кӀвалахри уьлкведа ва адалай кьечени машгъурвал къачунва. Ихътин кьегъал рухвар ва гзаф къадар баркаллу рушар акъатайвиляй Сулейман-Стальский райондиз гъахълудаказ чӀехи алимрин, дерин фикир ва акъул авай ксарин макан лугъузва.

"Инсанар гъамиша чан аламаз амуькдач, бахтлу кас вичин тӀвар несилри риклера хуьзвайди я" - кхъенай Алишер Навоиди. 2012-йисуз рагъметдиз фейи профессор, тарихдин илимрин доктор Абуталиб Абилович Абилован тӀварни несилри риклера хуьзва.

Мукаил АГЪМЕДОВ,
Мегъарамдхуьруьн райондин Бут-Къазмайрин юкьван
мектебдин муаллим, шаир

Азербайжан Республикадин философрин жемиятдиз философиядин илимрин доктор, профессор, Азербайжан Республикадин илимрин лайихлу деятель, рагъметлу **АГЪМЕДОВ Энвер** Мирзакулидин хчин тӀвар хъсандиз чиди.

Алай йисан 15-майдиз ам дидедиз хъайидалай инихъ 100 йис тамам хъанва.

Энвер муаллим Азербайжанда марифатдин (просвещенидин) философия ахтармишай сифте алим я. Ругуд томдикай ибарат тир вири дуьньядин философиядин тарих кхъей авторрикай садни ам я.

Адан тӀвар писатель Къурбан Акимова чапдай акъудай "Лезгистан" энциклопедияда хъиз, Азербайжан Республикадин энциклопедиядани гъатнава, ана юкьван мектебра 11-классра кӀелзавай аялри "Жемият чирун" тӀвар алай предметдай Энвер муаллимдин яратмишунар чирзава. Ам къанни цӀуд йисуз Азербайжандин Азизбегован тӀварунихъ галай нафтӀадинни химиядин институтда философиядин кафедрадин кьиле акъвазна.

Марифатдин яцӀа хъайиди

Адан кӀелемдикай философиядин месъялариз талуьк 11 ктаб (азербайжан, урус, араб чӀаларалди), 132 илимдин кӀвалах, Бакуда хъиз, Москвадани "Вопросы философии" журналдин чинриз макъалаяр акъатнава.

Хейлин йисара ам Азербайжан Республикада философиядин кандидатвилеин, докторвилеин диссертацияр хуьдай илимдин советдин кьилин оппонент яз хъана. Адан гъилик ругуд алимди кандидатвилеин ва кьве алимди докторвилеин диссертацияр хвена.

Агъмедов Энвер 1920-йисан 15-майдиз Ахцегъ райондин Ухулприн хуьре куьчери серкер Мирзакулидин хизанда дидедиз хъана. Ирид лагъай класс ада Азербайжандин Агъдаш шегъерда акъалтӀарна, гуьгъуьнлай педтехникум куьтягъна, Агъдаш райондин хуьрера муаллимвал авуна.

1939-йисуз ам АГУ-дин тарихдин факультетдик экечӀна. 1946-йисуз винидихъ тӀвар къур кьилин мектеб яру диплом къачуналди акъалтӀарна.

1950-йисуз "Гипотеза и ее роль в философии" темадай кандидатвилеин диссертация хвена. 1967-йисуз "Миропонимание Абас-Кули Бакиханова" темадай Москвада докторвилеин диссертация хвена. Дагъустандин алимризни кандидатвилеин, докторвилеин диссертацияр хуьдайла ада вичелай алакьдай куьмек гана (Агъед Агъаеваз, С.Сардароваз, Гъалиб Садыкъидиз, Мегъамед Абдуллаеваз ва масабуроз).

Энвер муаллимдин чӀехи руш Ренади Азербайжандин нафтӀадинни химиядин институт акъалтӀарна, органикадин химиядай кандидатвилеин диссертация хвена, хейлин йисара винидихъ тӀвар къур кьилин мектебда муаллимвиле кӀвалахна. Исаяда пенсияда аваз Баку шегъерда яшамиш жезва. Гъевечи руш Лилияди Свердловск (Екатеринбург) шегъердин политехнический университетдин химиядин технологиядин факультет акъалтӀарна. Алай вахтунда пенсияда аваз ана яшамиш жезва. Хва Заура дахди кӀелай АГУ-дин тарихдин факультет акъалтӀарна. 2003-йисуз 36 яшда аваз, дуьшуьшдик акатна, зкуь дуьнья дегишна.

Энвер муаллим 1984-йисан 19-майдиз рагъметдиз фена. Ам Мегъарамдхуьруьн райондин Буткъазмайрин сурара фарахъатнава. Адан тӀварунихъ Мегъарамдхуьруьн райондин Буткъазмайрин хуьре са куьне янава.

Камаллу келимаяр

Гъазурайди - Агъмед МАГЪМУДОВ

✓ Алим банкдин кассирдиз ухшар я: адав еке девлетрин куьлегар гва, анжах а девлетар аданбур туш.

Л.БЁРНЕ.

✓ Алимрин вилик акъвазнавай месъла тек са илимдин ахтармишунар вилик тухун туш. Абуру а ахтармишунрин нетижада арадал къевезвай девлетар жемият, вири дуьньядин агъалияр патал менфятлу крада ишлемишизни куьмекна кланзава.

И.И.АРТОБОЛЕВСКИЙ.

✓ Илимдин рекъе вилик физ, амма ахлакъдин жигъетдай къулухъ галамайди, гъакъикъатда илимдин рекъени къулухъ галама.

АРИСТОТЕЛЬ.

✓ Гъар са илимдин куьлег суалдин ишара я.

О.БАЛЬЗАК.

Сагърай куьн, духтурар!

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

Коронавирусдин тлугъвалди арадал гъанвай четин гъалариз килигна, ингъе чун кве вац-ралайни артух вахтунда самоизоляциядин шартлара аваз яшамиш жезва, кваллахзава. Цийи жуьредин стлалжемдикди начагъ жезвайбурун къадар тлмил тахъуни еке къалабулук кутазва. Интернетдин сетрай, телевиденидай аквазвай хабарриз килигайла, неинки килин регионара, гъаки Дагъустандани гъалар пайгарбур туш. Коронавирус, стлалжем акатайбурун къадар чи республикада лап гзаф хъуниз килигна, региондин киле авай ксари, здравоохраненидин министерстводи чарасуз серенжемар къабулзава...

Ики, Дербентда, Дербент райондин Падар хуьре коронавирус акатнавай азарлукбур къабулун патал больницайра провизорный госпиталар ахъайна. Са куьруь вахтунда абур цийи азардикди начагъ жезвайбурай ацлана. Винидихъ тлварар кьур госпиталра койка-чкаяр бес тежез акурди, республикадин здравоохраненидин министерстводи тади гъалара Белиж поселокдин участковый больницы провизорный госпиталдиз элкъурдай къарар къабулна.

Белиждин клинический больницадин килин духтур Рамазан Тагъирбегован гафарай малум хъайивал, республикадин здравоохраненидин министерстводай приказ атанмазди, кве йикъан кьене поселокдин больница

лагъай бригадади чпин хиве авай везифаяр лап вини дережада аваз киле тухвана. Сагъ хъувуна, 62 кас квалериз ахъайнава. Лагъана кланда, духтурри военный хътин, четин шартлара члехи пешекарвилин дережа къалурна, чпин буржи намуслувилелди килиз акъудна. Ингъе абур: терапевт Бутаева Анжела, невролог Ибрагъимов Эмиран, отоларинтолог Ибрагъимов Эрзيمان, кардиолог Эскендеров Аюб, медсестраяр - Гъайвазова Айсанат, Гъайвазова Гуьлли, Идрисова Наида, Дадашева Гульнара, Мирзекеримова Эвелина, Мегъамедова Сабина, Севзиханова Эльмира, Мирзабекова Цукверханум, санитаркаяр - Салманова Динара, Мевланова Цуквер, Севзиханова Гульумагъа, Эминова Мерженат, Агъмедова Анжела ва Къазанфорова Гульумагъа. Заз абуруз сагърай лугъуз кланзава, - алава хъувуна ада.

Алай вахтунда 14 юкъуз сифте сменада кваллахай сад лагъай бригада килдин отделенида 14 юкъуз самоизоляцияда ава. И йикъара абуруз кваллиз хъфидай ихтияр авач. Начагъбурукай духтуррик азар акатнавани, акатнавачни ахтармишзава.

Чун Рамазан Тагъирбеговичахъ галаз самоизоляцияда авай духтуррал кыл члугваз фейила, иниз нисинин вахтунда недай суьрсет гваз кве кас атана, варарихъ акъвазнавай.

Ихтилатрай малум хъайивал, абур коронавирус-стлалжем акатна, госпиталда сагъар хъувунвайбур - нуьдиви Асланбегни белижви Мегъамеднеби тир, духтурриз сагърай лугъуз атанвай.

Роспотребнадзордин истемешунрив къадайвал, коронавирус ва стлалжем акатайбур сагъардай 50 койка-чка авай тамам госпиталдиз элкъурна. Ана "яру" ва "михъи" зонаяр тайинарна. Махсус санитарный зона тешкилна, душдин кабина ва яд чимдай кве тадарак эцигна. Гъакни лазим тир вири серенжемар киле тухвана. Инаг азарлукбур сагъардай кве зонадиз (регъят ва юкъван гъалда авайбур) пайна. Четин гъалда авайбур Дербентдиз ракурзава. Дежурство тухун патал духтуррикайни медсестрайрикай ибарат пуд бригада тешкилна. Гъар са бригада 18 касдикай ибарат я. Аник 4 духтур, 8 медсестра ва 6 санитарка ква. Дежурствода авай бригада азарлукбурхъ галаз 14 юкъуз санизни тефиз агалнавай госпиталда ава. Азарлукбур авай зонадиз бригада махсус парталар алукина физва. Ана 6 сятина кваллахиз, 6 сятина ял язава.

Рамазан Тагъирбегован гафаралди, Белиждин госпиталдиз азарлукбур Дербент шегъердай, Дербент райондин саки члехи пай хуьрерай, Табасаран райондин Сюют, Сиртич, Дарвагъ, гъакни Агъул райондаини тади куьмекдин машинара аваз агакързава. Азарлукйрин къадар гзаф жез акурди, килин духтурди мад 12 койка-чка тешкил хъувуна. Ики, санлай къачурла, сифте бригадади 62 касдиз къуллугъзавай.

- Аллагъдиз шукур, - лугъузва Рамазан духтурди, - гъелелиг Белиждин госпиталда кьейибур авач. Сифте яз ихътин муракаб гъалара икъван гзаф начагъбурухъ гелкъвей сад

Сагъвал хуьз халкъдин - постуналла куьн, Алахъна экъечлиз рекъерай четин. Коронавирусдиз жагъуриз дарман Аллагъди квез гурай къуватни сагъ чан!

Чи мухбир

1983-йисалай инихъ гъар йисан майдин вацран 3-гъяд виридуьньяда СПИД-дикди кьейибур рикел хуьнин югъ яз кьейдзава. Къенин юкъузни вичикай дарман авачир и азардиз акси гъерекатдин ярж, адет хъанвайвал, яру лент яз гъисабзава. И югъ тайинарунин метлеб жувакай ва жуван багърийрикай фагъумун, ВИЧ-дикди дуьньядилай феий ксарин къисметдикай тарс жкудун, хци и месзла веревирд авун я. Гележегдин несилрин сагъламвал къенин юкъуз дуьньядал яшамиш жезвайбурун гъиле ава эхир.

Вирироссиядин серенжем - цийи къайдада

Инсаниятдиз ВИЧ-дикай, СПИД-дикай (синдром приобретённого иммунодефицита) сифте яз алатай асирдин 70-йисарин эхирриз малум хъана. Гъайиф хъи, азардикай сагъардай дарман авач. Садакай масадак фад акатуниз, вичин хаталувиллиз, дуьньядин хейлин чкайра чукулуниз килигна СПИД, ХХ асирдин тлугъун яз, тарихда гъатна. Къенин юкъузни инсаниятдиз, ядерный дыведикай хъиз, СПИД-дикайни еке кьурхулувал ава. Тарихда гъатнавайвал, анжах 1981-йисан июндиз Америкада азарар ахтармишдай ва абурун вилик пад къадай Центрада зегъмет члугвазвай алим Майкл Готлиба сифте сефер яз цийиз малум хъанвай азардин килин лишан инсандин иммунитет члурун тирди раижна. Алатнавай йисара алмри киле тухвай ахтармишунрин нетижада СПИД-дик азарлу касдин ивидикай вирус (ВИЧ) жагъуриз алакъна. 1985-йисалай СПИД ивидикай, маядикай ва хурун некледикай къвезвайди тайинарна. 1987-йисалай Виридуьньядин здравоохраненидин организацияди (ВОЗ) СПИД азар арадал гъизвайди ВИЧ тирди тестикъарна. Гъа и йисуз ВОЗ-ди СПИД-дихъ галаз алакълу яз члехи программа тайинарна. Виридуьньядин здравоохраненидин ас-самоблеяди СПИД-дихъ галаз женг члувадай стратегия къабулна.

шуйшра (83 %) и азар месин алакълар, амайбурни наркотикар ягун (12 %) ва дидедикай аялдиз (5 %) атун себеб яз акатна. Азар акатнавайбурун члехи пай (52 %) 31-50 ва 51-70 (18 %) яшара авайбур я. Вирусди вичикай яргъал вахтунда, гъатта 10 йисаралдини хабар тагун, мадни, республикадин вири агъалийри чпик ВИЧ квани-квачни ахтармиш тавун фикирда кьуртла, хейлин агъалийриз чеб и азардин кърмахра авайдакай хабар тахъунни мумкин я. Гъавилляй вичин сагъламвиллин къайгъуда авай гъар са касди ВИЧ квани-квачни чирдай тест (иммуноферментный анализдин куьмекдалди беденда вирусдин антителаяр аватла чирзава) вахкана кланда. Инсан ВИЧ-дикди азарлу тахъун патал килинди сагълам уьмуьр кечирмишун.

ВИЧ-дикди кьейи инсанар рикел хуьниз талукъарна тешкилзавай виридуьньядин "СТОПВИЧСПИД" серенжем цли, коронавирусдихъ галаз женг члугун яз инсанар самоизоляциядин гъалара хъуниз килигна, онлайн къайдада киле тухузва.

Адан кваллахдилай рази я

Шагъбала ШАГЪБАЛАЕВ

Докъузпара райондин Цийи Къаракуьредин фельдшервилин пунктунин заведующийвиле кваллахзавай ЭСКЕНДРОВ Назим Абусаатовича и хуьруьн агъалийрин патай лайихлу гъуьрмет къазанмишнава. И кар паталди жегъил пешекарди, югъ-йиф талгъана, гъар атай зенгиниз клусни инжиклу тушиз жаваб гузва. Герек тир медицинадин алатар гъилик авуна, ада талукъ чкадал начагъ инсандин гъал ахтармишна, тади гъалда сифтегъан куьмекдин везифаяр килиз акъудзава.

Назим Эскендеров 1989-йисан апрелдиз Къаракуьреда дидедиз хъана. 2003-йисалди ада къадим хуьруьн мектебда клелна. Ахпа Цийи Къаракуьредиз куьч хъана, диде-бубади ина квал-югъ кутунвай. 2006-йисуз мектеб акъалтларай жегъил Дербент шегъердин гзаф хилерин медколледждиз гъахъна. 2008-2010-йисара Дербентдин ЦРБ-да тежриба къачуна. Жегъил пешекарди зегъметдин рехъ Къаракуьре хуьре башламишна. Ана Назима ФАП-дин фельдшерила са йисуз кваллахна. 2011-йисалай ада, винидихъ кьейднавайвал, Цийи Къаракуьредин фельдшервилин пунктунин заведующий-вилин везифаяр килиз акъудзава.

ВОЗ-дин делилралди, къенин юкъуз дуьньяда ВИЧ квай 42 миллиондилай артух инсанар ава. Гъар юкъуз и рекъем 14-15 агъзурдан артух жезва. Россияда лагъайтла, ахътин азарлукйрин къадар миллиондилай хейлин артух я. Дагъустанда и азар 3767 касдик квайди тестикъ хъанва, абурукай агъзурдалай винизбур къена. Садакай масадак акатдай члуру азар квайбур республикадин вири районара ава. Амма виридалайни гзаф - Махачкъала (974 кас), Дербент (582 кас) ва Хасавюрт (199 кас) шегъерра.

Алай йисан алатнавай варцара Дагъустанда ВИЧ акатнавай 125 цийи дуьшуьш дуьздал акъуднава. Члехи пай дуь-

шуйшра (83 %) и азар месин алакълар, амайбурни наркотикар ягун (12 %) ва дидедикай аялдиз (5 %) атун себеб яз акатна. Азар акатнавайбурун члехи пай (52 %) 31-50 ва 51-70 (18 %) яшара авайбур я.

Вирусди вичикай яргъал вахтунда, гъатта 10 йисаралдини хабар тагун, мадни, республикадин вири агъалийри чпик ВИЧ квани-квачни ахтармиш тавун фикирда кьуртла, хейлин агъалийриз чеб и азардин кърмахра авайдакай хабар тахъунни мумкин я. Гъавилляй вичин сагъламвиллин къайгъуда авай гъар са касди ВИЧ квани-квачни чирдай тест (иммуноферментный анализдин куьмекдалди беденда вирусдин антителаяр аватла чирзава) вахкана кланда. Инсан ВИЧ-дикди азарлу тахъун патал килинди сагълам уьмуьр кечирмишун.

ВИЧ-дикди кьейи инсанар рикел хуьниз талукъарна тешкилзавай виридуьньядин "СТОПВИЧСПИД" серенжем цли, коронавирусдихъ галаз женг члугун яз инсанар самоизоляциядин гъалара хъуниз килигна, онлайн къайдада киле тухузва.

Хуьре 950 агъали ава. Абурукай 18 йисан яшадли къведай аялрин къадар 327 я. Фельдшервилин пункт хуьруьн администрациядин дараматда кардик ква. Ам къабулдай ва сагъламвал мягъкемардай къуллугъар килиз акъуддай кве квалликай ибарат я. Абур медицинадин алатралди, тадарақралди беъем таъмин туш. Мебель куьгъне хъанва. 2017-йисалай лагъайтла, ина пардалди чим гудай къайда кардик кумач, гъавилляй хуьтуьн вахтунда къуллугъчийри электроэнергиядин пичер ишлемишзава.

Къулай шартлар авачтлани, акушерка Адилова Диларади, медсестра Генжалиева Альбинади ва санитарка Мегъамедшарифова Шаниседи чпин везифаяр намуслувилелди тамамарзава. Медицинадин къуллугъчийри начагъ инсанар датлана чпин гуьзчивилик кутазва, квалериз физ, абурун гъал ахтармишзава, чарасуз куьмекар гузва. Абуру чпихъ авай мумкинвилерикай менфят къачуналди, азаррин вилик пад кьунин серенжемар киле тухузва.

Цийи Къаракуьреда ФАП ахъаюн вахтунин истемешун я. Чна умуд кутазва хъи, республикадин здравоохраненидин министерстводи и кардиз мукъвал вахтара фикир гуда ва ина вири шартларалди таъмин тир ФАП-дин цийи дарамат эцигда.

Ашукъ Нуьсретан 80 йисан къаршидиз

Зун адахъ цавара къекъвезвай

Сажидин САИДГЪАСАНОВ, шаир

Яратмишдай устадрикай зи квализ гзаф-бур мугъман хъана. Абурун арада кьетен чка къазвайди ашукъ Нуьсрет стха я. Виридакай ада гьик! кьетен чка къазва лагъайтла, и кардихъ са шумуд себеб ава.

Сад лагъайди, ашукъ Нуьсрет Дербентда, Махачкъалада, гъатта Сулейман-Стальский райондин Къасумхуьрел ва маса хуьрера концертар гуз ақунайтлани, мукъувай адахъ галаз таниш жедай къисмет хъаначир. Вичин манийрихъ гьикъван яб акалайтлани, тух тежедай гъайбат авай ашукъ яз, та 1990-йисан гаталди чун чаз чидачир. Са сеферда ам заз Аллагъди рекъе тур мугъман хъана. Зи вар-цел чиник хъвер квай Нуьсрет акъвазнава:

- Сажидин стха, мугъманар къабулдач-ни? - и ван галукъай зун цавук хклуна.

- Зун вахъ, Нуьсрет стха, цавара къекъвезвайди тир, ша, буюр!

- Киц! авачтла, члугуна къведа, стха, - лагъана вичихъ галай дишегълиди. Ам, сиви куьтлани тавуна, Нуьсретахъ галаз гурарай виниз айван-дик хкаж хъана. Чун жузун-качузунрик квайла, юлдаш мугъманриз вилик гьидай фан-цин кьай-гъуда хъана. Ашукъдихъ галай дишегъли, вичихъ галаз таниш жедай мумкинвални тагана, сегънедиз экъечидайла алукъдай булушкадиз уьтуь ягъунин суракъда хъана. Зунни Нуьсрет вилик гъанвай чайди ихтилатра туна.

- Агъа Стлалдал атайла, за жувахъ галай дишегълидиз Сажидин лугъудай шиир авай-дакай лагъана, гъадан патав фена, са гъевчи ял яна, клубдал хъведа, - лагъаналда ада вичихъ галай дишегълидиз. (Гъайиф, а дишегълидин твар зи рикел аламач).

- Ам ваз гъинай чидай кас я, а Сажидин? - хабар къуна ада завай. — Заз ам альманах-да чапнавай шииррай, - хълагъна за. Дугъриданни, Сажидин стха, заз ви шиирар пара къван хуш я. Шаирарни чахъ гзаф ава, шиирарни, амма ви шииррик везин ква, келизни хуш я, рикел хуьзни. Квехъ Сулейман буба-дидай атанвай мукъвавилдин пай авани?

- Эхъ, - лагъана за Нуьсретаз. - Заз Сулейман буба виридалай мукъва кас тир. Ик! лагъайла, сивихъ галай чайдин истиканни галудна, ам яб акализ акъвазна.

- Чазни чирайтла, жедачни?

- Жеда. Вучиз жедач къван?! Чи квалерни Сулейман яшамаш хъайи дараматар цал цла авай къуншияр тир. Чилин квалер тир ва чахъди мукъва квалин къава винел кьелеч! шуьше алай тлеквен авай. А квал куьчедихъ маса квал галаз, къецелай экв аквадай дакар авачирди тир.

- Яда, вун халис мукъва кас я лагъ ман Сулейман бубадин, - лагъана, хуьрена.

И арада адахъ галай дишегълини хтана, столдихъ ацукъна, чна рахунар акъвазарна, тлун-хъун ийиз эгечина.

- Фадлай акъатнавачир зун Сулейман бубадин ватандиз. Ина шаирриз, ашукъриз пара къван гъурмет ийидай жематар авайди яз чида заз. Гьак! хъайила, клубда концерт гудал-

ди, чун ви квализ, са сивел фу эляда, галай ханумди вичин булушкадизни уьтуь яда лагъана, квезни буюр ийиз атанвайди я. Гила, куьне ихтияр гайитла, жемятдин вилик сегънедиз экъечидалди, за цийиз тукълуьрнавай са шумуд мани ава, гъабур и ханумдихъ галаз репетиция ийида. Дакарар ахъаяйтла жедачни?

- Вучиз жедач? Шуьшебенддин вири да-карар ачухна. Ашукъ Нуьсретан чуьнгуьрдин гимишдин симерин ванни сад хьиз чклана, чи квалерин вилик магълейрилай ван атай къван аялар, дишегълияр кват! хъана, яб акализ акъвазна. Ихътин межлис сад лагъай сефер къурмишай кас ашукъ Нуьсрет яз, ам мугъманвилей мукъва касдиз элкъвена.

Ахпа, ацукъдай куьсрияр авачиз, члехи пай квачел акъвазна, хуьруьн клуб яб акалдай-бурув ацлана. Концерт акъалтларайла, хурушум хъанатлани, абур тадиз хуьруьз хъфин лазим тир. Советский хуьруьз хъфизвай улакъ аваз, абур Цийихуьруьхъ рекъе гъатна.

Гъа инал завай чи танишвиликай ихтилат акъалтлариз жедай. Амма са шумуд йикъалай зав къайи хабар агакъна. Гьик! хъайи карятла тайиндиз чидач, амма Нуьсрет хуьруьз хъфидайла, заз ван хъайивал, рекъе верчерин фермадаллай адан таниш кас рэкетрин дестеди гатана, анай верчер тухузвай. Ам рекъиз акурди, къахкъудиз алахъай Нуьсретни гатана, больницадиз аватдай гьалдиз гъана. Рэкетрин бубайри, суд-дуван герек туш, абур ахмакъар я, вун халкъдиз машгъур ашукъ я, чпи са хъсанвал хъйида лагъана секинарай Нуьсрет гъамишалугъ яз секин хъана. Са шумуд йикъалай ам рагъметдиз фенва лагъана ван атайла, за адас са шиирни багъишна. Ам рикъай къени акъатзамач. Шиirin сес авай ашукъ Нуьсрет шаир язни, композитор язни машгъур кас тир. Ам чи арадай 1990-йисуз акъатна. Аллагъди рагъметрай адаз.

Абдуллагъ, Ражаб Сафаров, Нуьсрет ва Сакият хътин бажарагълу ашукъар чи халкъари садрани рикелай алуддач.

Заз Нуьсретан ван хъайила

Ашукъ Нуьсрет амач лугъуз,
Дерт члугвазва чи дагълари.
Хажалат, къуьд кламач лугъуз,
Берт члугвазва чи багълари.

Заз Нуьсретан ван хъайила,
Квализ атай хъиз жезва ам.
Маркизат руш клан хъайила,
Аял хъиз куьз шезва ам?

Гъайиф, гъайиф, Нуьсрет хътин,
Чахъ барабар ашукъ амач.
Манидин ван дерин хътин.
Къизил гъамбар ашукъ амач.

Женнет къисмет хъайи Нуьсрет,
Вун чаз багъа сад хъанай хъи.
Вун къена, гуж хъана, гьелбет,
Вилерин нагъв яд хъанай хъи.

Сажидиназ хъана мугъман,
Вун атай югъ рикеллама.
Ажалди гваз фена душман,
Вил гъамиша рекъеллама.

Стлал Сулейман члехи поэзиядин лишан я. “XX виш йисан Гомер”. Дуьньядин са шаирни ихътин къимет-диз лайихлу хъайиди туш. Адан ялавлу цларари чун къени гъейранарзава.

А. АХМАТОВА.

Сулейманан ирс

Нисейхалум ШИХНЕБИЕВА,
Агъа Стлал-Къазмайрин школадин муаллим

Девирар къвез алатзава. Гъар са цийи девир атайла, куьгъне девир тарихдиз хъфизва ва ана мягкем чка къазва. Чи халкъдихъ тарихда медениятдин, эдебиятдин рекъерар дерин гел тунвай гзаф къадар али-мар, шаирар ава. Ахътинбурукай сад чи миллетдин милли дамах Стлал Сулейман я.

XX асирдин Гомер ам чидай инсанрин рикел арифдар инсан хъиз алама. Шаир вичин поэзиядини арифдар хъана. Ада датлана инсандин ахлакъ, къилих михъи хъун патал женг члугуна. И женгина адан къуватлу яракъ насигъатдин цларар тир. Гъеле Октябрдин инкъилабдилай вилик Стлал Сулеймана вич члехи сатирик яз къалурна. Адаз ахлакъ квадарнавай дуьнья акъвазай ва ам инсафсузвилери мягкемарзавай.

“Алаш-булаш хъанвай” дуьньяда къве квачел къекъведай мурдарар гъар патахъай пайда жезвай. Амма абурун алахъунар бушбур тир. Шаирдиз и кар чизвай. “Кими жеч” ширда адан гафар дуьшуьшдинбур туш:

Чизмач инсан ақуналди,
Гафар зурбаз рахуналди,
Чакъалпри, квал! жез, хъуналди,
Куьредин вацлай яд кими жеч.

Стлал Сулейманан члалара айгъамди члехи везифа къугъвазва. Шаирдин бязи эсерар къилляй-къилиз айгъам я, бязибура вичин фикир девлетлу, къуватлу авун патал айгъамдин са шумуд жуьре ишлемиззава.

Насигъатдин чларин арада “Гъарда вичикай хан ийида” шиир кьетленбурукай сад я. Шиирда мурдар инсандин къамат арадал гъанва. Къенепатан душманрини, патай атайбуруни, гъар къучидини, къацагъдини вичикай “хан” ийизвай.

Стлал Сулейманаз рикле пис ниятар авайбур такан тир. Гъавилляй ада насигъатдин члалара члуру, нагъакъан хесетри, халкъдиз акси крари инсан вилляй ве-гъезвайди, ам алчахарзавайди тагъки-марзава.

Советрин гьукуматдин камаллу политикади уьлкведин вири халкъарик хъиз, Сулейманакни къуват, шадвал ку-

тандал дамахун, руьгъ хкаж хъун вуч затл ятла чир хъана”. Шаирди а вахтунда вич муьрхъуь къунваз чи партияди ва гьукуматди чиликай хкудна, михъна, хци авур яракъдиз ухшар авунай. Советрин гьукуматди Стлал Сулейманан яратмишунриз лайихлу къимет гуналди, адаз Ватандин лап члехи савкъат - Ленинан орден гана. Республикадин руководство-ди лагъайтла, адаз Дагъустандин халкъдин шаир лугъудай твар гана...

Сулейманан девир алатна фенватлани, ам чи рикелай садрани алатдач. Ада чи советрин литературадин бине кутуна. Дуьньяда физвай вакиайрикай, уьмуьрдин шартарикай, важиблу темайрикай вичин шиирдин цлараралди акъалтзавай несил хабардарна: девирдиз кьимет гана, жуван халкъдиз, намусдиз вафалу хъун гъар са инсандин эвелимжи буржи тирди тестикъарна.

Чна Дагъустандин поэзиядихъ Стлал Сулейман хътин чешмеяр хъунал дамахзава. Чна инлай къулухъни гъамиша абурун адетриз вафалувал хуьда. Ада чаз са куьнивни гекигиз тежедай зурба ирс тунва.

(Макъала куьруь авуна гузва)

Тамила САЛМАНОВА

Сулейманаз!

Вун амач къе Гомер зурба,
Ви камалдин зар ама.
Чи арифдар, члехи буба,
Ви тагъсирлу цлар ама.

Чи рикелай фидани бес,
Ви жафаяр меркезда!
Чун уьлкведиз машгъурай сес,
Писателрин съездда.

Лезгидин гаф, лезгидин къин,
Тирди михъи ва ам пакди,
Къалурна чи миллетдин чин,
Ви намус квай бармакди.

Шииратдин никле ава,
На битмишай беъгерар.
Лезги элдин рикле ава,
Ви ялавлу эсерар.

Вун билбилдив хъана сирдаш,
Адав сир-гъам авуна.
Ваз багъа тир фяле юлдаш,
Адан гъунар ақуна.

Русвагъайбур гьикъван хъана.
Фекъиярни судуяр.
Ви сиркеди шумуд кана,
Чалкечирар, жадуяр.

Ви твар къазва гъар чкада,
Гъевчидани члехида.
Гъам мектебда, гъам бахчада,
Куьлуьдани ирида.

Ви шииррин къадир чизва,
Акси хъайи къелетриз.
Ви квал хуьзва, ви члал хуьзва,
Ви ирс хуьзва веледри!

Халкъдин сивин яратмишунар чи тарихдин, медениятдин къакъудиз тежер са пай я. Асиррилай асирралди, бубайрилай бубайралди чи йикъарал агакънавай мисалра, бендера, къисайра, риваятра несилар патал къанажагъдин, ахлакъдин, эдебдин тарсар ава. Абур марифатдин, меденивилин, инсанвилин чешмеяр я лагъайтӀа, чун гъалатӀа жедач.

Милли ирсинин къайгъуда авай ксари халкъдин сивин эсерар кӀватӀазава, къелемдиз къачузва, ктабар акъудзава. Ихътинбурукай сад Махач-къала шегъердин 22-нумрадин лицейда лезги чӀаланни литературадин тарсар гузвай муаллим Азнифат ИБРАГЪИМОВА я. Мукъвара ада “Лезги газетдин” редакциядив халкъдин сивин яратмишунрив ацӀанвай са дафтар агакъарна. Азнифат муаллимди къейд авурвал, дафтарда санал кӀватӀнавай бендер ада XX асирдин 80-йисара ери-бине Къурагъ райондин Къепиррин хуьрай тир вичин эме Маржанат Къурбановадивай кхъейбур я. Адан гафаралди, Маржанат эме руьгъдин ивиррал рикӀ алай кас тир. Белки, гъавилӀай адаз хуралай вишералди бендерни чизвай жеди. Хейлин йисар арадай фейила и руьгъдин девлет винел ахкъудна редакциядив агакъарунай чна Азнифат Ибрагъимовадиз сагърай лугъуз-ва ва кӀелзавайбуруз муаллимди кӀватӀ хъувур бендер теклифзава.

Милли ирсинин къайгъуда

КӀвачел алай къизил чекме, Чекмед чинал цуьк атӀутӀ, яр. Зун чарадан свас хъанава, Гила закай вил атӀутӀ, яр.

Куьре пата са багъ кӀандай, Чи стхаяр къекъведаивал. И залум йис мус акъатрай, Яр къарибдай кхведаивал.

За ваз кагъаз кхъизава, Чарни къелем къуна гъиле. Лампадин экв са затӀни туш, Зи гуьзел яр авай кӀвале.

Военныйяр авай вагун, Къилиягъ-къилди элкъвена зун. Масан ими, вун тахтайла, Яйлух вегъез ишена зун.

ВацӀун къере къван буллух я, Къван буллух я кӀвалер тежез. Заз Къелеман чан язух я, Къазанмишиз, кӀвалер тежез.

Ярдин чекме циз аватна, Яраб ада ванзаматӀа? Икърардилай йис алатна, Яраб адаз кланзаматӀа.

Московдай гъай латин ктаб, Ам кӀевелай хвена кӀанда. Малим жуван яр хъайила, Курсар кӀелиз фена кӀанда.

Цавай фидай айруплан Яваш-яваш агъуз хъана. Масан ими армидаваз, Имидин свас ялгъуз хъана.

Вацран кланик чарар кхъиз, Лампадин экв авачир, яр. За ваз чарар кхъизава, Амма адрес ви гвач зав, яр.

Нисинилай рагъ атана, Рагъ атана, чими женни? Чими рикӀе алмасдин рикӀ, Рекьидалди кими женни?

Автобуса къуша-къуша, Яраб зи яр ях ава жал? Автобусдин хивевайдаз Вилер цӀару вах ава жал?

Ви араба гъинал хана, Вахъ юлдашар галачирни? Юлдашри ваз паяр гъайла, Ви чанда рикӀ авачирни?

Я къурбанддиз къур чулав гьер, Вун дагълара гъавадалла. Мецин зикир зав тавуна, Къелеман вил чарадалла.

Къушран мука къурай цӀамар, Чан Куьреда хан хъайи яр. Вуч гуьрчегда ви рацӀамар, Дуьньядилай клан хъайи яр.

Зун булахдал фидайлахъди, Заз къулухъай эверзава. Зун элкъвена килигайла, Лацу ктаб ззберзава.

Германидин недай хуьрек, ВацӀу гъайи хар хътинд я. Къурбанд хъайи зи ярдин чин, Лацу пӀинид твар хътинд я.

Зун физавай Москов шегъер Лап дуьньяда тӀвар авайд я. Гъайиф къведа заз зи Ватан, Заз Ватанда яр авайд я.

Дагъдин клане Шамгъал булах, Зун авайди яр ери я. Садакайни хъанач панагъ, Зи душманар куьн вири я.

Школадин къуд дакӀарда Лацу нафтӀар кузавалда. Лацу журнал къуна хъуьчуьк Яр мектебдиз физавалда.

Магазиндин рак ахъа я, Заз запунар герекзава. Чан машинист, шофер гада, Вун нафтӀади гъелекзава.

Гам атӀана, гам чир хъанач, Гамунавай яхул гуьзгуй. Шекердилай ширин я чаз, Гила клан хъай алагуьзли.

Бахтавар, зун мадни къведа, Хъипи пешер авадариз, Вокзалдал къван зунни къведа, Яр машинда акъадариз.

Московдихъай атай машин, Бакудихъай уьтмиш хъуй ман. Залзалаяр гзаф хъана Баку шегъер батмиш хъуй ман.

Ви буругъар цӀай къуна куй, Бакудавай Гъажи-Зейнал. Зун Бакуда жив хъана къуй, Къелеман рикӀ секин жервал.

Вун Бакудай кхведайла, Чархар авай дуьгуйр гъваш, яр. Зун бубади ваз тагайтӀа, Лугъуз, шедай чуьнгуйр гъваш, яр.

Гуьзел ярди гвен гуьзава, Мукалдин хур чилелай физ. На жафаяр низ цӀугвазва, Къизил гъекъ ви пелелай физ?

Ахцегъарин гъамамрин яд, Чахуткадин дарман ялда. Рушан хатур хамир, диде, Им са вад къан дуьнья ялда.

Гайи-тагай гъалал ая, Зун физавай къванцин бахча. Ширин чандал гъикӀ алукӀда, РикӀин такӀан лацу парча?

Чайникдавай михекдин яд, Шекер квачиз чай жедай туш. Зун кланидаз тагай, диде, Ваз женнетдин пай жедай туш.

Дербентдилай цӀугур пару, Дагъларилай къакъан хъана. Чулав шапка алай гада, Заз ви гъилияй яд клан хъана.

Заз къир кӀандач, къир къелечӀ я, Базардаллай са туп жуна. Ширин чанда са дерт ава, Чан гудайла лугъуда за.

Гуьне патай векъ къачудай, Векъ къачудай цӀийи хуьхъвер. Фашист Гитлер къена лугъуз, Кхведа чи къизил аскер.

Мегъамед туш, пагъливан я - Вили цава къугъвадай къуш. Залум диде, на куьз ханай Мегъамедаз тагудай руш?

Пурариз лекърен. Ягъиз, вегъез, женгинава, Гуьндурра къакъан. Гуььрчехъан хъиз фендинава, Лишандик - душман...

Агъалар Гъажиеваз

Шарвилидин неведи квез Къуна гъиле тур. Эхъ, Агъалар даявед юкъваз Хуьз фена абур...

Абдул Ражабоваз

КӀулавай хъиз аждагъандин, Садиз сенгерар, Физва дагъви, туьнт виждандин Шадиз аскерар. Ам Абдул я танкунавай, Физвай йигиндиз. Ягъиз уьтуь такунамай, ЦӀай гуз къиргъиндиз...

Насруллагъ Нуридиз

Шалбуздагъдин кард Ялцугъай - Насруллагъ Нури. Къегъал дагъви, лекъ ацукай Фенай хуьз ери... Хуьда даим багъа ирс хъиз, Куь гъар садан тӀвар. Хайи чилин цӀехи гъисс хъиз, Алай вичел зар...

Тарих

Чакай кхъенай

Гъазурайди - Бедирхан ЭСКЕНДЕРОВ

“Ширван пачагълугъдин даях Лакз пачагълугъ я. Адан сан-гъисаб авачир халкъ дагълара яшамиш жезва”.

Масуди. Мурудж ад-Дзагъаб

* * *

“Лакзидин агъалияр мусурманар я, абур Сад тир Аллагъ-дихъ агъазва. Абурухъ чпин хъуси, къилдин чӀал ава. Абуруз викӀегъвални гужлувал хас я”.

Йакъут. Лакзидин уьлквейрин алфавитдин словарь. Таржума - А.Р.ШИХСАИДОВАН.

* * *

Дербентдиз бахшнавай параграфда ада кхъизва: “Лакзийрин тайифа сан-гъисаб авачирди, къуватлуди я; абурухъ магъсулар цазвай ва гъамиша инсанар яшамиш жезвай мулкар ава”.

* * *

“Кавказдин Каспий гъуьлуьз мукъва шаркъ патан Лезгистан ва Дагъустан экӀя хъанва. Лезгийри, Кавказдин амай халкъарилай тафаватлу яз, пара гъужумар, тарашунар ий-изва. Мукъвал-мукъвал Гуржистандин патарив...”.

Урусатда яшамиш жезвай халкъарикай къейдер. 1799-йис.

* * *

“Лезгийр зиринг, клубан халкъ я. Абурухъ устадаказ къванцикай эцигнавай кӀвалер, къайдадик квай майишат ава...”. Кавказдин ва Астраханъ областдин губернатор, граф Гудович: *“Генерал-фельдмаршал, граф И.В.Гудовичан къуллугъ-диз талукъ кхъинар”.*

* * *

“Абур къанагъар, тарашчияр я. И къайдада абур чпин яша-йиш вилик тухузва. Къанагъвилин сенят абур Гуржистандиз мукъва дагъларани тухузва. Абурухъ цӀун яракъар, гапулар ава. Гзаф викӀегъ ва акъалтӀай вагъши халкъ я, я цӀухъайни абуроз кичӀедач. Абур я персериз, я маса гъукумриз муьтӀуьгъ хъанач. Чеб муьтӀуьгъариз атайбуруз абур инадар къазвай. И халкъдин виридалайни къилин сенят къанагъвал я. Тарашунар гзафни-гзаф Гуржистанда ийизва. БалкӀанар, инсанар чуьнуьхзава ва абур маса гузва. Ширванда абур Дауд бег-диз ва Сурхаяз куьмек гана, гъа са вахтунда чеб девлетлу-ни авуна...”.

Гербер - Самурдин азад жемиятрикай.

* * *

“Абур лежберар туш, я малдарвилелни машгъул жезвач. Абуру масабур чпиз кӀвалахунин умуд кутунва. Къил хуьзвай къилин рехъ лагъайтӀа, къачагъвал я...”.

Гербер - куьревийрикай.

* * *

“Гуржистанда урусрин гъукум авай девирдин эвел къиле-ра Кавказдин къилевайбуру Куьредин жемиятдивай къачагъ-вилел, тарашунрал эхир эцигун тӀалабна. Куьредин агъса-къалри (вилик-къилик квайбуру) ихътин жаваб хъанай: “Чун гъахъ гъай инсанар я, чаз чӀелп кӀвалахиз кӀандач. Къанагъар яз яшамиш жезва, инлай къулухъни гъакӀ амуькда. Чи цӀехи бубаярни гъа икӀ яшамиш хъайиди я”.

Р.А.ФАДЕЕВ, “Кавказдин дяведин пудкъад йис”.

* * *

Ахцегърин къеледин комендантдин руша ихътин са дуь-шуьшдикай ихтипатнава: *“Девлетлу са дагъви чпин чӀелп чна сенгерар эцигунихъ ва чпин мулкар къакъудунихъ галаз са-клани рази жезвачир. Вири дагъвийри гъада хъиз фикризавай. Жаваб яз бубади адаз (девлетлу дагъвидиз) са мах ахъайна ва хабар къуна: “Вучиз куьне неинки лапагар хуьзва, гъакӀни тамув агакӀдалди жанавурдихъ калтугзава?” - Вучиз лагъай-тӀа, лапагрикай чаз хийир ава, жанавуррикай - анжах зиян, - гъарайнай абур. “Аквазвани квез, - лагъанай бубади, - Гуржистанда авайбур чи лапагар я, куьн - жанавурар. Куьн се-киндиз туртӀа, куьне абур вири тӀуьна куьтягъда”.*

* * *

1733-йисуз, Надир шагъди туьркверин къушунар кукъарайдалай къулухъ, Османрин империядин ва Персиядин арада икърар кутӀунна. Адал асаслу яз, туьркверин султанди Персиядив вилик-дай сефевидринбур тир вири мулкар вахкана кланзавай. Вири наи-бриз вилаятар миьхна, Надир шагъдив вахкунин буйругъ ганвай. И чӀавуз Сурхай хандив Ширван персерив вахкунин буйругъ агакъ-на. Ада буйругъ гваз атайди къена ва жавабдин чар рекъе хтуна. Ана ада Ширван вичи лезги асланрин гапуррин къуватдалди къа-чурдакай ва Багъдад Агъмедазни масабуроз ихътин истемишунар рекъе твадай са ихтиярарни авачирдакай кхъенай.

Аббас Къули агъа Бакиханов. Гуьлистан-и Ирам.

* * *

Алкъвадар Гъасана кхъизвайвал, ада (Сурхай ханди) вичин кагъазда икӀ кхъенвай: *“Ширван за лезги мусурманрин гапур-рин куьмекдалди къачуна, туьркверин пачагълугъдиз клан хъуналди ваъ”.*

Алкъвадар Гъасан эфенди. “Асари Дагъистан”.

(КъатӀама)

Конкурсдиз

Зар алай тӀварар

(*Шаирар-фронтовикар*)

Аллагъяр АБДУЛГЪАЛИМОВ

Муса Жалипаз

Моабитдай хкаж хъанай Ялавлу сесер. Вилик душман агаж хъанай, Авуна серсер. Муса Жалил - хъанач зелил, Гаф хъана яракъ. Агъузнач къил, хъанач сефил, Квадарнач ахлакъ...

СтӀлап Мусаибаз

Мусаибни ягъиз тагъма, Хъана гъа цӀарцӀе. Тек билбилдин зарлу нагъма Къвезма чи тарцяй. Къелем туна, хуьз пак Ватан - Волгадал къеле. Тергиз душман, ругиз план, На къяна желе...

Балакъардаш Султановаз

Туна мектеб, сефил рикӀер - ЦӀаярин хуруз; АтӀанай серт женгин рекъер, Ватандал къаруз. Гележегдин эквер патал Балакъардаша, Чанни ганай сегъер патал Балакъардаша...

Мемей Эфендиеваз

Куьтягъ тахъай амазмай цӀар - Ви гуьзел хатӀар. Эхъ, дяведи гатанвай вар, Гъазур тир дустар. Къегъалвилер на къалурна, Мемей Эфенди! На къанлуйрин руьгъ къарсурна Харцив тфендин...

Агъед Агъаеваз

Бушлухар хуьз гуя гъед я, Цавара къерен. Хкаж хъайид вич Агъед я,

Инсандилай вуч аватла кжиметлу?

Мерд АЛИ

Вахтни начагь?..

Вахтни начагь жедайди икI низ чидай?
Шумуд югь я санал къвазна, ксана.
Вахт тушни бес жерягь, сагвал хуыз чидай?
Низ акуна вахтунин чин усана?

Санихъни физ тежез, беден куьцIена,
Иштягьдихъни амач гуьгуьл ачухун.
Цавар гуя санлай кьилел уьцIена,
Гумач цIарцIив верцIивал мад артухун.

Къецел гарни хьанвай хьиз я шуьрекат.
ЦуькзаватIан тарци гузвач ширинвал.
Чижеривай къакъудна жал берекат?
Ракъинилай пара яни серинвал?

Гуьлуьни заз ракъурзавач саламар,
Къакъудай хьиз за вичив гвай кьизгьинвал.
Йифен ахвар, гьадахъни вил галамач.
Къакъатнава, акваз чулав секинвал.

КIвал къецедай, къец кIвалелай киснава.
Уьмуьрди гьикI къабудла и бишивал?
КицIини кваз и дарихвал гьиснава,
Зун акурла ийидай тир хвешивал.

Вирус - и гаф гьикъван хъана кърхуди?
Дуьнья санлай кутунани шанкIуник?
КичIерар гуз: "Тухуда гьа хухуди!"
Къимет хъанва къимет тагур затIунихъ.

Инсандилай вуч аватла кжиметлу?
Вири вичиз ачухдини, муьтIуьгьди.
Къе амачни алемдиз ам гуьрметлуз?
Галамачни ялав руьгьдин ишигьдихъ?

Вахт, вун мегер мелгьем тушни инсандиз,
Вегьедайди гьар са буьтIруьк лакъандиз?..
29.03.2020

* * *

Уьмуьр - аламат. Вири аквазва,
Гьа са чIавуз вуч ятIа жезвач чир.
Кьуд пад хъурезва, кьуд пад рахазва.
Зун дарихзава. Вуч ятIа и сир?

Гагь югь йифелай аквада чулав.
Гагь йиф элкъведа хъурезвай йикъаз.
Къайи я кIвале, пичина - ялав.
Живедал - ифин, къай кьилел кьугъваз.

Гуьл гьа патав гваз, карагда кьумлук.
Кьумлукхда къекъвез, аквада булах...
Телефейди хьиз я заз йисар кьулукъ,
Анжах вилик ква зи руьгьдин кIвалах!

Аламат тушни, акIизвайла рагь,
Заз акI я, экуьн къарагъзава яр.
Зайиф жезвай багь хъезва жал сагь?
КIвахъай пешерал хъурезва жал зар?..

Дуьньяда тIугьвал къекъвезва вагьши,
Заз акI я, са ни ийизва айгьам.
Нихъ жеда икъван усалвал наши?
Къуватлу я жал шадвилелай гьам?

БуьтIруьк кIурук квай тушни гьвел, гьашем?
Алем жедани гьвелелай ажуз?
Яшамишрай рагь! Гьваш шарабдин жем!
Къарагърай пакам, гуьмер, хъуьмер куз!..

Уьмуьрдихъ ава даим ацIайвал,
Анжах рекъелай квадра къацIайвал!
31.03.2020

Ихътин юкъуз...

Накь чIимел тир, къе мад къецел рагь ала.
Цаварихъди ялиз ава гуьгуьлди.
Югь хъурезва атIлас, диба, агь алаз,
Вил яргьалди желъзава гьар шикилди.
Килиг, чижре мяден къазва цуькведа,
Гъуьр кIвахъзава кIаник галай пешерал.
Ашукъ жечни нурар ихътин уьлкведал
Сада-садаз пайзавайла шекерар!
Тамаш, машмаш секин зериф гарук ква,
Туьмерзава тандиз таза хилери.
Памбагдилай таза я накь кIурук квай,
Майдан гузва мадни цIийи гелериз...
Чубарукри цав ацIурна вичIричIив,
Къве-къвед хъана, хквез кIвалин чIередал,
Къеле къазва кьилел къакъан керпичрин, -
Несил жеда гьич садахъни тежедай!

БициI хтул, нуькIрелайни дири яз,
ЭкъечIнава къецел къецил пацарив.
Адан рикIиз и сейрангагь вири я,
Катна физва хуруз къацу гатфарин.
Ихътин юкъуз гумукъдани сугъулвал?
Рагъулрихъни амуькдач жед рагъулвал!
Салават гьваш алукънавай гатфариз!
Барка ая нураризни марфариз!..
06.04.2020

ГьикI лугьуда?

Шумуд йис я, машмаш тара цуькзава.
Гьар сеферда незва къайи марфади.
Бегьер хъана, гьич гуьгуьл зи куькзавач,
Сафа жезвач йисди чIугур жафадихъ.

Чизвач гьатта ник кутада тахсир за.
Жаза гузван кьилел алай цавари?
Ачухзавач я чилини и сир заз,
Гару анжах кьал кутазва къаварик.

Тлебиат я. Вичин кьанун-къайда гва.
Квазни къазвач зи хушвални нахушвал.
Гагь шадвал гва, гагьни са нин шазда гва,
Садаз шел гьиз, садаз гузва сархушвал.

Амма машмаш тар зал пара къару я.
Ахъайзава мердвилелди пешер заз.
Ихътин лезет - ихътин нямет айру я,
Илгьам хуьзва садран зайиф тежер заз.

Шадарзава гурвадикни, гарукни,
Живерикни, элкъведайла маргъалар.
Гатун циклиз, кудай зегьем кIурукиз,
Кьилел къада серин гьидай тунгъалар.

Нурарикай гагь храда гиширар,
АкьалтIардач суьгьбет - ширин ширширар.
ГьикI лугьуда, дадмишнач за емишар,
Вилик квайла хъуьтIуьз, гатуз - гьамиша!
08.04.2020

ХъанатIа вахт?..

ХъанатIа вахт, чилел дяве алачир,
РикI секин яз, фу ширин яз незавай?
ХъанатIа вахт, инсан кIеве авачир,
Рагь къведай хьиз, бахтни цавай
къезавай?

Фу суфрадал атанатIа регьятдиз?
Яд датIана жагъанатIа бес къадар?
ЖагъанатIа гуьрмет гьар са гьейратдиз?
ХъанатIа вахт чар булахрин сес къадай?

Йифер вири алатнатIа секиндиз?
КIуки хъанатIа кардал вири йикъара?
АгакънатIа куьмек рекъе четин тир?
ТуначтIа бахт, герек тушиз, накъвара?..

Гьар сеферда акваз бедвал, бетервал,
Квахъна, белки, асайишдин гьвелерни.
Хъанач са югь, жикьидихъ хъвер тежервал,
Ял язавай дявейрикай чилери.

Гагь лап мукъва, гагь лап яргъа авазни
Чапхунри заз тIарвал гана, цIай гана.
ЧукIурунри, чулав къаргъа авазри
Ракъиникни къакъат тийир къай гъана.

Гилани гьакI, вилиз таквар завалди
Гъарамзава нефесни кваз гьалалдин.
Як вугайтIан шишиналлаз, чрана,
Нез кланзавач, эхцигъзава куруна.
Анжах лувар атIузвач за умуддин,
Шаклувилин шартIар вири алудиз...
10.04.2020

Агь, цуьквер!..

Лацубур тир хьи куьн, вири цуьквер.
ЧIулав куьз хъана икъван бешбетер?
Алайбур тир хьи куьн тарал къакъан,
Цавар хъанани квез гьакъван такIан?
Хганачни бес ракъини квез чим?
Гарари гъанан квез яргъарин гъуьм?
Марфади къайи ганани кърху?
Ни къакъудна икI куь хъуьруьн-рахун?
Фикир туширни гунуг чаз бегьер?
Ашукъ жедайвал экуьнин сегьер!
Гъаначни рикIел миже хуьн ширин?
Чижерини квез гъанани серин?..
Дамахзавай тир хтулрини, къвез:
- Машмашар жеда, магьле галаз нез!
Акур гьар сада куь, къенсийрин, дад
ТIалаб хъийидай: "Хкваш мад ва мад"..
Гила - кулуник? Герексуз рукар?
РикIивай къабул жедани и кар?..
Агь, цуьквер, цуьквер, зи машмаш цуьквер,
Низ чидай, икI чи къакъатдайди хъвер.
Къайивал я ам, течирди инсаф.
Жагъизвач маса секинардай гаф...
Куьне тахсирлу ийиз тахъуй тар.
А чIавуз зи рикI мадни жеда тIар...
12.04.2020

Рахазмай кьван...

Машмаш тарав рахазмай кьван
Гьиссзава за дири яз.
Адан хвеш заз ахъазмай кьван
Къулайвилер вири я!

ХъуьтIуьн циклиз, аязди чин
Кудайла, тар чими я.
Гатун циклиз, ракъиниз гин
Ачухна, ам зими я.

Цуькзавайла гузва атир,
АлтIушна эл чижерин.
Пешерив гва ширин ширшир -
Тар я ачух пенжер зи!

Такур жуьре авач и тар,
Лугъуз тежер суьгуьр я.
Эвеззава гьикъван затIар -
Алайди са незурь я!

Зи терефдар хур цIару нуькI
Залайни терс рахазва:
- Манидив зи ацIанва рикI,
Цавар вили ахъазва!

Ни лагъайд я, атанва дерт?
РакIар, дакIар агала?..
Тар амай кьван жедач зун перт,
Вегьеда дерт рагалай!..

Машмаш тар икI рахазмай кьван
Амуькда зун дири яз.
Адан хъверни суьрет къакъан
Уьмуьр патал вири я!..
03.04.2020

И кIурт

И кIурт накъни алуькIдайд тир,
КъатIайди туш заланвал.
ГьакI куьнерихъ калчукдайд тир,
Артухариз къулайвал.

Къе вегьейла куьнерихъ за,
Бегьем залан пар жезва.
Кърху гузва кIвачери заз,
Нефесни гагь дар жезва.

Хъайибур я эхир санал
Шумудни са йисара.
Садаз сад чун панагь хъана,
Акурди туш хасарат.

Къуьнера - чим, гьилера - зур,
Алудайд я завалар.
Къекъвейди я ачухна хур,
Рехъ хъайид туш агалай.

Хъанвай эхир чун чав вердиш,
Къунвай, белки, хесетар.
Гила икъван хъана дегиш,
Авачни чахъ лезетар?

Зун яни, кIурт, лагь ман куьне,
Къачунвайди рехнеяр?
Суалдикай жезва тегьне:
- Къведни куьн къе куьгьне я...
20.04.2020

Накъан хъсан дуст икI мегер
Пар жедани куььнериз?
Санал фейи рекьер, меьер
Яд хъанани чилерик?..
04.04.2020

Рагь

ХкечIзава гуьлуьлкай рагь:
- Салам, эллер! Салам, алем!
Зи жегьил дуст, вунни къарагь,
Шикил чIугваз, къачу къелем!
Килиг цавуз, килиг чилиз,
Кузвай хьиз я епкен яру.
Карвандин рехъ хуьзва гуьлуь,
Чуьхуьзва ам къезил гару.
Илифзава къизил нурар,
Гатаз дакIар гьар са кIвалин.
Уях жезва багьда тIурар,
Цуькверал куз чигер къалин.
Мани лугъуз шад я билбил,
Чубарукри язава чарх.
Дава жезва гьава къезил, -
Къакъаж гьилер, кIани кар яхъ!..
Ваъ! Авайд туш санани гьич
Я чIулав гум, я туькуьл загь!
Дарихвилиг гьвелни жагьич,
КуькIвенвайла ви руьгьда рагь!..
17.04.2020

Инсанар, яраб...

Секинвилехъ вуч галатIа инсандин?
А сирдай кьил акъуд хъайи вуж ава?
Гьикъван крар чуьнуьхзава лакъанди?
Инсандихъни гьакъван чIехи гуж ава.

Гагь дерин яз аквада ам гуьлелай.
Гагь дагь жеда, къай хуравай мармар хьиз.
Гагь тIурфан я, алатна кьил-кьилелай,
Чкидай хьиз жеда гуьлуьн кьумар хьиз.

Гьахънава сад залан хьицикь кавалда,
Чуруни чичI са тегьерда лацу я.
Къарагъзавач къванцелайни яргьалди,
Гуя кIаник квай мес гьакъван яцIу я.

Кьилел булут хъанва туькуьл гумадин.
Шумуд лагъай пIапIурсдин къатI шупIзава!
Вилер - къве тIвек куьгьне хъанвай къазмадин,
ТуькIвенва гьакI рекьел яргъа, лупIзавач.

Шумуд алем гьял жезватIа хиялда,
Чуьхуьз, михьиз, мад ахкъудиз къеледай.
Гагь са-са твар цIехуьнрикай хчалда,
Гагь са-са чIар ялда залан шеледай.

Къабарламиш хъанва гьилер - къаябар,
ЦIа кайибур, къаю кьурбур, къавурбур.
Шумуд жуьре алуднатIа азабар,
КукIвалрани цIкламра цIугъ тавурбур...

Секинзава. Варцин сивел дагь ала.
Къванцинбур я чинал алай биришар.
Инсан, яраб вал шумуд цIарх, тагь ала!
Къванцинбур я къарагъайла еришар...
18.04.2020

Ни лугьуда, вуч ятIа и секинвал?
Белки, ятIа дуьнья хуьнин мумкинвал?..
18.04.2020

Мад хъжеда

Мад хъжеда чи кIвалера суварар,
Мад хъжеда мехьерарни гьегилрин.
Мад хкведа нурар къацу чIуларал,
Лув гуда мад пелеш хъайи гуьгуьлри.
Алатдайвал меьер залум хъуьтIерин,
Фидай тегьер гум гурмагърай цаварихъ,
Хкведайди я лиферни чи къветIерик,
Хкведайди я цуькверни чи навариз.
Хълагъдайд я рикIелай фей баядар,
Звал кухтада межлисра туьнт куьуьлерик,
Амуькдайд туш крар пичи, зияда,
Хъадайд я санал гьилер гьилери.
Хкведа кив, кьал аялрин бахчайрал.
Агъсакъалри хъада ким, куьсрияр.
Мад ширинар къалин жеда суфрайрал,
Сусар тухуз, свараг жеда гуьруьяр...
Тежедайди дарвилер я рикIерин,
КичIевал я садаз садан мецекай.
Аязар я алатнавай хъуьтIерин,
Душман жедач жуваз мукъва къецекай.
РикIел техквез ялгуьзвални галатун,
Зайиф тежез финни хтун, аладун,
Хкверди я яд виликан булахриз,
Сан-гьисабни жедач цийи кIвалахрихъ...
20.04.2020

Зенд Дарвилихъ генгвални гала

Исятда вирибур тайин жавабар авачир суалри тес-пача авунва: зегъримар хъайи коронавирус мус куь-тягъ жеда? Ахпа вуч жеда? ГьикI жеда?

Къе чи республикада коронавирсдихъ галаз алакълу гьалар, арадал къвезвай нетижаяр эллерин рикле-риз са клусни теселли тагузвайбур я. Санлай уьлкведа гьар сада вич инсанрин гегъенш къатаривай, алакъларивай яргъа, чара авунин шартлар малумарайла, дагъус-танвийрин менталитетдивай сад-къве йикълалай а къай-дайриз дурум гуз хъханач. Амма тугъвалдиз къетлен жуьредин такабурвални терсвал какахъай къилихриз муьтлугъ хъун вуч лагъай чIал ятIа чизвач.

Ватцарпай, соцсетрай къвезвай малуматарни, видеороликарни вирусдихъ галаз алакълубур хъана. За фикир гана: лал къейи секинвал авачиртIани, кIвал-ляй герек авачиз экъечI тавунин, жува жув чара авунин гьалар малумарай сифтегъан къвед-пуд юкълуз куь-чейра инсанрин, улакълрин гьерекатар адетдиндалай хейлин тIимил хъанвай. Амма гуьгъуьнин йикълара ин-санрин, улакълрин гьерекатар са къадарда гъамишан къайдадиз мукъва хъхъана.

Якъин делилар жемиятдикай чуьнуьхзава лугъуз, и гъвечIи муддатда элдин арада чIуру информация чу-клрунал машгул хъайи тахсиркарарни тIимил хъанач. Вирусди къл хкажзавай сифте йикълара, Каспийскда яшамаш жезвай са жегилди инсанар кIвалин дустагъ-риз вучиз элкъвезвайди я лугъуз, митингдиз кIватI хъу-нин патахъай шегъерзгълийрин арада аудиодин малу-мат чукурнай. Амма пакадин юкълуз ада вичин эвер гун акълуллувилин амал туширди хиве къунай.

Садлагъана дегиш хъайи гъава хъиз, инсанрин зен-дерни сад-къве гъафте идалай виликанбуруз тамам-вилелди акси хъхъана. Сифтедай "коронавирус авай

затI туш, абур къалп хабарар я, Дагъустанда садакни акатнавайди туш" лугъузвай. Эхиримжи йикълара "рес-публикада гзафбурук акатнава, азарлубурун, къурбан-дрин къадарар тайиндаказ раижзавач, гъакълкъатда рекъемар са шумудра артух я" лугъузва.

Агъзурралди инсанар кIвалахдикай, мажибрикай магърум хъунилай гъейри, къе мектебра, вузра кIелза-вайбурун тарсарни мажбуридаказ онлайн къайдадал элячIуникди иллаки диде-бубайрин патай наразивилер гзаф хъанва. Аквазвайвал, коронавирсди жемиятдиз муаллимрин, духтуррин зегъметдин къадир чирнава.

Афатвилин гьалар къизгъин жезвайла, гьалалза-давалдайбур майданриз экъечIунилай гъейри, жагъин тийизмай хътин серфе гъиле гъатайбуру хъиз, фирсет-дикай хийир къачудай гъарамзадавалдайбуруни кими хъанач. Тек са сенжефилдихъ галаз алакълу "къиса-ди" квекай лугъузва...

Четин йикълара къанунрал амал авун, пешекаррин, духтуррин фикиррихъ яб акалун, абурун меслятрал амалун важиблу я. Инсаниятдин арада бедбахтвили агъавалзавай макъамда киштанар ягъуникай санлай жемият патал хаталувал ава. И кар ватангълийри са тIимил геж къатIана.

Пешекарри яз жуван иммунитет мягъкемардай ре-къерни фикирдай акъуд тавун теклифзава. Са шакни алачиз, вилик-къилик квай ксари, духтурри гузвай тек-лифрикай, меслятрикай, эвер гунрикай хийирдилай гъейри зиян хкатдач. Уьмуьрдиз разивилелди, гележег хъсан хъуник, рикIин мурадар кьилиз акъатуник умуд кутунин саягъда килигун герек я. Ингъе квез имму-нитет!

Къе дарвилер, четинвилер ацалтзаватIани, абурун гуьгъуьнал генгвални алайди рикIелай ракъур тийин.

Чи ватангълийяр - гьар сана Илимдин къагъриман тир

Илимдин алемда вичихъ еке нуфуз хъайи чи халкъдин зурба ве-килрикай сад технический илимрин доктор, профессор **СЕРКЕРОВ Серкер Акберович** тир. Ам 1937-йисан 3-июндиз Докъузпара район-дин Мискискарин хуьре дидедиз хъана.

1960-йисуз Азербайжандин нафтIадинни химиядин институт (АзИНХ) тафаватлудаказ куьтя-гъайдалай къулухъ ам И.М. Губки-нан тIварунихъ галай Москвадин нафтIадинни газдин институтда аспирантурадик экечIна. Машгъур вузда илимдин дережа къачур чи ватангълидин алакълунрални чир-вилерал гъейран хъуналди, инсти-тутдин кьиле авайбуру Серкер Ак-берович масанихъ ахъай хъуь-нач. Илимдин къуллугъдал кIвала-хиз башламишай ватангълиди гуьгъуьнлай ана илимрин доктор-вилин диссертацияни агалкъунрал-ди хвена.

Илимдин рекъе ассистентвиле кIвалахунилай башламишай ада-кай са тIимил чIавадай доцент, гуь-гъуьнлай профессор ва нафтIадин-ни газдин гъукуматдин академия-дин геологиядинни геофизикадин факультетдин декан хъана.

Зурба алим 2011-йисан 11-ок-тябрдиз рагъметдиз фена. С.Серке-рова 1992-йисалай уьмуьрдин эхирдалди геофизикадинни ком-пьютеррин системайрин кафедра-дин заведующийвал авуна.

Машгъур алимдин къелемдикай 180 илимдин кIвалах, гъа жергедай яз нафтIадиз талукъ чпихъ тешпигъ авачир хътин 6 монография, 3 учеб-ник ва технический вузра кIелзавай студентар патал 20-далайни гзаф учебный пособияр хкатна.

Геофизика ахтармишунин, чи-рунин рекъе адан алакълунар дуй-

ньядин дережада машгъур хъана, адан ктабрикай Россияда, гъакI къе-цепатан уьлквейрани гегъеншдиз менфят къачузва.

Серкер Акберовича Амстер-дамда, Женевада, Каирда, Лос-Анджелесда, Лейпцигда ва хейлин масанра кьиле феи илимдин кон-ференцийра, симпозиумра зарба-чивилелди иштиракна.

Илимдин къагъримандив лайих-лу шабагъарни агакълна. ИкI, ам И.М. Губкинан тIварунихъ галай премия-дин, "РФ-дин лайихлу геолог", "РФ-дин кьилин пешекарвилин образо-ванидин сейли къуллугъчи", "Газдин промышленностдин сейли къул-лугъчи" тIварарин сагъиб хъана. Алим Евро-Азиатский геофизика-дин, геофизика ахтармишунин ре-къай Америкадин, Европадин гео-физикрин обществойрин ва РАЕН-дин член тир. Илимда къазанмиш-навай агалкъунриз килигна ам РАЕН-дин П.Л. Капицадин тIвару-нихъ галай медалдалдини къейдна.

Чехи алимдин уьмуьрдинни илимдин рекъерикай алим Къ.Х. Акимован "Лезгистан" (2015) энцик-лопедияда, ББЭ-да (Большая би-блиографическая энциклопедия) са къадар делилар ава.

зонадин лепе" тIвар акълатнавай рагарин винел патан къатар-къатар хъайи нехишри а чкадин тежер хътин къетленвал къалурзава. Аризонадин лепейриз мукъва мулкара инсанарни гзаф яшамаш жезва, гъавилаяй анаг туристрин, шикилчийрин арада машгъур я.

Шикилдай аквазвайвал, ихтилат физвай чка лепе-яр акълатнавай къумадин клунтIариз ухшар я. Бязи чешмейри хкъизвайвал, 250 миллион йис идалай ви-лик, гарарин хурук акатунин нетижада а чкада къумар кIватI хъана ва клунтIар арадал атана.

Къенин юкълуз и тIебиатдин бених барбатI хъуникай гъукуматдин махсус бюроди хуьзва ва аниз гьар юкълуз къад инсандилай артух ахъайзавач. Ажайиб чка акун патал туристар къумлухдай са шумуд сятда яхдиз фин лазим жезва. Австралияда и жуьредин къванцин клунтIар аватIани, къумадикай арадал атанвай Аризонадин ле-педиз тешпигъ чка дуйньяда мад санани авач.

Дуйньяда

Сад-къве вацралай...

Сеченован тIварунихъ галай МГМУ-дин илимдин пешекарди Россияда ва дуйньяда коронавирсдин тIугъвал тамамвилелди куьтягъ жедай муддат малумарнава. Ада къейднавайвал, вирус-дикди начагъ хъанвай инсан тамамвилелди сагъ хъхъун патал 3-4 гъафте герек жезва. Идахъ галаз алакълу яз, коронавирус ака-тай эхиримжи дуьшуьшдилай къулухъ 3-4 гъафтедилай и ва маса уьлкведа михъиз тIугъвал акълатIнава лугъуз жеда. Пешекардин фикирар "Парламентский газетди" раижнава.

Адан фикирдалди, эгер дуйньядин вири часпарар гатун вах-тунда клевирна амукъайтIа, вирус садакай масадак акатунин гъа-лар цIийи кьилелай къизгъин хъхъуниз рехъ тагайтIа, Россияда коронавирсдин тIугъвал августдиз куьтягъ жеда.

Гъа са вахтунда РФ-дин Минздравдин инфекционист Е.Малин-никовади чи уьлкведа июлдин вацра тIугъвал куьтягъ жеда лагъанва.

Къейд ийин, коронавирсди гзафни-гзаф США-дин, Россиядин, Великобританиядин, Бразилиядин, Испаниядин агъалияр аклажар-нава.

20-майдин делилар фикирда къуртIа, дуйньяда коронавирс акатнавайбурун къадар 4 901 773-дав агакъланва, абурукай 323 413 кас къенва, 1 691 491 - сагъар хъувунва. Россияда коронави-русди начагъарнавайбурун къадар 308 705-дав агакъланва, абуру-кай 2972 кас къенва, 85 392 - сагъар хъувунва.

Зегъемлу гад жеда

ЦIи Россияда лап чими, амма гъавада садлагъана дегишви-лерни кьиле фидай гад жеда. Пешекарри виликамаз хабар ганвай-вал, гатун береда чимивилерихъ галаз сад хъиз еке гарарни, юр-гъарни арадал къведа. Ихътин фикир уьлкведин Гидрометцент-радин илимдин регъбер Р.Вильфанда "Интерфаксдиз" малумарна.

Алава хъийизвайвал, чими, къурагъ гъаваяр себеб яз цIаяр къунихъ галаз алакълу вакъиаярни гзаф хъун мумкин я.

Хъсанвиляй - хъсанвал

"Новости" РИА-ди хабар гузвайвал, США-ди Россиядиз ИВЛ-дин (искусственный кьайдада нефес къачуз куьмек гудай) 200 аппарат ракъурда.

Идалай вилик Вашингтондин тIалабуналди Москвади коро-навирсдихъ галаз женг чIугунин карда США-диз куьмек ганай. Кьилди къачуртIа, 1-апрелдиз Россияди "Руслан" Ан-124 само-летда аваз Америкадив гуманитарный куьмек агакъларнай. ГIла чпин нубатда США-дини пулсуздаказ Россиядиз медицинадин тадаракар ракъурун къетIнава.

Къейдзавайвал, США-да ИВЛ-дин аппаратар туькълуьрунин кIвалах гегъеншарайдалай къулухъ Д.Трампа Россиядин тереф-диз куьмек гун хиве къунай.

ЯцIу жезва

Коронавирус себеб яз, жува жув жемиятдивай яргъа авунин шартIар малумарнавай муддатда кIвале ацукълна кIвалахуниз мажбур хъанвай гьар къуд лагъай россиявидин заланвал артух хъанва. "Интерфакс" чешмеди раижзавайвал, ихътин делилар уьлкведин жуьреба-жуьре агъалийрин иштираквал аваз махсус-даказ кьиле тухвай ахтармишунрин нетижада малум хъана.

Вахтуналди офисра кIвалах тийизвай къуллугъчийрикай 24%-ди чпин заланвал авайдалай артух хъанвайди хиве къуна. Са ар-тух юзун-гьерекатдик кумачирвиляй инсанар яцIу жезва. Гъа са вахтунда ватандашрин 12 %-ди чеб яхун хъанвайдакай хабар гана.

Сеченован тIварунихъ галай МГМУ-дин пешекар Н.Пугачева-ди ихтилатнавайвал, кIвале ацукълна кIвалахзавай вахтунда мукъ-вал-мукъвал тIуьн тавун хъсан я, гъикI хъи, и кар гележегда вер-диш хъанвай адетдиз элкъведа.

Кьисадин бягъс кIанзава

Какахъай жуьредин женгерин спортсмен Конор Макгрегораз боксер Флойд Мэйуэзерахъ галаз кьисадин бягъс кьиле тухудай ният ава. Идакай ирландви спортсменди вичин Twitter-да кхъен-ва, хабар гузва «Лента.ру» чешмеди.

Макгрегора вичи Мэйуэзерахъ галаз боксдай кьиле тухвай женгиниз мад сеферда килиг хъувурдакай ва, эгер кьисадин бягъс тешкилайтIа, вичивай адан винел гъалибвал къачуз жедай-дакай кхъена. "Сифтегъан раундра зун гъалиб хъана, гъатта эхи-римжибуруни, кIвачери кIвалахзамачиртIани, за ам кукIварзавай", - инанмишвилелди кхъена ирландвиди.

Америкави боксердихъ галаз ирландвиди 2017-йисуз бягъс кьиле тухванай. А чIавуз 10-раундда технический нокаутдалди Конор кумукълна.

Эстонияди агалкъунар раижна

Яшайишдин крарин рекъай Эстониядин министр Т. Кийка уьлк-ведилай коронавирсдин азардин винел гъалибвал къазанмишиз алакълнавайдакай ихтилатна. Идакай "ERR" чешмеди хабар гузва.

Адан гафаралди, Эстония исятда вирусдин къвед лагъай "лепе-дал" дуьшуьш жезва. "Эгер ВОЗ-дин индикаторриз килигайтIа, исятда Эстониядин мулкара тIугъвал чукулунин гьалар авач", - къейдна мини-стрди. Адан фикирдалди, ихътин нетижаяр вахтунда ва эсерлудаказ карантиндин серенжемар къабулуни гъана. Эхиримжи делилралди, и уьлкведа коронавирс акатнавай 1758 дуьшуьш дуьздадал акъудна-ва. Эхиримжи юкълуз анжах са касдик вирус акатна, санлай къачур-ла, Эстонияда коронавирсдикди начагъ хъайи 62 кас къена.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Квез чидани?

Лепейрин чархар

Чилин тIебиатдин мужизатрихъни ажайибвилерихъ а кьил авач жеди. И сеферда чна Америкадин Аризона штатда авай адетдинбур тушир жуьредин чархарикай-тепейрикай ихтилатда. Итижлу делил ам я хъи, "Ари-

понеделник, 25 мая

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.05 «Заряжайся!» 0+
08.15 «Здравствуй, мир!» 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «С миру по нитке» 12+
09.30 Х/ф «Заноза» 0+
11.15 Т/с «Долгая дорога в дюнах» 4 с. 12+
12.35 Д/ф «Язык орнамента» 0+
13.10 «Годакан» 6+
13.40 «Служа Родине» 12+
13.55 «Память поколений. Курамагомед Зиявутдинов» 12+
14.35 Д/ф «Дагестан – край мастеров» 0+
14.55 «Человек и право»
09.30 Х/ф «Ульзана» 0+
16.30 Время новостей Дагестана
16.55 Д/с «С миру по нитке» 12+

17.25 Т/с «Долгая дорога в дюнах» 5 с. 12+
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00 «Искусство в традициях» Кубачи. 0+
20.20 «Здоровье» 12+
21.05 «Экологический вестник» 12+
21.20 «Учимся побеждать»
21.40 «Психологическая азбука» 12+
21.55 «На виду» 12+
22.55 «Черным по белому»
23.00 Д/ф «Мельник Саидгасан» 12+
23.20 «Угол зрения» 16+
23.50 Д/ф «Древние аулы Дагестана. Башлы» 0+
00.55 «Черным по белому»
01.00 «Искусство в традициях» Кубачи. 0+
01.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
01.50 «На виду» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (16+).
09.55 «Модный приговор». (16+).
10.55 «Жить здорово!» (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 «Время покажет». (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 «Давай поженимся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское». (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.40 «На самом деле». (16+).
19.40 «Пусть говорят». (16+).
21.00 «Время». (16+).
21.30 Т/с «Журавль в небе». (16+).
22.25 «Док-ток». (16+).
23.25 «Вечерний Ургант». (16+).
00.00 «Познер». (16+).
01.00 «Время покажет». (16+).
03.00 Новости. (16+).
03.05 «Время покажет». (16+).
03.25 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даймокс» (на чеченском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России». **09.00** «Вести». Местное время.
09.30 «Утро России». **09.55** «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести». **11.30** «Судьба человека с Борисом Корчевниковым». (12+).
12.40 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести». **14.50** Т/с «Тайны следствия». (12+).
17.00 «Вести». **17.15** «60 минут». (12+).
18.30 «Андрей Малахов. Прямой эфир». (16+).
20.00 «Вести». **21.20** Т/с «Черная кошка». **23.30** «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02.00 Т/с «Тайны следствия».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня». (16+).
08.25 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
09.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.25,02.05 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня». (16+).
13.20 «Чрезвычайное происшествие. Обзор». **13.50** «Место встречи». **16.00** «Сегодня». (16+).
16.25 Основано на реальных событиях. (16+).
17.10 «ДНК». (16+).
18.10 Т/с «Пес». (16+).
19.00 «Сегодня». (16+).
19.40 Т/с «Пес». (16+).
21.00 Т/с «Адмиралы района». **23.00** «Сегодня». (16+).
23.15 «Поздняков». (16+).
23.25 Т/с «Живой». (16+).
01.15 «Мы и наука. Наука и мы»
03.45 Т/с «Тихая охота».

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.15 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.15 «Давай разведемся!» (16+).
09.20 «Тест на отцовство». (16+).
11.25 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.25 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.15 Д/ф «Порча». (16+).
14.45 Детектив «Пять шагов по облакам». (16+).
19.00 Мелодрама «Отель «Кулидон». (Украина).
23.15 Т/с «Брак по завещанию». «Танцы на углях», 1 и 2 с. (16+).
01.15 Мелодрама «Поющие в терновнике», 1 и 2 с. (США). (16+).
02.55 Д/ф «Порча». (16+).
03.20 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
04.45 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
05.30 «Тест на отцовство». **06.20** «6 кадров». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». **08.10** Х/ф «Моя морячка». **09.35** Х/ф «В полосе прибоя». **11.30** «События». **11.50** Т/с «Она написала убийство». (12+).
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События». **14.50** «Петровка, 38». (16+).
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (12+).
16.55 «Естественный отбор». (12+).
17.50 «События». **18.10** Т/с «Анатомия убийства». (12+).
22.00 «События». **22.35** «Украинский квартал». **23.05** «Знак качества». (16+).
00.00 «События. 25-й час». **00.30** «Петровка, 38». (16+).
00.45 «Прощание. Михаил Шолохов». (16+).
01.25 «Знак качества». (16+).
02.05 «Вся правда». (16+).
02.30 Д/ф «Два председателя». (12+).
03.10 «Петровка, 38». (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром». **08.00** Новости дня. **08.15** Д/ф «Бессмертный полк». (12+).
09.05 Х/ф «Цель вижу». (12+).
10.00 Военные новости. **10.05** Х/ф «Цель вижу». (12+).
11.00, 13.15, 14.05 Д/ф «Война в Корее», 1-4 с.
13.00 Новости дня. **14.00** Военные новости. **15.50** Х/ф «Без права на ошибку». (12+).
18.00 Новости дня. **18.30** «Специальный репортаж». (12+).
18.50 Д/с «Битва ставок». **19.40** «Скрытые угрозы». «Спецвыпуск 26». **20.25** Д/с «Загадки века». **21.15** Новости дня. **21.30** «Открытый эфир». **23.05** «Между тем». (12+).
23.35 Х/ф «Земля Санникова». **01.15** Х/ф «Подвиг разведчика»
02.45 Х/ф «Генерал». (12+).
04.25 Х/ф «В небе «Ночные ведьмы».

вторник, 26 мая

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «С миру по нитке»
09.30 Х/ф «Ульзана» 0+
11.10 Т/с «Долгая дорога в дюнах» 5 с. 12+
12.55 «Здоровье» 12+
13.45 «Экологический вестник» 12+
14.05 «Учимся побеждать»
14.25 «Дагестанский календарь» 0+
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.55 «На виду» 12+
15.25 «Дагестан туристический» 6+
15.45 «Угол зрения» 16+
16.55 Д/с «С миру по нитке» 12+

17.25 Т/с «Долгая дорога в дюнах» 6 с. 12+
18.45 Передача на лакском языке «Аьрци ва агьлу»
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Подробности» 12+
20.50 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
21.40 «Психологическая азбука» 12+
21.55 «Человек и вера» 12+
22.55 «Черным по белому»
23.20 Х/ф «Юни Баку» 12+
00.55 «Черным по белому»
01.15 Передача на лакском языке «Аьрци ва агьлу»
01.50 «Подробности» 12+
02.10 «Дагестанский календарь» 0+
02.15 «Психологическая азбука» 12+
02.30 «Человек и вера» 12+
02.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (16+).
09.55 «Модный приговор». (16+).
10.55 «Жить здорово!» (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 «Время покажет». (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 «Давай поженимся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское». (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.40 «На самом деле». (16+).
19.40 «Пусть говорят». (16+).
21.00 «Время». (16+).
21.30 Т/с «Журавль в небе». (16+).
22.25 «Док-ток». (16+).
23.25 «Вечерний Ургант». (16+).
00.00 Т/с «Садовое кольцо». **01.00** «Время покажет». **03.00** Новости. (16+).
03.05 «Время покажет». (16+).
03.20 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России». **09.00** «Вести». Местное время.
09.30 «Утро России». **09.55** «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести». **11.30** «Судьба человека с Борисом Корчевниковым». (12+).
12.40 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести». **14.50** Т/с «Тайны следствия». (12+).
17.00 «Вести». **17.15** «60 минут». (12+).
18.30 «Андрей Малахов. Прямой эфир». (16+).
20.00 «Вести». **21.20** Т/с «Черная кошка». **23.30** «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02.00 Т/с «Тайны следствия».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня». (16+).
08.25 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
09.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня». (16+).
13.20 «Чрезвычайное происшествие. Обзор». **13.50** «Место встречи». **16.00** «Сегодня». (16+).
16.25 Основано на реальных событиях. (16+).
17.10 «ДНК». (16+).
18.10 Т/с «Пес». (16+).
19.00 «Сегодня». (16+).
19.40 Т/с «Пес». (16+).
21.00 Т/с «Адмиралы района». (16+).
23.00 «Сегодня». (16+).
23.15 Т/с «Живой». (16+).
01.05 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
03.45 Т/с «Тихая охота».

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/ф «Знать будущее. Жизнь после Ванги». (16+).
07.20 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.20 «Давай разведемся!» (16+).
09.25 «Тест на отцовство». (16+).
11.30 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.20 Д/ф «Порча». (16+).
14.50 Мелодрама «Отель «Кулидон». (16+).
19.00 Мелодрама «На самой грани». (Украина). (16+).
23.10 Т/с «Брак по завещанию». «Танцы на углях», 3 и 4 с. (16+).
01.10 Мелодрама «Поющие в терновнике», 3 и 4 с. (16+).
02.50 Д/ф «Порча». (16+).
03.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
04.40 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
05.25 «Тест на отцовство». **06.15** «6 кадров». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». **08.10** «Доктор И...». (16+).
08.40 Х/ф «Дети понедельника». (16+).
10.30 Д/ф «С. Маковецкий. Несплайские встречи». **11.30** «События». **11.50** Т/с «Она написала убийство». (12+).
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События». **14.50** «Петровка, 38». (16+).
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (12+).
16.55 «Естественный отбор». (12+).
18.10 Т/с «Анатомия убийства». (12+).
22.00 «События». **22.35** «Осторожно, мошенники!». (16+).
23.05 Д/ф «Юрий Яковлев. Диагноз: донжуан». **00.00** «События. 25-й час». **00.30** «Петровка, 38». (16+).
00.45 «Хроники московского быта» (12+).
01.30 Д/ф «Юрий Яковлев. Диагноз: донжуан». **02.10** «Вся правда». (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром». **08.00** Новости дня. **08.15** Д/ф «Бессмертный полк». (12+).
09.05 Д/с «Сделано в СССР». **09.20** Т/с «Крестный». (16+).
10.00 Военные новости. **10.05** Т/с «Крестный». (16+).
13.00 Новости дня. **13.15** Т/с «Крестный». (16+).
13.40 Т/с «Крестный». (16+).
14.00 Военные новости. **14.05** Т/с «Крестный». (16+).
18.00 Новости дня. **18.30** «Специальный репортаж». (12+).
18.50 Д/с «Битва ставок». «Крушение «Барбароссы». (12+).
19.40 «Легенды армии». **20.25** «Улика из прошлого». **21.15** Новости дня. **21.30** «Открытый эфир». **23.05** «Между тем». (12+).
23.35 Х/ф «Названаешься внучкой». (12+).
02.00 Х/ф «Юнга со шхуны «Колумб». **03.15** Х/ф «Цель вижу». (12+).

среда, 27 мая

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке «Аьрци ва агьлу»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «С миру по нитке»
09.30 Х/ф «Бухта луны» 12+
11.15 Т/с «Долгая дорога в дюнах» 6 с. 12+
12.50 Х/ф «Огни Баку» 12+
14.05 «Подробности» 12+
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
15.45 «Человек и вера» 12+
16.15 Мультфильм 0+
16.55 Т/с «Долгая дорога в дюнах» 7 с. 12+
18.20 «Арт-клуб» 0+
18.45 Передача на даргинском языке 12+

19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00,23.00,10.00 Время новостей. Махачкала
20.20 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
20.50 «Здоровье» в прямом эфире
21.40 «Психологическая азбука» 12+
21.55 «Городская среда»
22.55 «Черным по белому»
23.20 «Аутодафе» 12+
00.05 Д/ф «Дагестанская арка» 12+
00.55 «Черным по белому»
01.15 Передача на даргинском языке 12+
01.50 «Городская среда»
02.15,04.00 «Психологическая азбука» 12+
02.30 «Дагестанский календарь» 0+
02.35 «Здоровье» 12+
03.20 «Аутодафе» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (16+).
09.55 «Модный приговор». (16+).
10.55 «Жить здорово!» (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 «Время покажет». (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 «Давай поженимся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское». (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.40 «На самом деле». (16+).
19.40 «Пусть говорят». (16+).
21.00 «Время». (16+).
21.30 Т/с «Журавль в небе». (16+).
22.25 «Док-ток». (16+).
23.25 «Вечерний Ургант». (16+).
00.00 Т/с «Садовое кольцо». **01.00** «Время покажет». (16+).
03.00 Новости. (16+).
03.05 «Время покажет». (16+).
03.20 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России». **09.00** «Вести». Местное время.
09.30 «Утро России». **09.55** «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести». **11.30** «Судьба человека с Борисом Корчевниковым». (12+).
12.40 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести». **14.50** Т/с «Тайны следствия». (12+).
17.00 «Вести». **17.15** «60 минут». (12+).
18.30 «Андрей Малахов. Прямой эфир». (16+).
20.00 «Вести». **21.20** Т/с «Черная кошка». **23.30** «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02.00 Т/с «Тайны следствия».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня». (16+).
08.25 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
09.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.25,01.05 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня». (16+).
13.20 «Чрезвычайное происшествие. Обзор». **13.50** «Место встречи». **16.00** «Сегодня». (16+).
16.25 Основано на реальных событиях. (16+).
17.10 «ДНК». (16+).
18.10 Т/с «Пес». (16+).
19.00 «Сегодня». (16+).
19.40 Т/с «Пес». (16+).
21.00 Т/с «Адмиралы района». (16+).
23.00 «Сегодня». (16+).
23.15 Т/с «Живой». (16+).
03.25 «Их нравы». **03.45** Т/с «Тихая охота».

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/ф «Знать будущее. Жизнь после Ванги». (16+).
07.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.30 «Давай разведемся!» (16+).
09.35 «Тест на отцовство». (16+).
11.40 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.30 Д/ф «Порча». (16+).
15.00 Мелодрама «На самой грани». (16+).
19.00 Мелодрама «В отражении тебя». (16+).
23.2

пятница, 29 мая

РГВК

06.45 «Заряжайся!» 0+
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке «Поданги памалги заманги» 12+
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.10 Мультфильмы 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «С миру по нитке» 12+
09.30 Х/ф «Двенадцать месяцев» 0+
11.50 «Память поколений. Александр Ситковский» 0+
12.55 Х/ф «У тихой пристани» 12+
14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
14.55 «Кунацкая» 12+
15.35 «Галерея искусств» 6+
15.55 «Агросектор» 12+
16.55 Х/ф «Девушка-джигит» 12+
18.30 Мультфильм 0+

18.45, 01.15 Передача на кумыкском языке 12+
19.30, 22.30, 00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому» 12+
20.00, 23.00, 10.00 Время новостей, Махачкала
20.20 «Подробности» 12+
20.45 «На виду. Спорт» 12+
21.20 «Молодежный микс» 12+
21.40 «Психологическая азбука» 12+
21.55 «Круглый стол» 12+
22.55 «Черным по белому» 12+
23.20 «Глобальная сеть» 12+
23.55 Д/ф «Путешествие папуасов в Россию» 0+
00.55 «Черным по белому» 12+
01.50 «Подробности» 12+
02.10 «Дагестанский календарь» 0+
02.15 «Психологическая азбука» 12+
02.30 «На виду. Спорт» 12+
03.00 «Молодежный микс» 12+
03.15 «Круглый стол» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (16+).
09.55 «Модный приговор». (16+).
10.55 «Жить здорово!» (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 «Время покажет». (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 «Давай поженимся!» (16+).
16.00 «Мужское/Женское». (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.45 «Человек и закон». (16+).
19.40 Телеигра «Поле чудес». (16+).
21.00 «Время». (16+).
21.30 «Голос. Дети». Лучшее.
23.20 «Вечерний Ургант». (16+).
00.10 Д/ф «История The Cavern Club». (16+).
01.10 «Мужское/Женское». (16+).
02.40 «Модный приговор». (16+).
03.25 «Давай поженимся!» (16+).
04.05 «Наедине со всеми».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даргала анкьи»
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России». (16+).
09.00 «Вести». Местное время.
09.30 «Утро России». (16+).
09.55 «О самом главном». (16+).
11.00 «Вести». (16+).
11.30 «Судьба человека с Б. Корчевниковым». (12+).
12.40 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести». (16+).
14.50 Т/с «Тайны следствия». (12+).
17.00 «Вести». (16+).
17.15 «60 минут». (12+).
18.30 «Андрей Малахов. Прямой эфир». (16+).
20.00 «Вести». (16+).
21.20 «Дом культуры и смеха». (16+).
23.10 Шоу Е. Степаненко. (16+).
00.10 Х/ф «Спасенная любовь». (12+).
03.20 Т/с «Тайны следствия».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00, 10.00 «Сегодня». (16+).
08.25 Т/с «Мухтар. Новый след». (12+).
09.25, 10.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня». (16+).
13.20 «Чрезвычайное происшествие. Обзор». (16+).
13.50 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.25 «Следствие вели». (16+).
17.15 «Жди меня». (12+).
18.10, 19.40 Т/с «Пес». (16+).
19.00 «Сегодня». (16+).
23.00 «ЧП. Расследование». (16+).
23.35 «Захар Прилепин. Уроки русского». (12+).
00.00 «Квартирник НТВ у Маргулиса». О. Гаркуша. (16+).
01.05 «Последние 24 часа». (16+).
01.50 «Квартирный вопрос». (16+).
02.40 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
06.20 «6 кадров». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.20 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.20 «Давай разведемся!» (16+).
09.25 «Тест на отцовство». (16+).
11.30 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.20 Д/ф «Порча». (16+).
14.50 Мелодрама «Вспомни тебя». (16+).
19.00 Мелодрама «Человек без сердца». (Украина). (16+).
23.20 Комедия «Неидеальная женщина». (16+).
01.15 Мелодрама «Поющие в терновнике». 9 и 10 с. (16+).
02.50 Д/ф «Порча». (16+).
03.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
04.40 Д/ф «Знать будущее. Жизнь после Ванги». (16+).
06.20 «6 кадров». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (16+).
08.10 Д/ф «Валентина Терличкина. Начать с нуля». (16+).
09.00 Детектив «Синичка 3». (16+).
11.30 «События». (16+).
13.20 Детектив «Синичка 4». (16+).
14.30 «События». (16+).
14.50 Детектив «Синичка 4». (16+).
17.50 «События». (16+).
18.10 Детектив «Роковое SMS». (12+).
20.00 Х/ф «Идти до конца». (16+).
22.00 «В центре событий». (16+).
23.10 «Приют комедиантов». (12+).
00.50 Д/ф «Александр Збруев. Небольшая перемена». (12+).
01.35 Д/ф «Битва за наследство». (12+).
02.15 «В центре событий». (16+).
03.15 «Петровка, 38». (16+).
03.30 Х/ф «Любовь и немножко пломбира». (16+).
05.05 «Смех с доставкой на дом». (12+).

ЗВЕЗДА

07.40 Т/с «Два капитана». (16+).
08.00 Новости дня. (16+).
08.20 Т/с «Два капитана». (16+).
10.00 Военные новости. (16+).
10.05 Т/с «Два капитана». (16+).
12.50 Т/с «Два капитана». (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.20 Т/с «Два капитана». (16+).
14.00 Военные новости. (16+).
14.05 Т/с «Два капитана». (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.40 Х/ф «Фронт за линией фронта». (12+).
21.15 Новости дня. (16+).
21.30 Х/ф «Фронт за линией фронта». (12+).
22.40 Д/с «Сделано в СССР». (16+).
23.10 «Десять фотографий». (16+).
23.55 Х/ф «Большая семья». (16+).
01.45 Х/ф «Приказано взять живым». (16+).
03.10 Х/ф «Я служу на границе». (16+).
04.30 Д/ф «Несломленный нарком». (12+).
05.25 Д/ф «Хроника Победы». (12+).

суббота, 30 мая

РГВК

07.00, 08.30, 16.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке 12+
08.00 Мультфильм 0+
08.55 Х/ф «Сельский врач» 12+
10.45 «Молодежный микс» 12+
11.05 Киножурнал «Хочу все знать» 0+
11.20 «Мой малыш» в прямом эфире
11.50 Мультфильм 0+
12.05 «Подробности» 12+
12.30 «На виду. Спорт» 12+
13.10 Республиканский фестиваль хоровой музыки «Возьмемся за руки, друзья!» 12+
15.15 «Круглый стол» 12+
15.50 «Здравствуй, мир!» 0+
16.55 Х/ф «Тайна синих гор» 12+
18.15 Д/ф «Гомер XX века» 12+
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

19.30, 22.30, 00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Парламентский вестник» 12+
20.20 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный» 12+
20.50 «Первая студия» 12+
21.30 «Дагестан туристический» 6+
21.50 «Голос. Дети» 6+
22.20 «Дагестанский календарь» 0+
23.00 Х/ф «С любимыми не расставайтесь» 16+
01.35 «Мой малыш» 0+
02.05 «Голос. Дети» 6+
02.30 Х/ф «Небеса могут подождать» 12+
04.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
05.05 «Первая студия» 12+
05.45 «Дагестанский календарь» 0+
05.50 Х/ф «Тайна синих гор» 12+

ПЕРВЫЙ

06.00 «Доброе утро. Суббота». (16+).
09.00 «Умницы и умники». (12+).
09.45 «Слово пастыря». (16+).
10.00 Новости. (16+).
10.15 «Александр Абдулов. С любимыми не расставайтесь». (12+).
11.15 «Видели видео?» (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 «Видели видео?» (16+).
13.50 «На дочку!» с Н. Барбее. (16+).
15.00 «Александр Абдулов. Жизнь на большой скорости». (16+).
16.45 «Кто хочет стать миллионером?» (12+).
18.15 «Сегодня вечером». (16+).
21.00 «Время». (16+).
21.20 «Сегодня вечером». (16+).
23.00 «Большая игра». (16+).
00.10 Комедия «Наивный человек». (16+).
01.50 «Мужское/Женское». (16+).
03.20 «Модный приговор». (16+).
04.05 «Наедине со всеми».

РОССИЯ 1

08.40 Местное время. (16+).
11.20 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 «Утро России». Суббота.
08.00 «Вести». Местное время.
08.20 Местное время. Суббота.
08.35 «По секрету всему свету». (16+).
09.25 «Пятеро на одного». (16+).
10.10 «Сто к одному». (16+).
11.00 «Вести». (16+).
11.30 «100янов». (12+).
12.35 Всероссийский потребительский проект «Тест». (12+).
13.40 Х/ф «Любить и верить». (12+).
18.00 «Привет, Андрей! Последний звонок». (12+).
20.00 «Вести в субботу». (16+).
21.00 Х/ф «Вкус счастья». (12+).
01.05 Х/ф «Один единственный и навсегда». (12+).

НТВ

05.15 «ЧП. Расследование». (16+).
05.45 Х/ф «Анкор, еще анкор!» (16+).
07.25 «Смотр». (16+).
08.00 «Сегодня». (16+).
08.20 «Готовим с Алексеем Зиминым». (16+).
08.45 «Кто в доме хозяин?» (16+).
09.25 «Едим дома». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.20 «Главная дорога». (16+).
11.00 «Живая еда». (16+).
12.00 «Квартирный вопрос». (16+).
13.00 «Наш ПотребНадзор». (16+).
14.00 «Поедем, поедим!» (16+).
15.00 «Своя игра». (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.20 «Следствие вели». (16+).
19.00 «Центральное телевидение». (16+).
20.50 «Секрет на миллион». (16+).
22.40 «Международная пирамида». (16+).
23.30 «Своя правда» с Р. Бабаяном. (16+).
01.05 «Дачный ответ». (16+).
01.55 Х/ф «Криминальное наследие». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.05 Мелодрама «Уровнение со всеми известными». (16+).
11.00 «Пять ужинов». (16+).
11.15 Мелодрама «Самый лучший муж», 1-8 с. (Украина). (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век», 87 и 88 с. (16+).
23.15 Д/с «Звезды говорят». (16+).
00.20 Мелодрама «Абонент временно недоступен...» (Украина). (16+).
03.55 Д/с «Чудотворица». (16+).
05.35 Д/с «Звезды говорят». (16+).
06.25 «6 кадров». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.10 Х/ф «Законный брак». (16+).
07.40 «Православная энциклопедия». (16+).
08.05 «Полезная покупка». (16+).
08.15 Х/ф «Идти до конца». (16+).
10.05 Д/ф «Михаил Кокшенов. Простота обманчива». (12+).
10.50 Х/ф «Спортлото-82». (16+).
11.30 «События». (16+).
11.45 Х/ф «Спортлото-82». (16+).
13.10 Х/ф «Бархатный сезон». (12+).
14.30 «События». (16+).
14.45 Х/ф «Бархатный сезон». (12+).
17.15 Детектив «Хрустальная ловушка». (12+).
22.15 «Право знать!» (16+).
23.45 «События». (16+).
23.55 «90-е. Крестные отцы». (16+).
00.40 «Приговор. Юрий Чурбанов». (16+).
01.20 «Удар властью. Эдуард Шеварднадзе». (16+).
02.00 «Украинский квартал». (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 М/ф. (16+).
06.55 Х/ф «Розыгрыш». (12+).
08.00 Новости дня. (16+).
08.15 Х/ф «Розыгрыш». (12+).
09.00 «Легенды музыки». (16+).
09.30 «Легенды кино». (16+).
10.15 Д/с «Загадки века». (16+).
11.00 «Улика из прошлого». (16+).
11.55 «Не факт!» (16+).
12.30 «Круиз-Контроль». «Москва - Волоколамск». (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.15 «Специальный репортаж». (12+).
13.35 «СССР. Знак качества». (16+).
14.25 Т/с «Колье Шарлотты». (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.10 «Задело!» (16+).
18.25 Т/с «Колье Шарлотты». (16+).
18.55 Х/ф «Дело Румянцева». (16+).
20.50 Х/ф «Сумка инкассатора». (16+).
22.40 Х/ф «30-го уничтожить». (12+).
01.10 Х/ф «Сицилианская защита». (16+).
02.35 Х/ф «Ночной патруль». (16+).

воскресенье, 31 мая

РГВК

07.00, 08.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
08.00 «Мой малыш» 12+
08.50 Мультфильм 0+
09.05 Республиканский фестиваль хоровой музыки «Возьмемся за руки, друзья!» 12+
11.00 «Городская среда» 12+
11.30 «Галерея искусств» 6+
11.55 «Здравствуй, мир!» 0+
12.30 «Молодежный микс» 12+
12.50 «Арт-клуб» 0+
13.15 «Мастер спорта» 12+
13.55 «Память поколений. Александр Ситковский» 12+
14.35 «Агросектор» 12+
15.00 «Кунацкая» 12+

15.45 Х/ф «Спящая красавица» 0+
17.25 «Человек и право» 12+
18.30 «Дагестан туристический» 6+
18.50 «Экологический вестник» 12+
19.10 «Учимся побеждать» 12+
19.30 Время новостей Дагестана
20.35 «Служа Родине» 12+
20.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
21.50 «Голос. Дети» 6+
22.30 Время новостей Дагестана. Итоги
23.30 «Парламентский вестник» 12+
23.55 Х/ф «Родная кровь» 12+
01.30 «Голос. Дети» 6+
01.55 Х/ф «Наму, кит-убийца» 16+
03.20 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+

ПЕРВЫЙ

05.20, 06.10 Т/с «Любовь по приказу». (16+).
06.00, 10.00, 12.00 Новости
07.10 «Играй, гармонь любимая!» (12+).
07.45 «Часовой». (12+).
08.10 «Здоровье». (16+).
09.20 «Непутевые заметки». (16+).
10.15 «Жизнь других». (12+).
11.15 «Видели видео?» (16+).
13.50 «На дочку!» с Л. Гузеевой. (16+).
15.00 Комедия «Королева бензokolонки». (16+).
16.30 «Дмитрий Харатьян. Я ни в чем не знаю меры». (12+).
17.30 Юбилейный концерт Д. Харатьяна. (12+).
19.25 Шоу «Лучше всех!» (16+).
21.00 «Время». (16+).
22.00 «Что? Где? Когда?» Летняя серия игр. (16+).
23.10 Триллер «Хищник». (16+).
00.55 «Мужское/Женское». (16+).
02.20 «Модный приговор». (16+).

РОССИЯ 1

04.30 Х/ф «Кружева». (12+).
06.15 Х/ф «Тариф "Счастливая семья"». (12+).
08.00 Местное время. Воскресенье.
08.35 «Устами младенца». (16+).
09.20 «Когда все дома с Тимуром Кизяковым». (16+).
10.10 «Сто к одному». (16+).
11.00 «Вести». (16+).
11.15 «100янов». (12+).
12.15 Х/ф «Цвет спелой вишни». (12+).
16.05 Х/ф «Моя чужая жизнь». (12+).
20.00 «Вести недели». (16+).
22.00 «Москва. Кремль. Путин». (16+).
22.40 «Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
01.30 Х/ф «Тариф "Счастливая семья"». (12+).
03.05 Х/ф «Кружева». (12+).

НТВ

05.00 Х/ф «Я шагаю по Москве». (16+).
06.15 «Центральное телевидение». (16+).
08.00 «Сегодня». (16+).
08.20 «У нас выигрывают!» (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.20 «Первая передача». (16+).
11.00 «Чудо техники». (12+).
11.55 «Дачный ответ». (16+).
13.00 «Наш ПотребНадзор». (16+).
14.10 «Однажды...» (16+).
15.00 «Своя игра». (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.20 «Следствие вели». (16+).
18.00 «Новые русские сенсации». (16+).
19.00 «Итоги недели». (16+).
20.10 «Ты не поверишь!» (16+).
21.15 «Звезды сошлись». (16+).
23.00 «Основано на реальных событиях». (16+).
01.40 Х/ф «Дом». (16+).
03.45 Т/с «Тихая охота». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.40 Мелодрама «Абонент временно недоступен...» (16+).
10.55 Мелодрама «Человек без сердца». (Украина). (16+).
15.00 Т/с «Великолепный век», 87 и 88 с. (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век», 89 и 90 с. (16+).
23.15 Д/с «Звезды говорят». (16+).
00.20 Мелодрама «Уровнение со всеми известными». (16+).
03.40 Комедия «Неидеальная женщина». (16+).
05.15 Д/с «Звезды говорят». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

07.20 «Фактор жизни». (16+).
07.45 «Полезная покупка». (16+).
08.10 «10 самых...». (16+).
08.40 Х/ф «Любовь и немножко пломбира». (16+).
10.35 Д/ф «Небольшая перемена». (12+).
11.30, 14.30 «События». (16+).
11.45 «Петровка, 38». (16+).
11.55 Х/ф «Над Тиссой». (16+).
13.40 «Смех с доставкой на дом» (16+).
14.50 Д/ф «Мужчины Ольги Аросевой». (16+).
15.35 «Хроники московского быта. Нервного слова» (16+).
16.30 «Прощание. Вилли Токарев». (16+).
17

Мукъаятвал квадармир!

Б.ГЪАЖИЕВ,
къенепатан къуллугъдин
лейтенант

Россиядин МЧС-дин Къилин Управле-
нидин УНД-дин ва ПР-дин Махачкъа-
ладин Ленинский районда авай гуьз-
чивалдай отделди гатфар ва гад алу-
къай береда агъалийри хаталу шар-
тлара къурай веъерик ва зирзбилдик
цйай кутун тавуниз эвер гузва. И кар-
дал амал тавур гъар сеферда неинки
чун элкъвена къунвай тлебиатдиз,
гъатта инсанрин сагъламвиллиз, дара-
матриз, автотехникадизни... еке зарар
жезва. Ихътин цлур нетижайрал гъун
тавун патал герекзавайди анжах са
шартI - мукъаятвал квадар тавун я.
Тек-туьк вахтара инсандин тахсир ава-
чизни цйай къун мумкин я, мисал яз,
цйайлапанар ягъуникди...

Гатфариз, гатуз къурай веъериз,
пешериз цйай ягъунин карда сифтедай
са еке хата авачир хъиз аквада, гзаф-
буру им хийирлу кIвалах, яни чил ми-
янарзавайди яз гъисабзава. Им, гъел-
бетда, ягъалимшвал я. Ида еке муси-
батрал, вишералди квадратный мет-
рияр кунал гъизвайди рикIелай ракъу-
рун дуьз туш. Веъьиз цйай ягъуникди
тамар ва тамук квай чкаярни кузва,
чуьллера лагъайтIа, цIудралди йиса-
ра мад затIни экъечI хъийидач. ЦIу ви-
чин хурук акаатай вири затIар - набата-
тар, гъашаратар, гъайванрин ва нуькI-
верин шарагар тергзава.

Идалайни гъейри, къурай веъе-
риз, иллаки рекъин къерехра авайбу-
руз, цйай ягъунин нетижада гъавадиз
гзаф зегъерлу шейэр акатзава. Гуьгъ-
уьнлай чна зегъерлу шейэр квай гъа-
вада нефес цIугвазва. Нетижада рикIин
ва астмадин азарар авайбурун гъал
иллаки пис жезва.

ИкI тахъун патал агъалийри къурай
веъь квай чкайриз, зирзбилдиз цйай
ягъун, чуьллера цIаяр хъувун къада-
гъа тирди рикIелай ракъурна виже
къведач.

Къе-пака гзафбур тлебиатдал ял
ягъиз фида. Гъар са касди, гъам чIехи-
буру, гъамни аялри хатасузвал таъми-
нарунин къайдайрал амал авун лазим
я. РикIел хуьх: цйай хкадарунилай адан
вилик пад къаз регъят я. Гъаниз килиг-
на ял ягъай чкайрал цйай кумай кIара-
сар, пIапIрусрин къатIар тамир. Цйай
къунвай чка акуртIа, фикир тагана
элячIмир, эгер куь къуватар акакъза-
вачтIа, “112” нумрадиз зенгна, цIаяр
хкадардайбуруз хабар це.

Идалайни гъейри, цIухъ ва хата-
лувал авай маса чешмейрихъ мукъа-
ятсуздаказ эгечIуналди РФ-дин адми-
нистративный правонарушенирин
гъакъиндай Кодексдин 20.4 статьядин
1-паюнай административный жаваб-
дарвиллиз цIугун къалурнава. ИкI, ида-
раяр ва карханаяр 150-далай 200 агъ-
зурдав, къуллугърал алай ксар 6-да-
лай 15 агъзурдав ва амай агъалиярни
2-далай 3 агъзурдав агакъна жерме
ийидай ихтияр ава.

Гъич са чIавузни мукъаятвал ква-
дармир, куь хатасузвал квейла аслу
тирди рикIелай ракъурмир! Са гъихъ-
тин ятIани дуьшуьш арадал атайла,
тади гъалда “112” нумрадиз зенгна,
къутармишдайбурун къуллугъдиз ха-
бар це.

Исламдин эдебар ва ахлакъар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъый алим

(Эвел - 6-7, 9-12, 14-16, 19-20-нумрайра)

Къунни-къуншийрихъ галаз эдебар

Мусурман кас къуншийри сада садан
гъакъиндай тайин тир эдебар хвена
кIанзавайдахъ инанмиш я. Вучиз лагъайтIа,
Аллагъ-Таалади Къуръанда лугъузва: (4-
сура, 36-аят, мана): “...ва (куь) диде-бу-
бадиз хъсанвал (еке хатур) ая, ва (гъакни)
мукъва-къилидиз, етимриз, кесибриз, мукъ-
ва-къили тир къуншидиз, ва паталай тир
(чаради тир) къуншидиз, къвалав гъай юл-
дашдиз (рекъе, чкадал), рекъевай касдиз,
ва куь эрчIи гъилерик акатнавайбуруз
(лукдариз)...”.

Пайгъамбардин (къуй Аллагъдин па-
тай салават ва саламар хъурай вичиз)
гъадисда лагъанва: “Жабраил малаикди
давамвилелди заз веси ийиз хъана къун-
шидин гъакъиндай, та, за фикирна ада
къуншидикай варис ийидай хъиз” (Буха-
рий).

Маса са гъадисда къейднава: “**Ни Ал-
лагъдихъ ва Эхиримжи йикъахъ иман
гъанватIа, къуй ада вичин къуншидиз
гъуьрмет авурай**” (Муслим).

1. Къуншидиз я гафаралди, я краралди
азият тагун. Гъадисда лагъанва: “**Ни Ал-
лагъдихъ ва Эхиримжи йикъахъ иман
гъанватIа, къуй ада вичин къуншидиз
зиян тагурай**” (Бухарий).

Мад са гъадисди тестикъарзава: “**Къин
къазва Аллагъдал иман тамам жедач,
къин къазва Аллагъдал иман тамам же-
дач!**” - адавай (Пайгъамбардивай) хабар
къуна: “**Нинди, я Аллагъдин Расул?**” Ада
лагъана: “**Вичин къунши вичин писвиле-
рикай, зиянрикай саламатвиле тан
тийизвайдан**” (Бухарий).

2. Къуншидиз хъсанвал авун: куьме-
кар гуз, азарлу хъайила, адал къил цIугваз,
адан шадвилера иштиракиз, пашманвиле-
ра теселли гуз, муьгътеж хъайила куьмек
гуз, сифте жува салам гуз, хъуьтуьл рахаз,
адан патай жезвай гъалатрилай гъил къа-
чуз...

3. Гъуьрмет авун: адан хийирдиз мен-
фятлу кар ийиз (месела, адаз вичин гъвар-
цин, кIарасдин къил ви цIал эцигиз ва я
цIа тваз къадагъа тавун). Къуншидихъ га-
лаз алакълалу, адаз мукъвал тир са шей ма-
са гуз ва я ижарадиз вугуз хъайитIа, сифте
гъа къуншидиз теклифна кIанда. И крариз
делил яз гъадисар ава.

Мусурманрихъ галаз эдебар ва ихтиярар

Мусурман кас вичин мусурман стхай-
рихъ галаз эдебар хвена кIанзавайдахъ ва
абурухъ адан вилик тайин тир ихтиярар
авайдахъ инанмиш я. Гъавилый мусурман-
ди абур къилиз акъудзава, Аллагъдиз иба-
дат яз, Адаз мукъвал хъун яз. Вучиз ла-
гъайтIа, а эдебар ва ихтиярар Аллагъди гъар
са мусурмандиз важиблу авунва. А эдеб-
рик ихътинбур акатзава.

1. Салам гун (рахадалди вилик): “Ас-
саламуалейкум” лагъана, гъил къун. Ада
жаваб гуда: “Ваалейкумсалам ва рагъ-
матуллагъ”. Къуръанда лагъанва: (4-сура,
86-аят, мана): “**Ва квез салам гайила
(гъар гъихътин хъайитIани саламдалди)**
куьне салам хце адалай хъсандалди ва я
гъам (хъгинди) элкъуьр хъия (куьне жа-
вабдиз адалай артух ва я гъам хътин
салам хце). Гъакъикъатда, Аллагъ гъар
са кардиз гъисаб тухудайди (эвез гу-
дайди)я!”

Гъадисда лагъанва: “**Салам гана кIан-
да балкIандаллай касди яхдиз физвай
(къекъевезвай) касдиз, ва къекъевезвайда
- ацуькнавайдаз, ва тIимилбуру - гзаф-
буруз**” (Бухарий). Мад са гъадисда къейд-
нава: “**Салам гана кIанда ваз чизвай
ксаризни ва тийижи ксаризни**” (Буха-
рий).

Дин

2. Мусурман касди тирш ягъайла ада
“Аль-гъамду лиллягъ” ва къвалав гъай
касди адаз жаваб яз “яргъамука - Аллагъ”
гафар лугъун лазим я. Тирш ягъайда
“ягъдийакум - Аллагъ ва юслигъу балакум”
лагъана жаваб хгуда. ИкI Бухарийдила
агакънавай гъадисда лагъанва. Пай-
гъамбарди (къуй Аллагъдин патай сала-
ват ва саламар хъурай вичиз) тирш ядай-
ла вичин сивел гъил, парталдин пай эциг-
дай ва и къайдада вичин сес агъуздай
(Абу-Давуд).

3. Мусурман кас азарлу хъайила адал
къил цIугуна (зиярат авуна) ва ам сагъ
хъхъун патал дуьа авуна кIанда. Пайгъам-
барди (къуй Аллагъдин патай салават ва
саламар хъурай вичиз) лугъузва: “**Гъар са
мусурмандин хиве муькуь мусурмандин
вилик вад везифа (бурж) ава: “Саламдиз
жаваб гун, азарлудал къил цIугун, жана-
зада иштиракун, илифарна ша лагъай чка-
диз фин ва тирш ягъайдаз жаваб гун**”
(Бухарий). Айишади (Аллагъ рази хъурай
вичелай) лугъузва: “Пайгъамбарди (къуй
Аллагъдин патай салават ва саламар
хъурай вичиз) вичин хизандай начагъ
хъайибурал къил цIугвазвай ва начагъ кас-
дал эрчIи гъил алтадариз ада лугъузвай:
“**Я Аллагъ, инсанрин Рабби, алуда вуна
азар (гуж), сагъар хъия Вуна, Вун я - сагъ-
ар хъийидайди, авач сагъарун Ви сагъа-
рунилай гъейри, тамам сагъар хъувунал-
ди, азарлудаказ амуьк тийидай**” (Буха-
рий).

4. Мусурман кас къейила ам кучукунин
карда, жаназада иштиракна кIанда.

5. Мусурманди са насигъат, меслят тIа-
лабайла, адаз ам гана кIанда. Гъадисда
лагъанва: “**Къевей куь са стхади насигъ-
ат тIалабайла, къуй ада адаз а насигъ-
ат гурай**” (Бухарий).

6. Маса мусурмандин гъакъиндай: жу-
ваз хъана кIанзавай затI гъадазни хъана кIан
хъун герек я. Гъадисда лагъанва: “**Тамам
иман жедач квез, та жуваз хъана кIанза-
вай кар жуван мусурман стхадиз хъун
кIан жедалди, ва жуваз хъана такан кар,
адазни хъун такан жедалди**” (Бухарий).
Маса са гъадисда къейднава: “**Муьминриз
чеб сад- садаз кIан хъунин, сада-садаз ре-
гъим авунин, сада- садан патахъай рикI
кунин мисал са бедендин мисалдиз ухшар
я: адакай са пай начагъ хъайила, амай
вири беденди иштиракзава (ахвар квахъ-
на), чандин ифин (гъарарат) хкаж хъана**”
(Муслим).

7. Куьмекдихъ муьгътеж яз хъайитIа,
адаз куьмек гун ва куьмексузди гадар тавун.
Гъадисда лагъанва: “**Куьмек це жуван
стхадиз ада зулум ийизвалани ва адаз
вичиз зулум ийизвалани**” ва Пай-
гъамбардивай (къуй Аллагъдин патай са-
лават ва саламар хъурай вичиз) “**гъикI
адаз куьмек гуда ада зулум ийизвайла?**”
лагъана хабар къурла, ада лагъана: “**Ам
гъил къуна акъвазарна кIанда а зулум
авуникай**”.

8. Мусурмандиз са писвални тавун,
адаз зарар тагун. Гъадисда лагъанва: “**Гъар
са мусурмандиз муькуь мусурмандин иви
экъичун, адан мал-девлет, адан намусдик
хкIун гъарам я**” (Муслим). Мад са гъа-
дисда къейднава: “**Мусурман - ам я, ви-
чин мецикай ва гъилерикай амай му-
сурманар саламатвиле авайди**” (Буха-
рий). Маса гъадисда лагъанва: “**Муьмин -
ам я, вичел амай муьминри ихтибар-
навайди чпин чанар ва мал-девлетар**”
(Агъмад).

9. Мусурман касдихъ галаз пуд йи-
къалай артух вахтунда хъел тахъун. Гъа-
дисда лагъанва: “**Ихтияр авач (гъалал
туш) хъел хъун, рахун тавун вичин му-
сурман стхадихъ галаз пуд (йикъалай)
артух. Къведни сад-садал гъалтзава,
имни (патахъ) элкъевезва ва амни эл-**

**къевезва, ва хъсанди абурукай къведакай
сифте салам гуз башламишайди я**” (Бу-
харий).

10. Адакай гъибет, ягъанат тавун, ам айиб
тавун, лакIабар гун тавун, фитнеяр чукIур
тавун. Къуръанда лагъанва: (49-сура,
11, 12-аят, мана): “**Эй, иман гъанвайбур!
Къуй (муьмин) ксари маса (муьмин) кса-
рикай ягъанатар тавурай, бес, муькуьбур
абурулай хъсанбур хъун мумкин я, ва
гъакни (муьмин) дишегълийри муькуь
(муьмин) дишегълийрикай, муькуьбур а-
бурулай хъсанбур хъун мумкин я эхир! Ва
куьне сада-садак синих (айиб) кутамир, ва
сада-садаз лакIабар ямир. Лап писди я
фасикъивилин тIвар (рахшандар авун, си-
нихар кутун, лакIабар ягъун) имандипай
(иман гъанвайдалай) гуьгъуьниз! Ва ни
туба тавуртIа, гъабур я зулумкара**” - (11).
“**Эй, иман гъанвайбур! Яргъа хъухъ (куьн)
гиманрикай гзафбурукай, гъакъикъатда,
бязи гиманар - гунагъ кар я; сада садакай
жасусвал ийимир ва къуй куь садбуру муь-
куьбурукай гъибет тавурай. Бес, квекай
садаз къван вичин къенвай стхадин як нез
кIан жедани? (Гъелбетда) квез а кар гзаф
нифретлу я (ва гъавилый квез ам хъиз,
такан хъухъ адаз ухшар карни, яни му-
сурман касдикай гъибет авун). Ва кичIе
хъухъ квез Аллагъдихъай! Гъакъикъатда,
Аллагъ тубаяр къабулдайди, регъимлуди
я!**” - (12).

Гъадисда лагъанва: “**Чидани квез вуч
ятIа гъибет? Абуру лагъана: “Аллагъдиз
ва Адан расулдиз хъсан чида (чаз чизвач)**”.
Ада лагъана: “**Жуван стхадикай адаз бе-
генмиш тушир, такан гафаралди рахун!**”
Адаз лагъана: “**Эгер а касда аваз хъайитIа
за лугъузвай гафар (кар)**” Ада лагъана:
“**Эгер аваз хъайитIа вуна лугъузвай кар,
ам вуна адакай гъибет авун я ва эгер ава-
чиз хъайитIа вуна лугъузвай кар, вуна ада-
кай буьгътен авунва!**” (Муслим).

11. Адаз себ тагун, чан алазни, къейида-
лай къулухъни. Гъадисда лагъанва: “**ЧIехи
гунагърикай я итимди вичин диде-буба-
диз экъуьгъун (себ гун)**”. Абуру лагъана:
“**Бес, итимди вичин диде-бубадиз экъуь-
гъдани (себ гудани)? Ада лагъана: Эхъ!
Са итимди муькуь итимдин бубадиз себ
гайила, ада жавабдиз идан бубадиз себ
хгуда ва адан дидедиз себ гайила, атIада
идан дидедиз себ хгуда**” (Муслим).

Маса гъадисда лагъанва: “**Куьне мей-
итриз сеперар гумир, гъакъикъатда, абур
чпи авур (къазанмишай) крарин патав
хъфенва**” (Бухарий).

12. Мусурман касдал пехилвалдай, ада-
кай пис фикирдай ва ам алдатмишардай
ихтиярар авач.

Гъадисда лагъанва: “**Куьне сада-садал
пехилвал ийимир ва сад-садал гъал-
дармир, сада-садал ажугъ гъимир, са-
да-садаз цIуру къастар ийимир, сада-са-
дан алишверишдин икърардин винел
(маса савдадин) икърар ийимир, ва куьн,
эй Аллагъдин лукIар, стхаяр яз хъухъ**”
(Бухарий).

Мад са гъадисда лагъанва: “**Ни чаз акси
яз яракъ хкажайтIа, ам чакай туш ва ни
чун алдатмишарайтIа, амни чакай туш**”
(Муслим).

13. Мусурмандиз хаинвал ийидай, адан
гаф табдай къадай ва бурж вахкудайла геж
ийиз инжиклу ийидай ихтиярар авач.

Гъадисда лагъанва: “**Къуд гъал ава: низ
абур аватIа, ам халис мунафикъ я ва низ
абурукай са кар (хесет) аватIа, а касдик
мунафикъивилин са хесет ква, та ам ада-
кай яргъа жедалди: адаз са кар ихтибар
авурла хаинвал ийизва, ам рахадала таб-
зава, ада икърар кутIунайла ам къилиз акъ-
удзавач (цIурзава) ва ада гъуьжетдайла
зулум ийизва**” (Бухарий).

(КъатI ама)

“Лезги газетда” диндин пак кхъинар жезва. Гъавилый ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Диндин месэлайриз талуьк суалар пайда хъайитIа, ватцапдин
8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

Лезги
газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникацийрин министерство

367018, Махачкьала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М. И. ИБРАГЬИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН

ЗАМЕСТИТЕЛЬ

К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЬИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный кьул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туькьур хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гузавач ва абур эл-
къвена вахкузавач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикирар сад тахъун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
алра гъанвай делилрин дуьзвилини ва керчек-
вилини патахъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкьала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин кьвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 15.00

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкьала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6432

Ⓒ - И лишандик квай материалар
гъакьидихъ чапзавайбур я.

Ⓓ - Икъван яшар хъанвайбур кьелрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г.Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

2-нумра акъатнава

Чи мухбир

"Дагъустандин дишегъли" журналдин нубатдин нумра Чехи Гъалибвилини 75 йисаз талу-
къарнава. Адан жилдиал Дербентда авай "Гъам члугъазвай диде" гуьмбетдин шикил ганва.

"Вуч хуьзва театррин тарихдин музейда?" твар алай макъалада кьелзавайбурун фикир-
диз Дагъустандин театррин тарихдин музейдин директор, Дагъустандин образованидин от-
личник, РД-дин лайихлу муал-
лим, Москвадин "Бахрушинан кьелунрин" иштиракчи Лилия Гъа-
сановна Жамалутдиновадихъ галаз хъайи суьгъбет гъизва.

Къанлу дяве! Чпин эсерра дъяведикай, душмандин инсаф-
сузвиликай, ислъгъвал патал ча-
нар гайи аскеррикай, гъалиб-
виликай... кхьин тавур шаир, гъи-
каятчи бажагъат ава. "Рикел хуьнин ва баркаллувилини йис" рубрикадик кваз Нажмудин Ших-
набиева аялар патал кхъенвай "Баят фу" гъикая ганва.

"Чи игит руш - мягъкем ас-
кер..." - и макъалада Рагънеда Ра-
малдановади куьн дишегъли па-
тал адетдинди тушир пешедин иеси, полициядин старший пра-
порщик, Росгвардиядин Управ-
ленидин Дагъустан Республи-
кадин подразделенийра кино-
логвиле кьвалахзавай Фирюза

Абдурагъмановадихъ галаз тани-
шарда.

Махачкьаладин тарихдин ва ме-
дениятдин имаратрикай сад тир Буйнакскийдин куьнеда авай драматдикай, ам эцигуникай, Чехи дъяедин йисара ина госпи-
таль тешкилуникай "Зи Дагъус-
тан" рубрикадай кьелиз жеда.

"Алатай девирдин ва геле-
жегдин гъал атлузвал". И макъа-
лада машгъур филолог, педагог,
журналист ва таржумачи, куль-
турадин лайихлу работник Ро-
за Эльдаровадихъ галаз адан уьмуьрдикай, пешедикай, илим-
дин рекъикай хъайи суьгъбет ганва.

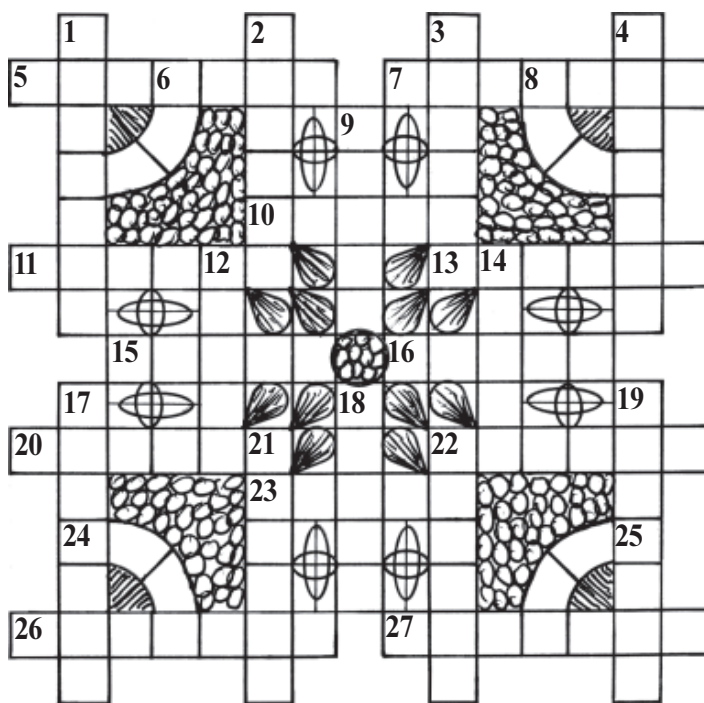
Хазран Къасумован "Бахту-
нинни гъуьрметдин кьужахда" макъалада Вили Сталдал яша-
миш жезвай Жанна Александровна Мегъамедовадикай (Ан-
шуковадикай) ихтилатзава.

"За адетрин тереф а вахтун-
да хуьзва хьи, эгер абур дишегъ-
лидин уьмуьр, адан намус, ла-
йихлувал ва ихтиярар хуьзватла. Амма за дидевилин бахтуниз ва аялвилеиз, хизанда хушбахтил-
зарар гузвай адетар гъич къабул-
дач", - лугъузва Ажа Абдурагъ-
мановади вичин "Кьвале авайди кье-
цел" твар алай очеркда.

Мадни, журналдин нубатдин нумрадай гъафбурун рикл алай шаир Шагъабудин Шабатован ши-
иар, итижлу маса макъала-
яр кьелиз жеда.

Кроссворд

Туькьурайди - Салигъ ИБРАГЬИМОВ

ДУЪЗ ЦІАРАРА: 5. Авур харжунилай артухан хийир. 7. Хаталу кас. 10. Рахаз тежедайди. 11. Гьиссерив ацанвай. 13. Майвар цаз-
вай чка, сал. 15. Ахцегъ районда са хуьр. 16. Куьрагъ райондин хуьр. 20. Гъажубугъда. 22. Лезгийри лаквидиз лугъуда. 23. Кьелечл фу. 26. Секинвал. 27. Як кьене авай хинкларар.

ТИК ЦІАРАРА: 1. Лап куьгъне. 2. Хъел квай. 3. Къайда. 4 ва 21. Лезги календарда вядеяр. 9. Сулейман-Стальский райондин хуьр. 12. Мез галклиз рахадайди. 14. Тухум. 17. Чехи ягълух. 18. Гуьрчег цлакур алай кьуш. 19. Са диде-бубадин аялар. 22. Дуланажагъ.

КРУГРА: 6. Махачкьаладин футболдин команда. 8. Вичин ва ма-
сабурун шиирар манияр хъиз лугъудайди. 24. Балкандин дабандиз
ядай ракъ. 25. Сусахъ галаз фидай дишегъли.

Туькьур хъувун

"Лезги газетдин" 2020-йисан 14-майди акъатнавай 20-нумра-
да чапнавай "Илимдиз бахш авур уьмуьр" макъалада, адан ав-
тор Хазран Къасумов гъалатл хъана, машгъур алим, илимрин док-
тор, профессор Руслан Пирметович Мейланован бине Ахцегъар
яз кхъенва. Гъакьикъатда лагъайтла, рагъметлу алимдин ери-бине
Сулейман-Стальский райондай я.

Нумрадиз шиир

2020-йисан Май

Нурудин НАСРУЛЛАЕВ

Йиса садра кьведай, я Май,
Вун атана гъикл алатнай?
Вун риклевиз зун шад жезвай,
"Карантин" я, рикл гад жезвай.

Рагъ кьугъвазва вили цава,
Икис жез, мад нур гуз, гъава
Ачух жезва, вил хъуьреда,
Игътиятлу тир жуьреда.

Гъайиф цуьквер, Майдин цуьквер,
Беневшар, гъвергъвер иер,
Цуьк галачиз вуч сувар хъуй?
Я гъевесдик вуч лувар хъуй?!

Гуьгуьл цигел кьуртла эгер,
Цуькведилай жеда иер,

Майдин нямет-хунча са сир,
Чидачни ваз адан атир?

Иштъгъдивди, метлер яна,
Ацукъна хъиз зегренгарна,
Афардик кьел, квач са дад,
Зарафат я, кваш сад мад!

Мани-куьлер шадвал тахъай,
Вил галамаз алатай, Май,
Твар рикелай фейи яр хъиз,
Кат хъана вун хъверер ийиз.

Гъар сад жуван рикляй шад жен,
Ругъдай ашкьи,

умуд кваз жен,

Майдин ийин мубаракар,

Рикляй хъсан къастар, тостар!

Май, 2020-йис

Ярагъвийрин тлалабун

Чи мухбир

Мегъарамдхуьруьн район-
дин Ярагърин хуьр - Дагъустан-
дин имамрин муаллим, Кавказ-
дин дъяедин диндин регъбер Ме-
гъамед Ярагъдин ватан. Чка-
дин агъалийри республикадин вла-
стривай ина алай аямдин ме-
дениятдин центр эцигун тлалабиз
гъаф йисар я. Машгъур хуьр, абу-
рун фикирдалди, медеиятдин мя-
рекатар кьиле тухудай ва рикл
аладардай туьквей идара хъу-
низ фадлай лайихлу я. Дагъус-
тандин культурадин министр-
стводиз рекъе тунвай Чарче абу-
ру кхъизва: "Хуьре садрани куль-
турадин халис кьвал хъайиди
туш. Ина экв ават тийизвай са
мертебадин ва рикл алада-
рун патал гъич са жуьрединни
кьулайвилер авачир теъведиз
ухшар чкадиз кьенин юкьуз
клуб лугъузва".

15-майди республикадин

культурадин министр Зарема Бу-
таевади и месэладин патахъай
журналист Аликебер Абдулгъа-
мидовиз гайи жавабдин чарче
кхъенва: "Дагъустан республи-
кадин министерство, Мегъа-
рамдхуьруьн администрация-
ди лизим тир вири документар
агакъарайтла, твар кьунвай
объект "Ярагъдал (Ярагъ-
Къазмайрал) культурадин
кьвал" эцигун патал ам Рос-
сиядин Федерациядин "Куль-
тура ва туризм вилик тухун"
ва Дагъустан Республикадин
"Дагъустан Республикада
культура вилик тухун" гос-
программайрик кутадай мум-
кинвал жагъуриз гъазур я".

Министерстводин векилрин
гафаралди, райондин кьиле
авай ксари тади гьалда лизим
документар гъазурайтла, культу-
радин цийи кьвал 2023-йис па-
тал "Дагъустан Республикада
культура вилик тухун" госпро-
граммадик кутадайвал я.

Ким хъуьрезва

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Иливариз жедани?

Райондин центрадал инсти-
тутда санал кьелай дустар гьал-
тда.

- Гъикл я кефияр, гьалар? -

хабар кьада Халила.

- Къацу хъжезмач зун, - жа-
ваб гуда Акифа.

- Акл ятла, харж зи жибиндай.
Анжах иливар жедани вавай?

- Руфун туш-е, ракъ я, ракъ, -
далдам хъиз руфун гатаз, раха-
на Акиф.

Бес аялризни

кьандачни?

Худа-Верди, Алим, Селим
дуст Бела-Вердидихъ илифна-
вай. Касдиз аферин, мискъивал
авунач, суфра лап хуш жедай
жуьреда кьурмишна. Гъаятдиз
фена кьве вечерен кьилни атлана.
Сифте гаф суфрадихъ Худа
Верди лугъудайвал хъана.
Ада дустунин агакънавай хчин
тарифна, адаз ийидай мехъерин,
чпи звар кутадай межлисдин,
девлетлу суфра ачухнавай кай-
ванидин сагълугъдай лагъана,
хъивегъна ва ахпа давамарна:

- Риклиз кьей
дуст, гила фена са
вечерен кьил атлун хъия.
- Я кьей хва, вални чин ала
хьи...

- Яда, вуна туклур кьвед чи
чандай фидайди я, бес аялриз-
ни кьандачни?

Чухали

- Ядаяр, я дустар, куьне и Чу-
хали вуч лагъана хканвайди я?
Мегер ахътин куьмекчияр галаз
куь итимдикай депутат жедани?
Вижевай костюмдар, кьилел
фесни алукна, гарданда яру гал-
стук, жибинра гьилерни туна, адаз
чидайди гъа са гафар эзберун я:

"Чна тлуьн-хъун гьина ийиз-
вайди я?"

Кандидатрин

кьилевайди

- Я кьейибур, кьез Гуьлзада-
ди вуч авунатла, чидани? Вал-
лагъ, адаз аферин! А гъайван-
рин кьилевайди гъам я. Са кан-
дидатдивай ада вад агъзур ма-
нат, муькуьдавай кьве куб кьара-
сар къачуна. Пуд лагъайдавай
ишлемишнавай газдин бурж
алудиз туна. Сес гудайлани ви-
ридалай цлар члугуна.

"ЛГ"-дин 20-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

1. Баян. 2. Емш. 3. Акъунар. 4. Атлас. 5. Тунуг. 6. Абрам. 7. Литр. 8. Нарги-
миш. 9. Ракъар. 10. Али. 11. Кьиса. 12. Кьукъ. 13. Ифин. 14. Пару. 15. Инта. 16.
Ипри. 17. Сир. 18. Ал. 19. Айна. 20. Рат. 21. Акула.